

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

MATERIALELE

Conferinței internaționale științifico-practice

**„Bazele constitutionale ale dezvoltării
pasnice și durabile a Republicii Moldova”**

№1(10)/2026
Chișinău, 7 martie 2026

Buletinul științific „**Tribuna Constituțională**” a fost fondată în anul 2023 de către AO „Institutul Justiției Constituționale” (IJC), în scopul diseminării rezultatelor științifice obținute de cercetători în domeniul științelor juridice, precum și a promovării de noi idei, analize și informații științifice din practica juridică și judiciară din Republica Moldova și de peste hotarele ei.

„**Tribuna Constituțională**” este concepută ca o platforma științifică electronică (bibliotecă digitală a cercetătorilor) destinată discuțiilor științifico-practice, schimbului de idei, opinii și experiență pentru teoreticieni și practicieni din domeniul științelor juridice.

Pentru publicarea materialelor în „Tribuna Constituțională” nu se percep taxe.

Colegiul de redacție:

KUCIUK Valeriu, dr. în drept, lector universitar, redactor-șef, Republica Moldova

IACUB Irina, dr. în drept, conf. universitar, redactor-adjunct, Republica Moldova

COSTACHI Gheorghe, dr. hab. în drept, profesor universitar, Republica Moldova

NEGRU Boris, dr. în drept, profesor universitar, cavaler al Ordinului Republicii

AVORNIC Gheorghe, dr. hab. în drept, profesor universitar, Republica Moldova

BUJOR Valeriu, dr. în drept, profesor universitar, Republica Moldova

POPA Dumitru, dr. în drept, profesor universitar, decan, Romania

BÎRGĂU Mihail, dr. hab. în drept, profesor universitar, Republica Moldova

PAVLOVSCHI Stanislav, ex-judecător la CtEDO, Republica Moldova

PULBERE Dumitru, ex-președinte al Curții Constituționale, Republica Moldova

RAILEAN Petru, dr. în drept, conferențiar universitar, ex-judecător la Curtea Constituțională, Republica Moldova

ZAPOROJAN Veaceslav, dr. în drept, conferențiar universitar, ex-judecător la Curtea Constituțională, Republica Moldova

STEPANIUC Victor, dr. în istorie, conferențiar universitar, Republica Moldova

MIDRIGAN Pavel, dr. în științe politice, lector universitar, Republica Moldova

Redactor tehnic, expert IT: **Topilin Dumitru**

Adresa redacției:

str. Andrei Doga 4; cod poștal: MD-2024. mun. Chișinău, Republica Moldova

Date de contact a redacției:

tel: 078824719, e-mail: institutjustconst@gmail.com

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor aparține în exclusivitate autorilor. Formulările și opiniile expuse de autori nu reprezintă poziția revistei și nu angajează în nici un fel Colegiul de redacție și/sau Institutul Justiției Constituționale.

Materialele sunt recenzate și aprobate spre publicare de savanți din Consiliul științific al IJC.

**INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE**

**UNIUNEA JURISTILOR
DIN MOLDOVA**

**ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA**

CUPRINS

Agenda Conferinței internaționale științifico-practice „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”	5
Invitație la Conferința internațională practico-științifică „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”	9
LEBEDINSCHI Maxim „Cuvânt de deschidere a lucrărilor Conferinței”	11
TROFIM Ariana „In Memoriam Victor PUȘCAȘ”	12
FURTUNĂ Victoria Constituția - unica oportunitate a soluțiilor durabile de dezvoltare a Republicii Moldova	14
KUCIUK Valeriu Salut din partea organizatorilor	18
COSTACHI Gheorghe Rolul și funcțiile dreptului în societate: o analiză teoretico-doctrinară	21
Kuciuk Valeriu Raport științific „Provocările constituționale din Republica Moldova”	45
PETCU Cristina Misiunea de observare a alegerilor și rolul juriștilor în consolidarea statului de drept și dezvoltării pașnice a Republicii Moldova	64
ТЕРЗИ Николай Петрович «Конституционная организация государственной власти в Республике Молдова – гарант соблюдения фундаментальных прав гагаузского народа»	71
МУРАВСКИЙ Александр Сергеевич «Этапизация процесса реинтеграции Республики Молдова»	76
КАРАМАН ДИАНА «Конституция - это договор между государством и обществом»	84
ЛАЩЕНОВА Людмила Алексеевна «Русский дом в Молдове - наши двери открыты для всех!»	94
БАТАЕВА Ольга Игоревна «Народное сотрудничество с российскими организациями культуры - просветительский проект Русской общины Республики Молдова»	101
KUCIUK Valeriu Factorul constitutional ca impediment juridic fundamental în procesul de reintegrare a Transnistriei	105
ТОДУА Зураб Джумберович «Молдова выходит из СНГ»	118
ADEACONIȚEI Ioan Aspecte practice privind încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în contextul infracțiunilor de război	124
KUCIUK Valeriu Povestea regelui gol sau interdicția constituțională a	141

ideologiei	
SOROCEANU Igor Repere constituționale privind evoluția și dezvoltarea sistemului electoral în Republica Moldova	148
BADAN Sergiu Constituția	164
BUTUC Sergiu Probleme actuale privind protecția drepturilor omului în Republica Moldova	167
BLANARI Vitalie Statul de drept și responsabilitatea guvernării față de cetățean	170
РАДУ Елена Стратегический брендинг - как фундамент мирного и стабильного развития Республики Молдова	173
KUCIUK Valeriu Loialitatea constitutională în activitatea persoanelor care detin funcții de demnitate publică	184
ПОПОВА Анна Петровна Укрепление института семьи и традиционных моральных ценностей	217
MĂRGINEANU Elena Securitatea biologică și dreptul constituțional la un mediu sănătos: implicațiile introducerii produselor alimentare pe bază de insecte în Republica Moldova	219
БАТЫР Татьяна Борисовна «Культурное пространство Молдовы в свете концепции органицизма»	246
COSTACHI Tatiana Dezbină și domină	250
REZOLUȚIA Conferinței internaționale științifico-practice „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova	252
РЕЗОЛЮЦИЯ Международной научно-практической конференции «Конституционные основы мирного и устойчивого развития Республики Молдова»	257
MULȚUMIRI Participanților la Conferință internațională practico-științifică „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”	263
LANSARE DE CARTE	
COSTACHI Gheorghe Cuvânt de autor	265
KUCIUK Valeriu Recenzie științifică a monografiei „Justiția și drepturile omului în statul de drept”	269
POZE	
de la Conferința internațională practico-științifică “Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”	273

* Conferința este înregistrată pe Platforma manifestărilor științifice din Republica Moldova
https://conferinte.stiu.md/event_page/1759

**INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE**

**UNIUNEA JURISTILOR
DIN MOLDOVA**

**ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA**

Conferința internațională științifico-practică

„BAZELE CONSTITUȚIONALE ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova

7 martie 2026, 10⁰⁰ - 14⁰⁰
Республика Молдова

Organizatori:

- **Asociația Obștească „Institutul justiției constituționale”**
 - **Uniunea Juriștilor din Moldova**
 - **Comunitatea Rusă din Republica Moldova**
 - **Asociația Găgăuzilor din Republica Moldova**
 - **Comunitatea Bulgară din Republica Moldova**
- **Comunitatea Greacă „Elefteria” din Republica Moldova**

Locul desfășurării lucrărilor Conferinței:

Centrul comercial „TORO CENTER”
Chișinău, str. Panteleimon Halipa nr.6

AGENDA

Conferinței internaționale științifico-practice

Înregistrarea participanților: 9³⁰-10⁰⁰

Deschiderea Conferinței*: 10⁰⁰-10³⁰

Coffee break: 12⁰⁰ – 12²⁰

Ședința plenară**: 10³⁰-13³⁰

Prezentarea monografiei “*Justiția și drepturile omului în statul de drept*”,
Chisinau, 1052p., autor Gh. COSTACHI, academician, doctor habilitat în drept,
profesor: 13³⁰-14⁰⁰

Recepția post-conferință

*Cuvânt de salut: 3-5 мин.

**Raport: 10-15 мин.

**Comunicare științifică/discurs public: 5-7 мин.

COMITETUL ORGANIZATORIC

PULBERE Dumitru, ex-președinte al Curții Constituționale, președintele Consiliului Institutului Justiției Constituționale – copreședinte

LEBEDINSCHI Maxim, director executiv al Uniunii Juriștilor din Moldova – copreședinte

TERZI Nicolae, doctor în drept, președintele Comunității Găgăuzilor din Republica Moldova – copreședinte

DUBROVSKI Anatolie, doctor în istorie, președintele Asociației obștești „Republica” – copreședinte

LAȘCENOVA Liudmila, ex-deputat al Parlamentului, semnatară a Declarației de Independență a Republicii Moldova, președinta Comunității Ruse din Republica Moldova, – copreședinte

FURTUNĂ Victoria, ex-procuror – membru

KUCIUK Valeriu, doctor în drept, lector universitar, președintele Institutului Justiției Constituționale – membru

STEPANIUC Victor, doctor în istorie, ex-deputat al Parlamentului, ex-viceprim ministru al Republicii Moldova – membru

COSTACHI Tatiana, activista civică - membru

PETCU Cristina, magistră în drept – membru

IACUB Irina, doctor în drept, conferențiar universitar, avocat – membru

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

COSTACHI Gheorghe, academician, doctor habilitat în drept, profesor – președinte

NEGRU Boris, doctor în drept, profesor – vicepreședinte

BÎRGĂU Mihail, doctor habilitat în drept, profesor - membru

KUCIUK Valeriu, doctor în drept, lector universitar - член

TERZI Nicolae, doctor în drept – membru

MURAVSCHI Alexandru, doctor în economie, profesor - membru

IACUB Irina, doctor în drept, conferențiar universitar, avocat – secretar științific

AGENDA

Conferinței internaționale științifico-practice

Moderator
*Dumitru PULBERE, președintele Consiliului
A.O., Institutul Justiției Constituționale*

DESCHIDEREA CONFEINȚEI (10⁰⁰-10³⁰)

Ariana TROFIM, reprezentant al Familiei PUȘCAȘ
*„O clipa de reculegere In Memoriam Victor PUȘCAȘ – arhitector constituțional al justiției
naționale din Republica Moldova”*

Cuvânt de Salut:

1. Rreprezentanți ai ambasadelor si organizațiilor internaționale,
2. Participanți la lucrările conferinței

Moderatori
KUCIUK Valeriu, doctor in drept, presedintele IJC
STEPANIUC Victor, doctor în istorie

RAPOARTE

1. **KUCIUK Valeriu**, doctor în drept, lector universitar, președintele Institutului Justiției Constituționale. - *«Eradicarea Constituției și a ordinii constituționale în Republica Moldova»*
2. **PETCU Cristina**, magistru în drept – *„Misiunea de observare a alegerilor și rolul juriștilor în consolidarea statului de drept și dezvoltării pașnice a Republicii Moldova”*
3. **TERZI Nicolae**, doctor în drept, președintele Comunității Găgăuzilor din Republica Moldova – *«Конституционная организация государственной власти Республики Молдова – гарант соблюдения фундаментальных прав гагаузского народа»*
4. **CODREANU Elena**, avocat, Uniunea Avocaților din Moldova – *„Protecția drepturilor fundamentale – premiza esențială a dezvoltării durabile”*
5. **LAVRIC Aurelian**, doctor în istorie - *"Datele Recensământului Populației și Locuințelor 2024 - ca temelie pentru dezvoltarea pașnică și durabilă a Republicii Moldova"*
6. **MURAVSCHI Alexandru**, doctor în economie, profesor – *«Этапизация процесса реинтеграции Республики Молдова»*

coffee break: 12⁰⁰ – 12²⁰

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI DISCURSURI

ADOPTAREA REZOLUȚIEI CONFERINȚEI

KUCIUK Valeriu, doctor în drept, lector universitar, președintele Institutului Justiției Constituționale: *Aoptarea Rezoluției a Conferinței internaționale științifico-practice „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”*

CUVÂNT DE ÎNCHEIERE

PULBERE Dumitru, ex-președinte al Curții Constituționale, președintele Consiliului Institutului Justiției Constituționale

LANSARE DE CARTE

“JUSTIȚIA ȘI DREPTURILE OMULUI ÎN STATUL DE DREPT”

**Autor Gheorghe COSTACHI, academician,
doctor habilitat în drept, profesor**

RAILEAN Petru, doctor în drept, conferențiar universitar, judecător al Curții Constituționale
KUCIUK Valeriu, doctor în drept, lector universitar, președintele Institutului Justiției Constituționale

Discutii generale. Inchiderea Conferinței.

Recepția post-conferință

INVITAȚIE CĂTRE MARELE PUBLIC

Stimați Domni și Stimate Doamne,

Asociația Obștească „Institutul Justiției Constituționale”, în parteneriat cu Uniunea Juriștilor din Moldova, dar și cu asociațiile etnoculturale din Republica Moldova¹, Vă invită respectuos la lucrările Conferinței internaționale științifico-practice „**Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova**”, care va avea loc pe 7 martie 2026, ora 10:00, în incinta Centrului comercial „TORO CENTER” (Chișinău, str.Pantelimon Halipa nr.6).

În cadrul conferinței vor fi abordate următoarele subiecte:

- *Aspecte teoretice ale constituționalismului;*
- *Bazele ordinii constituționale în Republica Moldova;*
- *Unitatea spațiului juridic al statului moldovenesc: piloni constituționali, provocări și practică;*
- *Statul de drept și statul social prin prisma Constituției Republicii Moldova;*
- *Probleme actuale privind protejarea drepturilor omului în Republica Moldova;*
- *Problemele contemporane ale puterilor de stat în cadrul implementării normelor Constituției Republicii Moldova;*
- *Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova;*
- *Organizarea constituțională a puterii de stat și a autonomiei locale găgăuze.*
- *Temeliile constituționale ale dezvoltării pluralismului politic și parlamentarismului în Republica Moldova;*
- *Fundamentele dezvoltării statalității moldovenești: stare de fapt și perspective;*
- *Justiția în Moldova modernă: aspecte de fond și procesuale;*
- *Rolul dreptului și justiția în dezvoltarea pașnică și stabile a Republicii Moldova.*

Conferința este înregistrată pe Platforma manifestărilor științifice din Republica Moldova (https://conferinte.stiu.md/event_page/1826), iar materialele conferinței vor fi publicate într-o ediție specială a Revistei științifico-practice „**Tribuna constituțională**”.

Lucrările conferinței științifice se vor desfășura în format fizic.

Vă așteptăm și Vă asigurăm de aleasa noastră considerație!

Cu respect,

**Consiliul
Institutului Justiției Constituționale**

¹ Asociația Găgăuzilor din Republica Moldova, Comunitatea Rusă din Republica Moldova, Asociația Bulgarilor din Republica Moldova, Societatea de cultură Elenă (Greacă) „Elefteria” din Republica Moldova,

ПРИГЛАШЕНИЕ

Уважаемые Господа,

общественная ассоциация «Институт конституционного правосудия», приглашает Вас принять участие в качестве со-организатора мероприятия, направив докладчиков для участия в работе международной научно-практической конференции «**Конституционные основы мирного и стабильного развития Республики Молдова**», которая состоится 7 марта 2026 года в 10:00 в конференц-зале коммерческого центра „TORO CENTER” на ул.Пантелеймона Халипа пг.б.

Ключевые темы для обсуждения:

- Теоретические аспекты конституционализма в Республике Молдова;
- Основы конституционного порядка в Республике Молдова;
- Единство правового пространства молдавского государства: конституционные опоры, вызовы и практика;
- Верховенство права и социальное государство через призму Конституции Республики Молдова;
- Актуальные вопросы защиты прав человека в Республике Молдова;
- Адвокаты в гражданском, уголовном и административном судопроизводстве как конституционная гарантия права на защиту;
- Современные проблемы государственной власти при реализации норм Конституции Республики Молдова;
- Конституционное развитие Республики Молдова и территориально-административная реформа;
- Конституционная организация государственной власти и гагаузская местная автономия;
- Конституционные основы развития политического плюрализма и парламентаризма в Республике Молдова;
- Принципы и вызовы в деятельности прокурора;
- Основы развития молдавской государственности: положение дел и перспективы;
- Правосудие в современной Молдове: материальные и процессуальные аспекты;
- Роль права и правосудия в мирном и стабильном развитии Республики Молдова.

К участию в научном мероприятии приглашены сотрудники научных организаций, преподаватели вузов, судьи, адвокаты, нотариусы, работники прокуратуры, представители органов государственной власти и местного самоуправления, аспиранты и соискатели ученых степеней. Формат научного мероприятия предусматривает научные доклады и выступления, широкую дискуссию по рассматриваемым вопросам.

Конференция зарегистрирована на Платформе научных мероприятий Республики Молдова (https://conferinte.stiu.md/event_page/1826), а материалы конференции будут опубликованы в специальном выпуске научно-практического журнала «Конституционная трибуна». По итогам конференции всем участникам будут разосланы электронные сертификаты участника.

Будем рады видеть Вас на мероприятии!

С уважением, Совет Института конституционного правосудия

CUVÂNT DE DESCHIDERE
a lucrărilor Conferinței internaționale practico-științifice
„Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile
a Republicii Moldova”

Maxim LEBEDINSCHI

Presedintele Uniunii Juriștilor din Moldova

Doamnelor și domnilor,

Distinși participanți din țară și de peste hotare,

Dragi prieteni și Stimați colegi!

UJM și-a propus să abordeze problemele societății atât din perspectivă științifică, cât și practică și să aducă la cunoștința autorităților legislative și executive că, fără o abordare fundamentată științific, orice încercare de a realiza schimbări prin experimente sociale riscă să fie ineficientă.

Doar printr-o abordare complexă și bine argumentată putem oferi garanția că Republica Moldova poate avea un viitor stabil.

Succes participanților la lucrările conferinței noastre!

In Memoriam Victor PUȘCAȘ

Ariana TROFIM

Magistru în drept,

Expertă în protocol

Reprezentantă a Familiei PUȘCAȘ

Stimate doamne, stimați domni,

distinși invitați, reprezentanți ai corpului diplomatic, ai mediului academic și ai instituțiilor publice,

Este o mare onoare pentru mine să mă aflu astăzi aici, în cadrul conferinței internaționale științifico-practice cu genericul „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”.

Tema acestei conferințe ne aduce în mod firesc în atenție fundamentele statului nostru – Constituția, legea supremă care definește valorile, echilibrul instituțional și direcția de dezvoltare a Republicii Moldova.

Pentru mine, această temă are și o dimensiune profund personală. Bunelul meu, Victor PUȘCAȘ, doctor în drept, judecător, profesor și unul dintre principalii autori ai proiectului Constituției Republicii Moldova, și-a dedicat viața consolidării statului de drept.

El a făcut parte din generația de juriști care, în perioada formării statului nostru modern, au pus bazele arhitecturii constituționale a Republicii Moldova. Activitatea sa științifică și juridică a fost ghidată de convingerea că Constituția trebuie să fie nu doar un text juridic, ci un garant al demnității, al libertății și al echilibrului democratic.

Cartea pe care o dedicăm astăzi memoriei sale – „Constituția Republicii Moldova – 30 de ani” – reprezintă nu doar o lucrare juridică, ci și o mărturie a unei vieți dedicate dreptului, justiției și valorilor constituționale.

Pentru familia noastră, dar și pentru cei care l-au cunoscut și au lucrat alături de el, Victor PUȘCAȘ rămâne un simbol al profesionalismului, al integrității și al devotamentului față de statul de drept.

În semn de respect și recunoștință pentru contribuția sa la dezvoltarea justiției constituționale și la elaborarea fundamentelor constituționale ale Republicii Moldova, vă invit, stimate doamne și stimați domni, să păstrăm un minut de reculegere în memoria lui Victor PUȘCAȘ.

(pauză – minut de reculegere)

Vă mulțumesc.

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

TRIBUN AL POPORULUI

CONSTITUȚIA - UNICA OPORTUNITATE A SOLUȚIILOR DURABILE DE DEZVOLTARE A REPUBLICII MOLDOVA

Victoria FURTUNĂ

Magistru în drept,
Ex-procuror al Republicii Moldova,
Președintele Partidului politic „Moldova Mare”

Stimați colegi,

Distinși invitați, reprezentanți ai ambasadelor,

Doamnelor și domnilor!

Mă simt onorată să stau astăzi în fața dumneavoastră, la conferința „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”. Este un prilej unic să reflectăm împreună asupra fundamentelor care ne definesc ca națiune: un stat suveran, independent, democratic și unitar, așa cum o proclamă Constituția noastră.

Constituția nu este doar un document juridic, ea este busola noastră morală, care ne amintește că toți cetățenii – indiferent de limba vorbită, regiune de trai sau convingeri – sunt egali și merită un viitor comun, marcat de pace, prosperitate și valori statornice.

Dar oare suntem noi, ca societate, pe deplin angajați în această viziune unitară?

Aceasta este întrebarea care ne unește astăzi și care ne obligă să legăm idealurile constituționale de realitățile noastre zilnice, inclusiv de protejarea familiei ca piatră de temelie a societății.

Să începem cu o realitate dureroasă, dar esențială pentru orice dialog sincer: provocările politice actuale care amenință unitatea și coeziunea noastră socială.

Mă refer, cu regret, la presiunile asupra opoziției, exemplificate de situația Partidului Politic Moldova Mare. Aceste presiuni, manifestate prin proceduri judiciare și administrative, riscă să erodeze încrederea în instituțiile democratice și să adâncească divizările.

Recent, decizia Curții de Apel a demonstrat reziliența sistemului nostru judiciar, refuzând să valideze acțiuni care par motivate politic.

Anticipăm un aviz critic din partea Comisiei de la Veneția, care va sublinia necesitatea respectării standardelor internaționale. Pentru a limita un partid din arena democratică, este imperativ să existe o bază legală solidă, nu speculații.

Cum explicați pluralismul politic dacă băncile refuză să deschidă conturi deoarece un Prim-ministru „Dorin Recean” le dă indicații aferent oponentilor politici de a nu le deschide conturi bancare. Exemplu: Moldova Agroindbank în cazul Partidului Politic „Moldova Mare”, notifică că din luna aprilie reziliază contractul doar din considerentul că liderul partidului Victoria Furtună este pusă sub sancțiuni europene, apropo tot la solicitarea

celor de la guvernare, nu că ar fi un pericol pentru Europa sau Canada, nu că ar fi supusă unei anchete penale, deoarece curentul pentru Republica Moldova și poporul acesteia este incomod finanțatorilor externi a partidului de guvernare.

Întrebare, știu oare juriștii acestei bănci ca conform legislației în vigoare din Republica Moldova sancțiunile unei persoane fizice nu se răsfrâng asupra persoanei juridice? Cred că cunosc dar sunt gata să-și asume consecințele unei condamnări la CEDO căci câștigurile și avantajele pe care le au azi acoperă pierderile de viitor.

Aceste exemple nu sunt izolate. Ele se leagă direct de principiile constituționale care ne cer să combatem orice formă de dezbinare și să protejăm instituțiile de bază ale societății.

Constituția noastră oferă cadrul perfect pentru a lega aceste probleme de soluții durabile.

Articolul 1 ne amintește că Republica Moldova este un stat unitar și indivizibil.

Articolul 10 subliniază unitatea poporului ca bază a statalității, făcând din Moldova patria comună a tuturor ca sunt de naționalitate moldoveni, găgăuzi, ruși, evrei, romi, bulgari, beloruși.

Articolul 16 garantează egalitatea în fața legii, fără discriminare pe criterii de etnie, limbă, religie sau opinie politică.

Iar Articolul 48, în mod explicit, proclamă că familia constituie elementul natural și fundamental al societății și este ocrotită de stat. Mai exact, Articolul 48 alineatul (2) stabilește clar că familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

Aceste prevederi nu sunt doar norme juridice; ele reflectă valorile profunde ale poporului nostru, care văd în familia tradițională – bazată pe uniunea dintre bărbat și femeie – nucleul moral și social al națiunii.

Familia tradițională nu este o opțiune ideologică, ci un pilon al stabilității sociale, al educației generațiilor viitoare și al coeziunii naționale. Ea asigură transmiterea valorilor, a identității culturale și a responsabilității intergeneraționale, contribuind esențial la dezvoltarea pașnică și durabilă.

Când vorbim de egalitate și unitate între regiuni – Chișinău, Tiraspol, Comrat, nu putem ignora că aceste valori familiale unite sunt cele care ne țin împreună ca popor. Politicile publice trebuie să susțină familia tradițională prin măsuri concrete: sprijin economic pentru părinți, educație morală în școli, protecție împotriva presiunilor externe care subminează modelul familial tradițional.

Dezvoltarea durabilă înseamnă investiții egale în infrastructură și servicii, dar și în păstrarea familiei ca element natural și fundamental, așa cum o definește Constituția.

Este regretabil ca nu am mai ajuns să spunem ca suntem în cea mai bună situație, și mai grav este că acțiunile întreprinse nu par deloc promițătoare pentru un stat unitar. Elementele divizării pe lângă viziunile politice, limbă, naționalitate, continuă și cu cel teritorial. Avem regiuni izolate de Chișinău, deși sunt parte a aceleiași țări, fără soluții de reintegrare și această problemă nu este de azi și nici de ieri, și este pe agenda fiecărui partid în campaniile electorale.

La moment formatul de dialog 1+1 între Chișinău și Tiraspol reprezintă un pas promițător, dar el trebuie susținut de acțiuni care evită dezbinarea pe linii etnice, lingvistice sau ideologice, inclusiv prin promovarea și protejarea familiei tradiționale ca factor de coeziune socială.

Dar care sunt instrumentele utilizate de actualul președinte?

Frica și amenințare! Discriminare prin modificări legislative prin care numesc moldovenii noștri din stânga Nistrului separatiști. Oare asta este integrare pașnică durabil?

Dar poate este timpul să-i oferim un statut juridic acestei regiuni și integrare economică și socială treptată? Sau este comod să utilizezi asemenea carențe ca scuze în multe eșecuri.

Dar Unitatea Teritorială Găgăuzia?

Articolul 1 din Constituție interzice divizarea, Articolul 111 recunoaște statutul special al Găgăuziei, iar Articolul 142 cere referendum național pentru orice schimbare teritorială.

Ce vedem astăzi?

La fel reglări de conturi, uzurpări, instigări la ură și dezbinare în regiune pe criteriu politic, etnic și cultural.

Mă întreb unde mergem noi? Cum am permis ca o ideologie politică să provoace ura între noi moldovenii, între frați și surori, între rude și vecini?

În ultimii șase ani, am observat încălcări flagrante ale normelor constituționale, de la presiuni politice la distribuții inechitabile de resurse, care au erodat încrederea publică. Aceste probleme cer reformă, dar și un angajament ferm pentru valorile tradiționale care ne unesc.

Pentru a ilustra profunzimea acestei probleme, și pentru ca să înțelegeți de ce Partidul Politic „Moldova Mare” este persecutat și de ce integrarea regiunii Transnistrene rămâne doar la nivel declarativ haideți să luăm pe rând câteva articole principale din Constituție și să vedem cum guvernarea actuală le încalcă prin tratament discriminatoriu: pentru cei care susțin puterea, aceste norme sunt aplicate cu rigurozitate și protecție,

în timp ce pentru opoziție, critici sau cetățeni obișnuiți care nu se aliniază, ele rămân literă moartă, creând duble standarde flagrante.

Începem cu Articolul 2 din Constituție care stipulează suveranitatea națională și puterea de stat, afirmând că suveranitatea aparține poporului și se exercită prin organele sale reprezentative.

Guvernarea încalcă acest articol prin tratament discriminatoriu: pentru susținătorii săi, puterea de stat este un instrument de protecție și favorizare, permițând acces privilegiat la resurse și decizii; în schimb, pentru opoziție sau cetățenii critici, suveranitatea este ignorată, cu intervenții abuzive în procese democratice, cum ar fi presiuni asupra partidelor independente, ceea ce subminează reprezentativitatea reală a poporului. Este aceasta o soluție de reintegrare?

Articolul 3 din Constituție declară că teritoriul Republicii Moldova este inalienabil și indivizibil.

Aici, discriminarea se manifestă prin aplicarea selectivă: pentru regiunile loiale guvernării, investițiile în infrastructură și securitate sunt prioritare, asigurând integritatea teritorială; dar pentru zonele cu opoziție puternică, precum anumite părți din Găgăuzia, Regiunile de Nord, și orașele și satele care sunt de altă viziune politică resursele sunt alocate inechitabil, lăsând impresia unei divizări de facto, contrar spiritului articolului.

Uitați-vă la ultimele tendințe, idei de unire, idei de cedări de teritorii, idei de integrare în UE doar cu o parte din teritoriul Republicii Moldova.

Articolul 4 din Constituție este dedicat drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Câte precedente deja avem în care această garanție este tratată cu duble standarde: susținătorii puterii beneficiază de protecție deplină a drepturilor, inclusiv libertatea de exprimare și asociere; în contrast, criticii

se confruntă cu restricții, cenzură, amenințări sau procese contravenționale, procese penale, dosare penale, condamnări motivate politic, ceea ce face ca aceste drepturi să fie aplicabile doar pentru o parte a societății.

Câte ori au fost semnalate diferite forme de abuzuri. Republica Moldova este situată între statele cu cele mai multe cereri adresate la CEDO și acest indicator asupra faptului că drepturile cetățenilor lipsesc de pe agenda guvernanților iar cel mai grav ca acest fapt are loc în perioada procesului de reformare a justiției.

Uitați-vă cel mai recent caz care a avut în procesul de evaluare a judecătorilor și procurorilor în care pentru înaintarea unui membru în comisie loial partidului de guvernare, s-a modificat timp de 24 ore o Lege, contrar tuturor recomandărilor internaționale.

Articolul 5 din Constituție prevede pluralismul politic, însă în realitate aceasta prevedere legală suferă aceeași formă de discriminare.

Pentru partidele aliate guvernării, pluralismul este încurajat prin acces la fonduri și mediatizare; dar pentru opoziție, cum e cazul nostru, se aplică bariere administrative și judiciare, transformând democrația într-un joc cu reguli schimbătoare, persecuție și șantaj, blocaje financiare și urmăriri penale.

Articolul 6 din Constituție prevede separația puterilor în stat. Aici apare întrebarea, dacă un partid deține majoritate parlamentară, deține controlul total al guvernului, în fruntea statului este o persoana care dirijează acest partid, întocmește liste cu deputați și membri ai cabinetului de miniștri și intervine în toate sferele, mai avem în asemenea caz funcțional acest principiu?

A treia putere în stat este puterea judecătorească și mă întreb atât eu cât și cetățenii, unde este ea și în genere dacă mai exista de facto în situația

în care legislativul, executivul și președintele fac imixțiuni directe în sistemul judecătoresc și în actul justiției prin intermediul instituțiilor aservite, CSM și CSP.

Norma citată este încălcată regulat prin intervenții executive în justiție: pentru cazurile favorabile puterii, independența judiciară este respectată; pentru adversari, presiunile asupra judecătorilor duc la decizii părtinitoare, anulând echilibrul puterilor.

Articolul 7 din Constituție proclamă Constituția ca lege supremă.

La acest capitol cred că vor fi scrise cărți despre jurisprudența rușinoasă a curții constituționale, asupra deciziilor acestei curți unde legile sunt interpretate în favoarea prezentei guvernări, permițând abateri minore; iar pentru restul, orice deviere minoră este pedepsită drastic, creând o ierarhie juridică inechitabilă. Și aici cred că pentru toți e clar pentru ce e necesară reforma în justiție să submine justiția în interes personal

Articolul 11 din Constituție prevede reglementările cetățeniei.

Aici la fel avem cazuri recente ieșite din comun.

Pentru prima dată în istoria Țării am ajuns să fim martorii șantajului guvernanților asupra propriilor cetățeni cu retragerea cetățenilor acestor. Bariere legislative în perfectarea actelor, cetățeni apatrizi, frustrări publice a guvernării, care public s-au expus ca cei care nu vor susține inițiativele acestora vor fi lipsiți de cetățenie. Țara persecută proprii cetățeni și le retrage cetățenia, formă care nu este caracteristică nici regimurilor dictatoriale.

Articolul 13 din Constituție prevede, limba de stat care în urma interpretării abuzive a Curții Constituționale a fost modificată din limba moldovenească în limba română nu prin referendum, nu prin consultări, nu prin forma legală, dar prin mită și racolări în interes străin, căci

recensământul a arătat ca mai mult de 72 procente se identifica moldoveni și vorbesc limba moldovenească. În regiuni loiale, limba este promovată uniform; în zone cu opoziție, drepturile lingvistice ale minorităților sunt ignorate sau suprimate, favorizând doar narativă oficială.

Noi putem enumera așa în continuare articol cu articol, cred că unicul articol care nu s-a schimbat este doar cel că în parlament trebuie să fie 101 deputați, în rest vom vedea peste tot aplicarea standardelor duble, care au o singură intenția, divizarea, care cel mai mare risc de viitor.

Guvernarea creează un sistem în care Constituția protejează doar pe cei aliniați, lăsând restul expuși abuzurilor.

Aceasta nu este democrație, ci o formă de autoritarism mascat, care amenință însăși esența statului nostru funcționalitatea și respectarea constituției.

În acest context, mă adresez cu respect și speranță distinșilor reprezentanți ai ambasadelor

Dumneavoastră, ca parteneri de încredere, sunteți conștienți de abuzurile raportate în ultimii șase ani – de la presiuni politice la discriminări sistemice – care contravin normelor constituționale, inclusiv celor privind protecția familiei tradiționale.

Aceste încălcări slăbesc democrația noastră și stabilitatea regională. Vă invit să ne alăturăm într-un dialog constructiv, pentru a identifica soluții care să respecte suveranitatea și valorile noastre fundamentale, inclusiv păstrarea familiei tradiționale ca element natural al societății.

În încheiere, dragi prieteni, viitorul Republicii Moldova se clădește pe unitate, egalitate, respect constituțional și protejarea familiei tradiționale. Vă chem să construim o țară unde fiecare cetățean se simte acasă, unde dialogul înlocuiește divizarea, unde constituția este respectată, unde legea este una pentru toți unde familia – întemeiată pe căsătoria între bărbat și

femeie – rămâne nucleul moral al națiunii, și unde pacea durabilă devine realitate.

Aceasta nu este o utopie, este visul nostru comun, ancorat în Constituție.

Să ne angajăm astăzi să-l realizăm, prin acțiuni unite, viziune și respectuoase față de valorile care ne definesc.

Cuvânt de salut

SALUT DIN PARTEA ORGANIZATORILOR

Valeriu KUCIUK

Doctor în drept, lector universitar
președintele AO „Institutul Justiției Constituționale”
<https://orcid.org/0000-0002-5903-2651>

Onorată asistență,

Distinși participanți din țară și de peste hotare,

Dragi prieteni și Stimați colegi!

Îmi permiteți să Vă salut din partea mea și a tuturor organizatorilor acestei conferințe cu participare internațională: Institutul justiției constituționale, Uniunea Juriștilor din Moldova, Comunitatea Rusă, Asociația Găgăuzilr, Asociația Bulgarilor și asociația grecilor din Moldova!

Vă adresăm un cordial ”bun venit!”, împreună cu mulțumirile noastre pentru că ați dat curs invitației de a participa la acest eveniment științific, la rădăcinile căruia stau eforturile dlor - dl Costachi Gh academician doctor

habilitat în drept, profesor universitar, dl Lebedinschi Maxim directorul Uniunii Juriștilor din Moldova, Avornic Gh, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ... dna Liudmila Lașcenova, președinta Comunității Ruse din Moldova, dl Terzi Nicolai dr în drept, președintele Asociației etnoculturale a Găgăuzilor, dar și alți doctori și magiștri în drept, conferențieri și lectori universitari

Precum cunosc majoritatea din cei prezenți, noi conlucrăm cu instituțiile din care faceți parte, dar și personal cu Dvoastră, și Vreau să vă asigur că apreciem foarte mult colaborarea cu fiecare dintre Domniile Voastre.

Cu referire la tema conferinței: ”Bazele constituționale pentru dezvoltarea pașnică și durabilă a Republicii Moldova” – ne-am propus să ne încadrăm în discuțiile despre fundamentul și provocările constituționale existente pentru statul și poporul nostru, dar și pentru fiecare cetățean al RM, pentru realitatea social-economică, politică și culturală din republică, locurile înguste și problemele de principiu ale statului și societății noastre multinaționale. Or, precum spunea un mare poet – trebuie să răspundem la întrebarea – va fi sau nu va fi viitorul țării moldave, a reîntregirii ei, a identității ei constituționale.

Timpurile noastre, sunt caracterizate printr-o ambivalență de evenimente și fenomene sociale, istorice și politice de anvergură, prin modificări conceptuale a unor repere unitare de referință, deseori oscilând între extreme: crize constituționale, influențe geopolitice mondiale, divizarea bipolară a societății noastre și consecințele ei, rătăcirii și căutări de cale prosperă, tentative ale uzurpării puterii de stat și răsturnări de valori, etc. etc., dar, în același timp căutarea valorilor compensatorii: pluralitate, diversitate, dialog, toleranță, multiculturalism, internaționalizare, constituționalizare, etc.

În cadrul lucrărilor conferinței ne propunem să cercetăm în ce mod dreptul are impact asupra regimului de guvernare și cum bazele constituționale se răsfrâng asupra ordinii de drept, a dezvoltării Republicii Moldova, care sunt riscurile și provocările constituționale, care pot genera impacte majore asupra existenței statului moldovenesc, a prezentului și viitorului nostru, dar și a copiilor noștri.

O să pornim de la premisa că în sistemul de drept constitutional, în justiția națională în activitatea autorităților statului își găsesc expresia cea mai profundă și mai complexă toate schimbările și problemele vieții sociale, economice și culturale ale omului. În același timp, vom încerca să urmărim și partea cealaltă a procesului: care este rolul bazelor constituționale în modelarea paradigmelor sociale, economice și politice ale acestui plai?

Sperăm că cercetătorii științifici, activiștii civici, oamenii politici și simplii cetățeni interesați de subiectele abordate ne vor dărui bucuria unui dialog academic, civil și patriotic care să traseze soluții și viitor pentru statul moldav, ceea ce înseamnă, pentru fiecare cetățean al Republicii Moldova.

De aceea, apreciem colegii noștri care au depus un efort important pentru a fi astăzi împreună cu noi, pentru a ne expune rezultatele cercetărilor sale, oferindu-ne privilegiul unei comunicări intelectuale la cel mai elevat nivel.

**Onorată asistență,
este o plăcere și o onoare să Vă salutăm astăzi aici.**

Acestea fiind spuse, îmi permiteți să dăm start lucrărilor conferinței noastre.

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ROLUL ȘI FUNCȚIILE DREPTULUI ÎN SOCIETATE: O ANALIZĂ TEORETICO-DOCTRINARĂ²

COSTACHI Gheorghe,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,

cercetător științific principal,

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM

costachi1941@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-1396-7598>

Rezumat: Studiul analizează dreptul ca fenomen normativ esențial pentru organizarea și stabilizarea relațiilor sociale, subliniind rolul său de echilibrare a intereselor individuale și colective și de garantare a ordinii juridice. Sunt examinate principalele abordări doctrinare privind funcțiile dreptului, evidențiindu-se caracterul plural și lipsa unui consens unic asupra clasificării acestora.

Lucrarea identifică două funcții principale: funcția normativă, prin care dreptul reglementează conduita, și funcția de protecție a valorilor fundamentale, orientată spre apărarea drepturilor, libertăților și ordinii sociale. Este evidențiat și rolul dreptului în prevenirea și soluționarea conflictelor, precum și existența unor posibile disfuncții, determinate de calitatea reglementării și contextul social.

² Studiu elaborat în cadrul subprogramului de cercetare – 01.05.01: „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice” (SENREMO) (pentru 2024-2027), realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

În ansamblu, dreptul este prezentat ca instrument central de organizare socială, cu rol decisiv în menținerea ordinii și realizarea intereselor fundamentale ale societății.

Cuvinte-cheie: drept, funcții ale dreptului, rol social, normativitate juridică, ordine juridică, reglementare socială, protecția valorilor fundamentale, drepturi și libertăți, control social, prevenirea conflictelor.

Abstract: *The study analyzes law as a normative phenomenon essential for the organization and stabilization of social relations, highlighting its role in balancing individual and collective interests and in ensuring legal order. The main doctrinal approaches regarding the functions of law are examined, emphasizing their plural character and the lack of a single consensus on their classification.*

The paper identifies two main functions: the normative function, through which law regulates conduct, and the function of protecting fundamental values, aimed at safeguarding rights, freedoms, and social order. It also highlights the role of law in preventing and resolving conflicts, as well as the existence of possible dysfunctions determined by the quality of regulation and the social context.

Overall, law is presented as a central instrument of social organization, with a decisive role in maintaining order and realizing the fundamental interests of society.

Keywords: *law, functions of law, social role, legal normativity, legal order, social regulation, protection of fundamental values, rights and freedoms, social control, conflict prevention.*

Introducere

Organizarea vieții sociale presupune, în mod necesar, existența unor mecanisme de reglare a conduitei umane, capabile să asigure coerența, stabilitatea și previzibilitatea relațiilor dintre indivizi. În acest cadru, normele sociale reprezintă instrumentele prin care societatea își structurează propria funcționare, iar dreptul se distinge ca subsistem normativ cu o importanță fundamentală, datorită caracterului său obligatoriu și a garanțiilor instituționale de realizare.

Relevanța analizei dreptului ca fenomen social derivă din necesitatea înțelegerii modului în care acesta contribuie la menținerea echilibrului social, la prevenirea conflictelor și la protecția valorilor fundamentale. În același timp, complexitatea realităților sociale contemporane impune o reevaluare a rolului și funcțiilor dreptului, nu doar ca instrument de reglementare, ci și ca mecanism activ de transformare socială.

Prezentul studiu își propune să analizeze rolul și funcțiile dreptului în cadrul societății, printr-o abordare integrată, care valorifică principalele repere doctrinare, dar le supune, totodată, unei interpretări sistematice. Demersul urmărește nu doar expunerea conceptelor, ci și clarificarea raporturilor dintre acestea, în special dintre rol, scop și funcții ale dreptului.

Rezultate obținute și discuții.

1. Esența dreptului

În viziunea cercetătorilor, specificul cel mai elocvent al *dreptului* ca fenomen social îl constituie caracterul său normativ sau *normativitatea juridică*³. Existența *dreptului*, realitatea sa, este determinată de necesitatea stabilirii unor reguli sociale, a unor norme de conduită obligatorii. Sub

³ Baltag D., Guțu A. *Teoria generală a dreptului. Curs teoretic*. Chișinău: Academia de Poliție “Ștefan cel Mare”, 2002, p. 79; Pîrău I. *Bazele statului și dreptului*. Chișinău: Î.I. “Levința Angela”, 2006, p. 19.

acest aspect, *dreptul* apare ca un instrument de statornicire în societate a unor reguli în conformitate cu anumite valori sociale. Acestea se manifestă ca un ansamblu unitar, sisemic, de reguli de conduită dictate de puterea de stat sau apărute în altă formă (cum ar fi obiceiul), a căror respectare obligatorie este asigurată, la nevoie, prin forța coercitivă a statului⁴.

În ceea ce privește *normativitatea juridică a dreptului*, aceasta se manifestă prin caracterul său imperativ. Esența sa constă în faptul că stabilește *nu ceea ce este, ci ceea ce trebuie să fie*⁵, contribuind astfel în mod esențial la asigurarea *ordinii de drept* în societate.

Ca fenomen social normativ, *dreptul* are un rol deosebit de important în reglementarea raporturilor sociale, în orientarea activității oamenilor în conformitate cu interesele generale ale societății și în asigurarea ordinii sociale. Relevante pentru înțelegerea acestui rol sunt aspectele (caracteristicile) atribuite *dreptului* în literatura de specialitate, și anume⁶:

- *Dreptul este un sistem de reglementare normativă care reflectă interesele diferitelor categorii sociale, precum și consensul și compromisul dintre acestea. Corespunderea dreptului voinței generale îi conferă realitate și valoare socială. În mod contrar, dacă cerințele normative nu exprimă voința generală, niciun mecanism, inclusiv constrângerea statului, nu poate asigura realizarea lor integrală. Exprimarea compromisului dintre participanții relațiilor reglementate conferă dreptului obligativitate, universalitate și recunoașterea sa ca sistem normativ dominant.*

- D
reptul reprezintă măsura și dimensiunea libertății și a comportamentului

⁴ Baltag D., Guțu A. *Teoria generală a dreptului. Curs teoretic*. Chișinău: Academia de Poliție “Ștefan cel Mare”, 2002, p. 79; Frunză I., Dulachi I., Cușmir M., Cușmir L., Postu I. *Teoria generală a statului și dreptului*. Bălți: Institutul Nistean de Economie și Drept, 2003, p. 42.

⁵ Avornic Gh., Aramă E., Negru B., Costăș R. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier Juridic, 2004, p. 161.

⁶ *Общая теория права и государства*. Под ред. Б.Б. Лазарева. 2-е издание. Москва: Юристъ, 1996, p. 122-123.

uman. Sub acest aspect, el reflectă volumul, accesibilitatea și realitatea drepturilor și libertăților individului, precum și limitele acceptate ale libertății acestuia.

- *D*
reptul este garantat de puterea de stat, statul participând atât la crearea, cât și la realizarea acestuia.

- *N*
ormativitatea constituie trăsătura fundamentală a dreptului, conferindu-i calitatea de regulator specific al activității oamenilor. Aceasta se exprimă printr-un sistem de mijloacele regulative de diferite niveluri. Cel mai universal regulator îl constituie *principiile dreptului*, caracterizate printr-un grad înalt de normativitate, fără a necesita în mod obligatoriu consacrarea expresă în acte normative.

- *Dreptul este un sistem real de reglare normativă*, existând în măsura în care este aplicat, adică este conștientizat și interiorizat de către indivizi și realizat în activitatea practică a acestora.

- *Dreptul nu se identifică cu legea*. Legislația reprezintă o formă de exprimare a *dreptului*. Legea (sau alt act normativ) ce contravine *dreptului*, naturii acestuia sau valorilor și priorităților fundamentale ale individului poate fi recunoscută, printr-o procedură specifică, ca nevalabilă, neconstituind, în acest caz, *dreptul*.

În mare măsură, valoarea și rolul *dreptului* în societate pot fi deduse din finalitățile pe care acesta le urmărește. În acest sens, unii autori⁷ notează că, având menirea de a asigura coeziunea și solidaritatea grupurilor și instituțiilor, precum și conviețuirea și cooperarea dintre indivizi, *dreptul* reprezintă un factor esențial de reglementare normativă și de integrare

⁷ Banciu D., Guțu V. Gh., Vlăduț I., Guțu D. *Sociologie juridică: Îndrumar teoretic și practic*. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2004, p. 45; Banciu D. *Elemente de sociologie juridică*. București: Lumina Lex, 2000, p. 23.

socială, datorită următoarelor finalități practice pe care le realizează în orice societate:

a) creează un sistem de drepturi, obligații și interdicții, care materializează în forme normative diferitele interese, scopuri, motivații, aspirații, idealuri sociale și individuale;

b) asigură cadrul social și normativ, materializat în *ordinea socială și juridică*, în interiorul căruia autoritatea publică, legală și legitimă, realizează, inclusiv prin constrângere și presiune socială, condițiile de viață ale membrilor societății;

c) permite prevenirea, evitarea și soluționarea conflictelor și tensiunilor sociale (manifeste sau latente), prin limitarea reciprocă a acțiunilor și relațiilor dintre indivizi, grupuri și instituții;

d) stabilește reguli de conduită și de acțiune pe care indivizii trebuie să le adopte în diferite contexte, indicând totodată mijloacele permise sau interzise pentru realizarea scopurilor sociale.

În acest sens, alți autori⁸ consemnează că, elaborând sistemul normelor juridice și urmărind conformarea conduitelor individuale și de grup la standardele de comportament instituite oficial, *dreptul* își exercită rolul de instrument al controlului social, în vederea realizării unor finalități precum: asigurarea coerenței, funcționalității și autoreglării sistemului social; configurarea, desfășurarea și orientarea relațiilor sociale fundamentale; soluționarea conflictelor și realizarea justiției; prevenirea și sancționarea faptelor antisociale; apărarea demnității umane, a drepturilor și libertăților fundamentale; apărarea și promovarea valorilor sociale; realizarea progresului social.

În concluzie, se poate sublinia: normativitatea juridică constituie trăsătura definitorie a dreptului, exprimată prin caracterul său imperativ și

⁸ Vlăduț I. *Introducere în sociologia juridică*. Ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2000, p. 175.

orientarea conduitei umane spre ceea ce trebuie să fie; dreptul se afirmă ca un sistem normativ complex, care reflectă și mediază interesele sociale, conferind stabilitate și coerență relațiilor dintre indivizi și grupuri; rolul dreptului în societate se manifestă prin funcția sa de reglementare, integrare și control social, orientată spre asigurarea ordinii sociale și juridice; finalitățile dreptului vizează instituirea unui cadru normativ care permite atât realizarea intereselor individuale și colective, cât și prevenirea și soluționarea conflictelor sociale.

2. Funcțiile dreptului

În același timp, este incontestabil faptul că rolul *dreptului* în societate se concretizează prin funcțiile pe care acesta le îndeplinește. În științele care se ocupă cu analiza sistemelor ce se autoorganizează în raport cu finalitățile lor (cum este și societatea), funcția reprezintă contribuția pe care un element o aduce la satisfacerea unei cerințe a sistemului din care face parte, respectiv contribuția la menținerea și dezvoltarea acestuia.

Referitor la *funcțiile dreptului* ca element al sistemului social global, acestea sunt privite ca fiind contribuția subsistemului juridic la menținerea și dezvoltarea societății. În acest sens, *dreptul* este analizat ca parte integrantă, în calitatea sa de realitate socială complexă, care cuprinde: normele juridice, ideile, teoriile, concepțiile și doctrinele juridice; elementele afective și voliționale cu conținut juridic; raporturile și situațiile juridice și, nu în ultimul rând, „agenții” și „actorii” *dreptului* (atât autoritățile care elaborează dreptul, cât și subiectele raporturilor juridice)⁹.

Deși nu există o opinie unică asupra definiției *funcțiilor dreptului*, în literatura de specialitate acestea sunt, în mod frecvent, definite ca fiind „direcțiile fundamentale ale acțiunii *dreptului*” sau „orientările acțiunii

⁹ *Ibidem*, p. 170.

juridice” care vizează realizarea obiectivelor majore ale reglementării juridice¹⁰.

Într-o manieră similară, alți autori¹¹ definesc *funcțiile dreptului* ca orientări fundamentale ale acțiunii mecanismului juridic, destinate realizării intereselor generale ale societății, în diferitele etape ale dezvoltării acesteia.

La rândul lor, alte voci¹² susțin că *funcțiile dreptului* reprezintă direcțiile de acțiune ale mecanismului juridic, la care participă întregul sistem al dreptului și instituțiile abilitate, în baza normelor juridice, în vederea realizării rolului dreptului. Funcția presupune, astfel, exercitarea unei activități determinate de un anumit scop, în strânsă legătură cu rolul general al *dreptului*, ceea ce explică abordarea funcțiilor în corelație cu scopul și rolul acestuia¹³.

Relevantă este și definiția din doctrina juridică rusă, potrivit căreia *funcțiile dreptului* constituie principalele direcții ale influenței juridice asupra relațiilor sociale, determinate de esența și menirea socială a *dreptului*. În consecință, *funcțiile dreptului* prezintă următoarele particularități:

- derivă din esența *dreptului* și sunt determinate de menirea sa socială;
- necesitatea realizării lor justifică existența *dreptului* ca fenomen social;
- exprimă trăsăturile esențiale ale dreptului și sunt orientate spre soluționarea sarcinilor fundamentale ale societății într-o anumită etapă de dezvoltare.

¹⁰ Ceterchi I., Costin M., Popescu S. *Rolul și funcțiile dreptului*. București: Editura Academiei, 1974, p. 8-9.

¹¹ Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a II-a. București: All Beck, 2000, p. 156.

¹² Vonica R. P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000, p. 74,

¹³ *Общая теория права и государства*. Под ред. В.В. Лазарева. 2-е издание. Москва: Юрист, 1996, p. 124.

Așadar, dacă *scopul dreptului* reprezintă finalitatea urmărită prin normele juridice, funcția dreptului desemnează atât această finalitate, cât și mijloacele de realizare a ei, conferind o dimensiune concretă rolului dreptului în societate¹⁴.

În mod concret, dacă rolul și *scopul dreptului* vizează conservarea, apărarea și garantarea valorilor fundamentale, asigurarea progresului social și a echilibrului în relațiile interumane, precum și promovarea libertății și justiției, *funcțiile dreptului* reprezintă acele acțiuni ale mecanismului juridic care contribuie efectiv la realizarea acestor finalități.

În doctrina de specialitate sunt identificate multiple clasificări ale funcțiilor dreptului. Astfel, profesorul italian V. Ferrari¹⁵ evidențiază funcția de reglementare socială, funcția de soluționare a conflictelor și funcția de legitimare a puterii, iar un alt profesor italian N. Babbio¹⁶ distinge între *funcția stimulativă și cea represivă*.

Sociologul american T. Parsons¹⁷ consideră că *funcția* primordială a *dreptului* este cea integrativă, prin care sunt prevenite și atenuate conflictele sociale, asigurându-se funcționarea coerentă a sistemului social.

Profesorul american W. Evan¹⁸ atribuie *dreptului o funcție pasivă de control social* (prin consacrarea normelor existente), *o funcție activă de control* (prin modificarea valorilor și comportamentelor) și *o funcție educativă*, subliniind necesitatea utilizării atât a sancțiunilor pozitive, cât și a celor negative pentru eficiența reglementării (în cazul în care valorile promovate nu sunt interiorizate și respectate ca valori proprii ale indivizilor).

¹⁴ Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a II-a. București: All Beck, 2000, p. 156; Vonica R. P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000, p. 74.

¹⁵ Ferrari V. *Funzioni del diritto. Saggio critico ricostruttivo*. Bari, 1987.

¹⁶ Babbio N. *Delia struttura alia funzione. Nuovi studi di teoria del diritto*. Milano: Comunita, 1977, p. 110.

¹⁷ Parsons T. *The Law and Social Control*. În: *Law and Sociology* (edit. W. M. Evan). New York, 1962, p. 58-59.

¹⁸ Evan W. (edit.) *Law and Sociology*. New York, 1962.

În general, abordările sociologice pun accent pe rolul *dreptului* în prevenirea și soluționarea conflictelor. În acest sens, sunt enunțate frecvent două *funcții ale dreptului*: de stabilire a cadrului necesar ordinii publice și de menținere a ordinii publice; respectiv de rezolvare a conflictelor, prin structurarea condițiilor de viață și stabilirea cadrului de funcționare a raporturilor dintre diferite categorii sociale. În cele mai multe cazuri, conținutului acestor funcții li se atribuie o semnificație sociologică, susținându-se că, prin exercitarea lor, rolul *dreptului* s-ar concentra, în principal, asupra conservării sistemului politic și juridic existent¹⁹.

În doctrina românească nu există o viziune unică asupra *funcțiilor dreptului*. La acest subiect, autorul I. Vlăduț susține că „*dreptul* își exercită rolul său de instrument al controlului social, în principal, printr-o funcție normativă și o funcție de transpunere a sistemelor normelor juridice în realitatea socială”²⁰.

Funcția normativă a dreptului vizează elaborarea de norme care reglementează juridic cele mai importante raporturi sociale. Normele elaborate prescriu indivizilor și grupurilor sociale modele de comportament. Aceste standarde de conduită sunt asociate unor poziții sau statusuri ce aparțin indivizilor și grupurilor într-un sistem social, caracterizând rolul pe care aceștia trebuie să-l îndeplinească în diferite contexte sociale.

Funcția de transpunere a sistemului normelor juridice în realitatea socială, presupune că, prin realizarea acestui proces, dreptul urmărește orientarea conduitelor individuale și de grup în conformitate cu modelele de comportament prescrise prin normele instituite, precum și încadrarea acestora în perimetrul legalității și al justiției sociale. Acest proces implică

¹⁹ Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. București: All Beck, 1999, p. 148.

²⁰ Vlăduț L. *Introducere în sociologia juridică*. Ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2000, p. 172-173.

acțiunea exercitată de organele statului și, în limite determinate, de organizații nestatale, în forme special prevăzute de actele normative.

Dreptului îi sunt atribuite și alte funcții. Astfel, cercetătorul D. Banciu menționează că *dreptul* îndeplinește o serie de funcții sociale, care constau în²¹:

- *elaborarea și prescrierea unor reguli de conduită*, prin care sunt stabilite diverse roluri sociale pe care trebuie să le îndeplinească indivizii în diferite situații. Aceste reguli includ, deopotrivă, atât „așteptările” individului în raport cu ceilalți, cât și „așteptările” celorlalți indivizi față de comportamentul eventual al individului;

- *raționalizarea vieții sociale*, prin formularea de reguli raționale și eficiente, capabile să ghideze și să controleze acțiunile indivizilor și grupurilor sociale, asigurând astfel concordanța și corespondența dintre diferitele scopuri social dezirabile și mijloacele legitime de care dispun indivizii în grupurile sociale;

- *asigurarea sociabilității și predictibilității conduitelor actorilor sociali*, prin instituirea unor modalități și mijloace de presiune și control social, capabile să evalueze prin sancțiuni premiale sau represive diferitele comportamente și acțiuni sociale și individuale.

În viziunea altor cercetători, *funcțiile dreptului* care-l înfățișează în toată complexitatea sa ca sistem juridic sunt următoarele²²:

1. Funcția de instituționalizare juridică a organizării social-politice.
2. Funcția de apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății.
3. Funcția de conducere a societății.

²¹ Banciu D. *Elemente de sociologie juridică*. București: Lumina Lex, 2000, p. 24.

²² Vonica R.P. *Introducere generală în drept*. București; Lumina Lex, 2000, p. 74-75; Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: Actami, 1996, p. 82-84; Baltag D. *Teoria generală a dreptului și statului*. Cimișlia: TIP CIM, 1996, p. 104-107.

4. Funcția normativă.

Astfel, o primă funcție a *dreptului* este instituționalizarea sau *formalizarea juridică* a organizării social-politice. *Dreptul* asigură organizarea și funcționarea legală a întregului sistem social. Organizarea și funcționarea autorităților publice și a instituțiilor politice fundamentale sunt prevăzute de Constituție și legile organice. În cadrul acestei funcții, *dreptul* asigură și bazele legale ale guvernării sau guvernarea pe baza legii, denumită Rule of Law, stabilind cadrul necesar al raporturilor dintre guvernanți și guvernați.

Unii cercetători²³ determină Rule of Law ca fiind o funcție primordială a *dreptului*, precum și un principiu fundamental al unei guvernări democratice al cărui temei se regăsește în contractul social dintre guvernanți și guvernați cu privire la conducerea statului.

Rule of Law, ca dimensiune necesară a organizării sociale, politice și democratice, presupune că legile și actele normative, în general, sunt acte de conducere socială, întrucât exprimă nevoile reale ale societății și asigură realizarea – prin mijloace juridice – a intereselor generale ale comunității. Ele stabilesc modul în care se exercită guvernarea și orientează raporturile sociale în direcții conforme cu voința și interesele comune ale societății.

La acest subiect, D. Mazilu accentuează, în mod justificat, că în exercitarea acestei funcții s-au întâlnit și se întâlnesc piedici, obstacole și dificultăți, cele mai frecvente fiind identificate la nivelul selectării și exprimării în lege a cerințelor generale și a intereselor comunității. În acest sens, autorul subliniază că asistăm la o alterare a voinței generale, în cazurile în care mandatul transmis de alegători în campania electorală este uitat sau, pur și simplu, încălcat. În consecință, noțiunea de voință generală devine de nerecunoscut. Normele emise de acești reprezentanți

²³ Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. București: All Beck, 1999, p. 150.

promovează soluții nu numai inacceptabile, ci chiar contrare mandatului pe care l-au primit de la alegători. Apare, astfel, o situație conflictuală, care alterează legitimitatea actului de guvernare²⁴.

O altă funcție recunoscută dreptului este *conservarea, apărarea și garantarea valorilor fundamentale ale societății*, care presupune stabilirea sau recunoașterea valorilor ce necesită protecție juridică și stipularea consecințelor faptelor prin care se aduce atingere acestor valori.

Această funcție se exprimă, în primul rând, prin consacrarea valorilor în cuprinsul legilor, în special, la nivel constituțional. În acest mod, *dreptul* ocrotește și garantează ordinea constituțională, suveranitatea, independența statului, proprietatea publică și privată, securitatea persoanei, drepturile și libertățile individului etc., ca valori supreme ale societății. Este un moment deosebit de important, întrucât apărarea și garantarea acestora fac posibilă conviețuirea în societate, prin asigurarea desfășurării normale a raporturilor sociale. În esență, prin reglementările sale, *dreptul* oferă un cadru adecvat soluționării conflictelor potențiale și asigurării echilibrului social.

Este relevant în acest sens faptul că Montesquieu, Rousseau, Kant, Hegel și, în general marii filosofi ai *dreptului* au subliniat rolul normelor juridice în asigurarea progresului social și promovarea echilibrului în relațiile interumane, prin protejarea unor asemenea valori precum viața, onoarea, demnitatea, bunurile dobândite în mod legitim și libertatea. Scopul și rolul *dreptului* își găsesc expresia, cel mai elocvent, în garantarea juridică a afirmării personalității umane, în împlinirea dezideratelor și intereselor sale legitime. Pedepsind tot ceea ce contravine acestor exigențe firești, dreptul promovează idealurile de dreptate și justiție.

²⁴ *Ibidem*, p. 162.

Astfel, pentru exercitarea eficientă a acestei funcții, *dreptul* stabilește consecințele faptelor antisociale, definindu-le ca acțiuni sau inacțiuni prin care sunt aduse atingeri valorilor fundamentale.

În trecut s-au adus grave atingeri valorilor fundamentale ale societății, prin acte de violență comise împotriva persoanei sau a bunurilor acesteia, cel mai adesea de către indivizi aflați pe treapta inferioară a scării sociale, pe care greutățile existenței și anumite deficiențe de ordin intelectual și moral îi expuneau ispitelor. Ca urmare a transformării condițiilor vieții sociale, au apărut forme de nelegiuiri mult mai complexe decât omorul sau furtul. În prezent, membrii claselor înstărite își consolidează averea și puterea prin utilizarea abilă a mecanismelor economice și politice moderne. Astfel, evitând comiterea infracțiunilor clasice, aceștia se implică în acțiuni mai puțin vizibile și aparent legitime, dar cu un potențial mult mai ridicat de a produce efecte grave, inclusiv ruina sau decesul unui număr mare de persoane.

Adesea, asemenea nelegiuiri se produc în mediile de afaceri, bancare și financiare. Situația devine cu mult mai gravă cu cât autorii unor asemenea fapte rămân, de regulă, nedepeșiți, principalul motiv constituindu-l influența de care dispun și corupția existentă în cadrul autorităților chemate să prevină și să sancționeze astfel de conduite.

În contextul amplificării fenomenelor precum corupția, contrabanda și delapidarea patrimoniului public, devine necesară reglementarea mai clară și mai riguroasă a consecințelor acestor fapte antisociale. Totodată, este evident că eficiența combaterii acestora depinde de funcționarea statului în baza legii și de respectarea strictă a cadrului normativ de către toate autoritățile publice. Numai în aceste condiții faptele antisociale pot fi descoperite la timp și sancționate cu fermitate, asigurându-se astfel

protecția valorilor fundamentale ale societății: viața, onoarea, demnitatea și bunurile dobândite prin mijloace legitime.

Dreptul exercită o funcție esențială *de organizare și conducere a societății*. Actul normativ reprezintă un instrument de decizie socială, iar legea, în sens larg, exprimă și realizează dezideratele fundamentale ale comunității. Aparținând domeniului organizării sociale, *dreptul* structurează raporturile sociale și influențează evoluția acestora sub cel puțin două aspecte²⁵: pe de o parte, mobilurile juridice reflectă nevoile reale ale societății, iar pe de altă parte, aplicarea normelor juridice determină modificarea realității sociale.

Dreptul îndeplinește și o funcție normativă (denumită și funcție de reglementare a conduitei umane), constând în stabilirea unor reguli de conduită obligatorii, care fundamentează *ordinea juridică*. Această funcție, considerată de doctrină drept una de sinteză, integrează celelalte funcții ale dreptului și reflectă caracterul său intrinsec normativ. Normativitatea juridică, ca parte a normativității sociale, are rolul de a orienta comportamentul indivizilor, de a institui un sistem de drepturi, libertăți și obligații și de a interzice conduitele contrare conviețuirii sociale. Prin aceasta, *dreptul* realizează o veritabilă programare socială, orientând acțiunea indivizilor către procesele de integrare socială²⁶.

Realizarea acestei funcții depinde calitatea reglementării și de gradul de conformare voluntară a membrilor societății. Funcția normativă reflectă poziția centrală a *dreptului* în societate, ca un instrument eficient de organizare și conducere socială.

Prin conținutul normelor și modul de aplicare, *dreptul* exercită și o funcție educativă asupra comportamentului uman. Efectele respectării sau

²⁵ Vonica R.P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000, p. 77.

²⁶ Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: Actami, 1996, p. 137.

încălțării normelor juridice generează un impact educativ atât asupra persoanelor direct implicate, cât și asupra societății în ansamblu, contribuind la formarea unor conduite conforme cu exigențele legii.

Totodată, prin simpla incriminare a faptelor periculoase, *dreptul* îndeplinește o *funcție preventivă*, iar prin aplicarea sancțiunilor exercită o *funcție coercitivă*, contribuind la corectarea comportamentelor deviate.

Aceste trei funcții ale *dreptului* se completează reciproc, contribuind la orientarea conduitei umane în conformitate cu normele juridice²⁷. În acest sens, se susține că funcțiile preventivă și coercitivă au, la rândul lor, valențe educative, iar funcția educativă contribuie, în numeroase cazuri, la prevenirea sau corectarea comportamentelor deviate²⁸.

În doctrina rusă, de rând cu funcțiile sociale ale *dreptului* (economice, politice, educative) sunt evidențiate alte două funcții importante, și anume: *funcția regulativă* și *funcția de ocrotire*. Acestea sunt indispensabile *dreptului*, dat fiind faptul că determină necesitatea existenței acestuia ca instituție socială a societății.

Particularitățile *funcției regulative* rezidă în stabilirea regulilor de comportament, în organizarea și coordonarea relațiilor sociale, fiind realizată în principal prin²⁹: determinarea prin intermediul normelor *dreptului* a capacității juridice a cetățenilor; consfințirea statutului juridic al cetățeanului; determinarea competențelor organelor de stat și a funcționarilor publici; stabilirea statutului juridic al persoanelor juridice; determinarea factorilor juridici ce țin de nașterea, modificarea și stingerea raporturilor juridice; determinarea legăturilor juridice concrete dintre subiecții de drept.

²⁷ Vonica R.P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000, p. 75-78.

²⁸ Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a II-a. București: All Beck, 2000, p. 163.

²⁹ *Общая теория права и государства*. Под ред. В.В. Лазарева. 2-е издание. Москва: Юристъ, 1996, p. 125.

Luând în considerație cele expuse, funcția regulativă a *dreptului* este definită ca fiind o direcție a influenței juridice, exprimată în stabilirea regulilor pozitive de conduită, în consfințirea drepturilor subiective și a obligațiilor juridice a subiecților de drept în scopul contribuției la dezvoltarea relațiilor ce corespund intereselor societății, statului și cetățeanului.

Funcția de ocrotire a dreptului este, de asemenea, o direcție a influenței juridice, orientată spre protecția celor mai importante relații economice, politice, sociale etc. și asigurarea inviolabilității acestora. Specificul acestei funcții rezidă în faptul că³⁰:

- ea caracterizează *dreptul* ca un mijloc special de influență asupra comportamentului uman, exprimat prin influențarea voinței individului prin amenințarea cu pedeapsa, prin stabilirea interdicțiilor și realizarea răspunderii juridice;

- ea servește drept sursă de informare pentru membrii societății, din care aceștia iau cunoștință cu valorile sociale ce sunt protejate de stat prin intermediul dispozițiilor dreptului;

- ea se prezintă a fi un indicator al nivelului cultural și politic al societății, principiilor umane conținute de către *dreptul* acesteia.

În principiu, ambele funcții enunțate denotă esența și menirea socială a *dreptului*, necesitatea lui pentru ordonarea relațiilor din cadrul comunităților umane.

Generalizând cele expuse, constatăm că majoritatea cercetătorilor recunosc *dreptului* aceleași funcții, doar că unii le generalizează, iar alții,

³⁰ *Ibidem*, p. 126.

dimpotrivă, tind spre detalierea acestora. În ceea ce ne privește, suntem de părerea că *dreptul* exercită două funcții majore³¹:

- *normativă* - de reglementare a relațiilor sociale cu stabilirea modelelor ce urmează a fi respectate în cadrul raporturilor concrete, prin aceasta exercitându-și rolul său de regulator social;

- *de protecție* a valorilor fundamentale ale societății, prin aceasta consolidându-și rolul de stabilizator al relațiilor sociale, devenind astfel însuși o valoare socială.

Funcția normativă a dreptului este o funcție constantă, ce persistă practic în orice societate, indiferent de regimul de guvernare a acesteia. În schimb, *funcția de protecție* este o funcție mai flexibilă, în dependență de valorile ce trebuie protejate. Ea se manifestă cel mai pregnant în societățile democratice în care *dreptul* constituie factorul primordial de care depinde existența, respectarea și perpetuarea valorilor democratice fundamentale. În schimb, în societățile marcate de regimurile autoritare *dreptul* este chemat să protejeze cu totul alte valori, servind adesea ca instrument de asuprire a indivizilor.

Respectiv, funcțiile *dreptului* accentuează la nivel teoretic importanța și valoarea deosebită a acestuia pentru societate și individ. În practică, pot fi situații în care acțiunea benefică a *dreptului* nu se poate realiza, fiind denaturată sau ineficace, ceea ce conduce la apariția unor disfuncții ale *dreptului*, precum absența *dreptului* din anumite domenii, existența unor legi nedrepte sau caracterul represiv al unor sisteme³².

a) *Absența dreptului din anumite domenii ale vieții sociale*, fenomen numit de către J. Carbonnier „nondrept”, se referă la absența *dreptului* în

³¹ Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a. Chișinău: EE.-P. „Tipografia Centrală”, 2011, p. 54.

³² Vlăduț I. *Introducere în sociologia juridică*. Ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2000, p. 173-175; Vonica R.P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000, p. 133-134; Banciu D. *Control social și sancțiuni sociale*. București, 1992, p. 44-45.

cadrul unor raporturi umane în care acesta trebuie să fie prezent. Principalele forme de manifestare a nondreptului, în opinia aceluiași autor, cuprind: un nondrept prin „autolimitarea dreptului”; un nondrept prin „autoneutralizarea dreptului”; un nondrept prin „rezistența faptului la drept”³³.

b) Autolimitarea dreptului. Există situații când *dreptul* se limitează el însuși, organizând, în mod paradoxal, spații de nondrept (de exemplu, existența dreptului la azil politic, sub multiplele sale forme; inviolabilitatea domiciliului etc.); perioade sau epoci de nondrept (de exemplu, „zilele nefaste” ale calendarului juridic roman în care judecățile erau oprite; duminicile și zilele de sărbători legale, în care nu se desfășoară procese sau acțiuni judiciare; nopțile pe timpul cărora sunt interzise perchezițiile domiciliare etc.). Astfel, în continuitatea controlului social pe care *dreptul* îl exercită, el însuși își amenajează prin politică spații verzi și timp de repaus.

c) Autoneutralizarea dreptului. Aceste situații intervin atunci când, datorită propriilor sale exigențe, *dreptul* ajunge să se anihileze pe sine însuși (spre exemplu, exigența dovezii, care elimină în afara *dreptului* tot ceea ce nu poate fi dovedit).

d) Rezistența faptului la drept. Există în societate suficiente fapte care, deși ar trebui să cadă sub incidența *dreptului*, acestea scapă de sancțiunile juridice (de exemplu, criminalitatea condamnată *de jure* și nepedepsită *de facto*).

e) Lipsa de validitate și eficacitate a dreptului. Aceste fenomene sunt determinate de cauze extrinseci (de natură economică, socială, politică, morală etc.), care acționează din afara sistemului juridic. Este cazul legilor, al actelor normative care nu întrunesc condițiile de tehnică legislativă sau al

³³ Carbonnier J. *Ipoteza nondreptului în Sociologia franceză contemporană* (Antologie de I. Aluaș și Î. Drăgan). București: Editura Politică, 1971, p. 741.

celor care neglijează schimbările parvenite în realitatea socială. De asemenea, lipsa de validitate și eficacitate a *dreptului* se poate datora și faptului că legea, deși bine realizată din punctul de vedere al construcției juridice, nu ține seama de așteptările opiniei publice, manifestând o rezistență față de aplicarea ei. Există numeroase cazuri de legi „nepopulare” care, însoțite fiind de sancțiuni severe, s-au lovit de rezistența tacită sau manifestă a opiniei publice, devenind inefective sau caduce.

f) *Dreptul nedrept*. Istoria *dreptului* consemnează, din păcate, existența unor legi nedrepte, a unor legi care aduc atingere unor drepturi și interese ale indivizilor sau grupurilor sociale, binelui comun. În cazul unor astfel de legi, indivizii adoptă conduite și comportamente care duc la lipsa de eficacitate a actelor normative respective. Față de legile nedrepte, soluțiile preconizate presupun adoptarea și manifestarea unor forme de rezistență legitime din partea opiniei publice, precum și instituirea unui sistem de garanții preventive (constând din exercitarea controlului constituționalității legilor) și restitutive (destinate să oprească atât efectele negative ale legilor, cât și recompensarea indivizilor ale căror drepturi și interese au fost lezate).

g) *Dreptul represiv (opresiv)*. Nu o dată în istoria societății umane au existat situații în care *dreptul* și-a nesocotit rosturile sale fundamentale, a încălcat flagrant cele mai elementare standarde privind protecția drepturilor și libertăților ființei umane. Asemenea situații au fost frecvente în „regimurile totalitare (fasciste)” unde *dreptul* a reprezentat principalul mijloc de impunere a dictaturii și dominației prin forță, abuz și înșelăciune a unei anumite clase, a unor grupuri sau partide politice.

Pe fundalul acestui tablou sumbru, configurat de *dreptul represiv*, și mai proeminentă devine valoarea *dreptului* în lumea contemporană.

Astfel, acestuia îi este recunoscută valoarea de a servi ca scop și mijloc pentru satisfacerea necesităților și intereselor social-echitabile și progresive ale cetățenilor și societății în ansamblu, valoare exprimată prin următoarele momente importante³⁴:

- *Dreptul* reprezintă o valoare instrumentală. El conferă activității oamenilor stabilitate, organizare, consens și asigură controlul acesteia. Prin aceasta *dreptul* ordonează relațiile sociale, realizând civilizarea acestora. O societate organizată statal nu poate fără *drept* să-și organizeze producerea valorilor materiale, redistribuirea echitabilă a acestora. Astfel, *dreptul* se prezintă a fi un instrument important de conducere statală.

- Valoarea *dreptului* constă și în faptul că exprimând voința generală a participanților la relațiile sociale, contribuie la dezvoltarea acelor relații care sunt importante atât pentru indivizi în mod separat, cât și pentru întreaga societate. Valoarea socială supremă a *dreptului* rezidă în faptul că el influențează comportamentul și activitatea oamenilor prin intermediul coordonării (concilierii) intereselor lor specifice. *Dreptul* nu nivelează interesul particular, nu-l suprimă, ci îl coordonează cu interesul general.

- Valoarea *dreptului* este văzută și în faptul că el exprimă și determină libertatea individului în societate. *Dreptul* nu determină libertatea în general, el stabilește doar limitele și măsura acestei libertăți. Prin esență, *dreptul* și libertatea sunt indispensabile.

- Valoarea *dreptului* rezidă și în faptul că acesta exprimă ideea de *dreptate*. *Dreptul* se prezintă a fi un criteriu a redistribuirii juste a valorilor materiale în societate, el consfințește egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii indiferent de situația materială, statutul social etc. Semnificația

³⁴ *Общая теория права и государства*. Под ред. Б.В. Лазарева. 2-е издание. Москва: Юристъ, 1996, p. 122-123.

dreptului pentru realizarea dreptății este evidentă, fapt ce a determinat considerarea *dreptului* ca fiind dreptatea consfințită și realizată normativ.

-Valoarea *dreptului* poate fi exprimată și prin faptul că acesta se prezintă a fi un factor important al progresului social, o sursă de modernizare a societății. Din acest punct de vedere, amplificarea acestui rol este destul de evidentă în condițiile ruinerii regimurilor totalitare, în asemenea situații *dreptul* contribuie semnificativ la crearea unei noi orânduiri sociale și de stat.

-În condițiile actuale *dreptul* capătă o semnificație planetară. El se prezintă a fi unicul mijloc civilizată de soluționare a problemelor cu caracter internațional și interetnic. Fiind un regulator social, *dreptul* se dovedește a fi un instrument eficient de asigurare a consensului social.

Așadar, urmărind orientarea conduitelor și acțiunilor indivizilor și grupurilor sociale într-un sens conform cu scopurile și presiunile modelului cultural și normativ al societății, *dreptul* reprezintă în orice societate principala modalitate de asigurare a *ordinii sociale*, instrumentul fundamental de realizare a controlului și justiției sociale, precum și mijlocul cel mai eficient de protejare a drepturilor și libertăților individuale și de apărare socială a acestora față de eventualele încălcări sau violări din partea unor indivizi cu comportamente deviate, delictive sau criminale.

Concluzii

Analiza funcțiilor *dreptului* evidențiază caracterul complex și multidimensional al acestuia, înțeles nu doar ca ansamblu de norme juridice, ci ca mecanism social integrat, orientat spre realizarea unor finalități esențiale ale societății. Funcțiile *dreptului* derivă din esența sa socială și din rolul său de instrument de organizare, conducere și stabilizare a relațiilor sociale.

În primul rând, funcția normativă apare ca fiind fundamentală și constantă, întrucât aceasta asigură elaborarea și aplicarea regulilor de conduită obligatorii, constituind baza ordinii juridice. Prin această funcție, dreptul structurează comportamentul social, instituie drepturi și obligații și creează premisele predictibilității și securității juridice.

În al doilea rând, funcția de protecție a valorilor fundamentale reflectă rolul esențial al dreptului în apărarea ordinii constituționale, a drepturilor și libertăților fundamentale, precum și a intereselor legitime ale societății. Această funcție conferă dreptului caracterul de garant al stabilității sociale și al echilibrului între interesele individuale și cele generale.

Totodată, dreptul exercită funcții complementare – educativă, preventivă, coercitivă, regulativă și de integrare socială – care contribuie la modelarea comportamentului indivizilor și la menținerea coeziunii sociale. Prin aceste funcții, dreptul nu doar reacționează la devianță, ci și previne apariția acesteia, influențând în mod activ procesele sociale.

Funcția de instituționalizare a organizării social-politice și funcția de conducere a societății evidențiază rolul dreptului în structurarea și legitimizarea puterii publice, precum și în asigurarea funcționării statului de drept (Rule of Law), ca fundament al guvernării democratice.

În același timp, analiza evidențiază că eficiența funcțiilor dreptului este condiționată de calitatea reglementării, de legitimitatea normelor și de gradul de conformare socială. Disfuncțiile dreptului – precum absența normativă în anumite domenii, ineficiența normelor, existența unor legi nedrepte sau caracterul represiv al unor sisteme juridice – demonstrează că realizarea funcțiilor sale nu este automată, ci depinde de contextul social, politic și instituțional.

În plan general, funcțiile dreptului reflectă rolul său esențial de instrument de ordine, control și coordonare socială, precum și de garant al

valorilor fundamentale. Dreptul se afirmă, astfel, ca un element indispensabil al organizării societății, contribuind la realizarea justiției, la protecția drepturilor fundamentale și la asigurarea progresului social.

Bibliografie

1. Avornic Gh., Aramă E., Negru B., Costăș R. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier Juridic, 2004.
2. Babbio N. *Delia struttura alia funzione. Nuovi studi di teoria del diritto*. Milano: Comunita, 1977.
3. Baltag D. *Teoria generală a dreptului și statului*. Cimișlia: TIPCIM, 1996.
4. Baltag D., Guțu A. *Teoria generală a dreptului. Curs teoretic*. Chișinău: Academia de Poliție “Ștefan cel Mare”, 2002.
5. Banciu D. *Control social și sancțiuni sociale*. București, 1992.
6. Banciu D. *Elemente de sociologie juridică*. București: Lumina Lex, 2000.
7. Banciu D., Guțu V. Gh., Vlăduț I., Guțu D. *Sociologie juridică: Îndrumar teoretic și practic*. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2004.
8. Carbonnier J. *Ipoteza nondreptului in Sociologia franceză contemporană* (Antologie de I. Aluaș și Î. Drăgan). București: Editura Politică, 1971.
9. Ceterchi I., Costin M., Popescu S. *Rolul și funcțiile dreptului*. București: Editura Academiei, 1974.
10. Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a. Chișinău: S.n., 2011.
11. Evan W. (edit.) *Law and Sociology*. New York, 1962.
12. Ferrari V. *Funzioni del diritto. Sagio critico ricostruttivo*. Bari, 1987.

13. Frunză I., Dulschi I., Cușmir M., Cușmir L., Postu I. *Teoria generală a statului și dreptului*. Bălți: Institutul Nistean de Economie și Drept, 2003.
14. Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. București: All Beck, 1999.
15. Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a II-a. București: All Beck, 2000.
16. Parsons T. *The Law and Social Control*. În: *Law and Sociology* (edit. W. M. Evan). New York, 1962.
17. Pîrău I. *Bazele statului și dreptului*. Chișinău: Î.I. "Levința Angela", 2006.
18. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: Actami, 1996.
19. Vlăduț I. *Introducere în sociologia juridică*. Ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2000.
20. Vonica R. P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000.
21. *Общая теория права и государства*. Под ред. Б.Б. Лазарева. 2-е издание. Москва: Юристъ, 1996.

**RAPORT ȘTIINȚIFIC
„PROVOCĂRILE CONSTITUȚIONALE
DIN REPUBLICA MOLDOVA”**

Valeriu KUCIUK

Doctor în drept, lector universitar
președintele AO „Institutul Justiției Constituționale”
<https://orcid.org/0000-0002-5903-2651>

Doamnelor și domnilor,

Distinși oaspeți și invitați din țară și de peste hotare,

Dragi prieteni și Stimați colegi,

Onorată asistență,

Vă mulțumesc pentru că ați acceptat invitația la această conferință, la care o să vorbim în context constitutional despre cele mai importante subiecte de existențialitate a statului Republica Moldova.

Astfel, o să va aduc la cunoștință unele rezultate ale cercetării noastre, în care descifrăm sub aspect doctrinar, dar și practic, principalele

caracteristici ale regimului constituțional din Moldova și cele mai importante provocări cu care se confruntă Constituția statului nostru. Acum, voi menționa doar câteva aspecte principiale.

Deci, la 29 iulie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Supremă a statului moldav – *Constituția Republicii Moldova*, moment ce a marcat începutul unei noi etape constituționale în istoria Moldovei, or identitatea constitutională a statului nostru are mai multe sute de ani, dar dacă luăm ultimii 100 de ani, o să constatăm că pe acest teritoriu, acest pământ au avut forță juridică 10 constitutii – ultima fiind cea adoptată în 1994, prin care a fost abrogată Constituția RSSM din 1978.

Astfel, prin aceasta a fost menținută continuitatea identității constituționale a Moldovei. Și actualmente, caracterizând sub aspect doctrinar Constituția statului moldav, constatăm un set de probleme constituționale - în primul rând atragem atenția la problema Unificării spațiului constituțional al Republicii Moldova, dar și la chestiunea Unității materiei constituționale, nu uităm despre Sistemul de frâne și contrabalante constituționale prezente în Constituție, remarcăm provocările la adresa Securității Constituției și neadmiterea sau prevenirea „pactului sinucigaș”, dar cel mai important, subliniem principiul **Supremației Constituției** – obiectiv suprem al Curții Constituționale create de legiuitorul constituant ca unica autoritate de jurisdicție constituțională, care să stea straja la norma constituțională și la regimul constituțional, asigurându-i protecție și respect din partea tuturor autorităților și societății.

Voi expune succint fiecare problemă, începând cu chestiunea unificării spațiului constituțional al Republicii Moldova.

Astăzi, putem constata că Republica Moldova este separat în două părți, una cu capitala în Chișinău, alta cu capitala în Tiraspol, și aceste părți care erau componente a statului unitar RSSM, iar actualmente Republica

Moldova (RM) și Republica Moldovenească Transnistreană (RMT) - trăiesc separat, fiecare cu construcția sa instituțională de stat, cu Constituția sa, cu regimul sau constituțional, cu Curtea sa Constituțională, cu propriile strategii de dezvoltare.

Vom remarca, ca în opinia noastră, nesoluționarea subiectelor de drept constituțional, conduc la o lipsă clară a perspectivelor reale de reîntregire a Republicii Moldova, și atunci când se pune în discuție tema integrării europene, trebuie să recunoaștem că existența unui conflict militar înghețat, plasează statul moldav și orice negocieri internaționale la capitolul parcurs spre UE - în zona de risk, creînd o imposibilitate juridică și o lipsă de perspectivă pînă cînd problema nu va fi soluționată. Totodată, este clar că reunificarea țării devine și mai dificilă, în condițiile în care reîntegrarea Republicii Moldova ar pune capăt intențiilor de lichidare a statului moldav, dar și ar reconfigura regimul constituțional și arhitectura instituțională a puterii de stat.

Precum este cunoscut, Constituția țării este expresia voinței și intereselor generale ale poporului, este un produs al consensului general al tuturor claselor și grupurilor care alcătuiesc societatea, creînd statalitatea instituțională pentru atingerea unui scop comun societal – de a trăi în pace și belșug.

Și trebuie să recunoaștem că calea parcursă de RMT, demonstrează temeinicie. Or, aceasta derivă din faptul că prima Constituție a RMT a fost adoptată prin referendum încă în a.1991, pe cînd Constituția Republicii Moldova a fost adoptată de Parlament tocmai în 1994.

Diferența este și în forma de guvernare - dacă RMT este o republică prezidențială, atunci RM este o republică parlamentară. Și faptul că ambele Constituții proclamă statul de drept pe întreg teritoriul statului și recunosc

drepturile și libertățile omului ca fiind valoarea supremă, nu le apropie, dar chiar le departeaza.

Cu titlu de principiu trebuie sa recunoastem, că existența a două Constituții (a RM și a RMT) indică cel mai important impediment în calea reîntregirii Moldovei. Totodata, putem constata lipsa înțelegerii la nivel guvernamental a necesității soluționării problemei juridice existente – existența a două Legi supreme in cele doua părți a statului moldav, dintre care o parte, oficial nu este recunoscută pe plan internațional.

O evaluare generală a gradului de similaritate a Constitutiilor date ne indica „diferențe juridice” substantiale, de concept, de doctrina, ca formă de guvernare și regim de drept. Pe scurt, mentionam doar cele mai importante diferente:

- în Constituția RM este indicată națiunea titulara – moldovenii, pe cind in Constitutia RMT este lipsa națiunea titulara, Suveran fiind recunoscut poporul multinațional al Transnistriei;
- valorile si principiile Constituției RM sunt transpuse în legi constituționale, legi organice, legi ordinare și hotărâri, pe cind Constituția RMT este o Lege supremă cu acțiune directă, fiind pasibila de a fi transpusă în legi constituționale, legi și hotărâri;
- Constituția RM stabilește în art.126 alin.(1) că „Economia Republicii Moldova este ... bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică”, pe cind Constituția RMT statează alt regim de proprietate în art.4: de stat, privată și alte forme de proprietate, unde de exemplu tot pamintul Transnistriei este proprietate de stat;
- Conform art. 13 din Constituția RM, limba de stat se proclamă limba română funcționând pe baza grafiei latine, iar potrivit prevederilor art.12 a Constituției RMT, limbile oficiale ale RMT sunt limba moldovenească, rusă și ucraineană, Grafia fiind chirilică;

- Etc.etc.

Pentru depășirea acestei stări de fapt și de drept constitutional, și a reîntregi Moldova, consideram ca este necesar de a constitui o Comisie pentru reforma constitutională de unificare a RM, care ar elabora un proiect de Constituție a Moldovei unite, care ar putea fi adoptată printr-un referendum constitutional.

Oricum, vorbind despre Constituție, este cazul de menționat necesitatea aplicării și promovării conceptului de **unitate a materiei constituționale și de frâne și contrabalante**, care se referă la faptul că normele care alcătuiesc o Constituție nu sunt și nu pot fi izolate, dar formează un **sistem coerent, omogen și armonios în totalitatea lor**. Or, putem constata, în sensul principiului enunțat, 4 trăsături:

1.Omogenitatea juridică, unde toate normele constituționale au aceeași forță juridică supremă, unde nu există o ierarhie între articolele aceleiași Constituții, fiindcă ele trebuie interpretate unele prin prisma celorlalte, constituind un tablou încheșat, unificat și standardizat, unde nu poate fi careva contradicție de text sau de sens juridic între normele constituționale în vigoare.

2. A doua trăsătură este consecvența logică, unde dispozițiile privind drepturile fundamentale trebuie să fie în deplin acord cu cele privind organizarea puterilor statului. De exemplu, separarea puterilor în stat servește garantării libertăților individuale.

3.A treia trăsătură este Indivizibilitatea valorică, fiindcă Constituția nu este doar un text tehnic, ci un ansamblu de valori și principii (democrație, stat de drept, demnitate umană, drepturi fundamentale, etc.) care sunt expuse armonios servind ca un exo-schelet al construcției constituționale a statului.

4. Și ultimul element este Interpretarea sistematică. Or, atunci când apare o aparentă contradicție între două norme sau articole, autoritatea de jurisdicție competentă (Curtea Constituțională) aplică principiul unității materiei și principiul de frâne și contrabalante, pentru a găsi un echilibru, astfel încât nicio normă să nu fie anulată de alta. Fiindcă, materia constituțională este/**TREBUIE SA FIE un corp unitar:** dacă modifici o piesă, întregul mecanism este afectat, motiv pentru care revizuirea Constituției trebuie să fie un proces rigid și riguros.

La caz este de reținut **principiul rigidității Constituției**, fiindcă **rigiditatea** este o trăsătură fundamentală a Legii supreme care presupune o procedură specială, mai complicată și anevoioasă, pentru modificarea sau revizuirea acesteia, comparativ cu procedura adoptării legilor.

Apreciind rolul și importanța rigidității, vom remarca, că această caracteristică este o garanție juridică esențială pentru:

a) Stabilitatea sistemului social-economic și politic, protejând Legea Fundamentală de schimbări frecvente dictate de oportuniști, interese politice de moment sau de majorități parlamentare conjuncturale.

b) Supremația Constituției, fiindcă confirmă poziția ierarhică superioară a Constituției în raport cu orice alt act normativ.

c) Securitatea juridică a ordinii de drept, fiindcă oferă predictibilitate sistemului de drept, asigurând un cadru stabil pentru funcționarea instituțiilor statului, și totodată protejază regimul constituțional de riscurile disbalanței normative și fisurile în arhitectura unitară a textului constituțional.

În practică, asigurarea rigidității Constituției trebuie să fie realizată prin cerințe procedurale stricte, precum:

1. **Majoritățile calificate pentru adoptarea unei hotărâri de modificare a Constituției, fiind necesară** obținerea unui număr mai mare de voturi în Parlament, fiind stabilit în art.143 alin.(1) al Constituției că legea cu privire la modificarea Constituției se adoptă cu votul a două treimi din deputați.
2. **O altă condiție este Referendumul**, fiindcă unele prevederi esențiale pot fi modificate doar prin vot popular direct. Așa, art.142 alin.(1) al Constituției statuează că dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale.
3. **Textul constitutional nu poate fi modificat azi și acum, fiindcă Constituția prevede un termen special de așteptare, perioadă obligatorie** între inițiativa de revizuire și adoptarea propriu-zisă, pentru a preveni careva decizii pripite ale deputaților. Așa, legea cu privire la modificarea Constituției poate fi adoptată după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare.
4. **Și ultima - limitele revizuirii stabilite de Constituție conțin anumite întinderi materiale sau linii roșii, care nu pot fi încălcate: și anume, este interzisă revizuirea textului constitutional, dacă această revizuire are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova sau a garanțiilor acestora.**

Acum, câteva aspecte practice despre modificărilor operate pina in prezent în Constituția RM.

Așa, Constituția RM adoptată la 29 iulie 1994, a intrat în vigoare la 27 august 1994. Dar după intrarea sa în vigoare, Constituția RM în același an a fost rectificată, nu de Parlament, dar printr-un procedeu numit tehnic. O puteți vedea și Dvs când deschideți varianta electronica a textului

constituțional din 1994, o să observați remarca - versiune în vigoare din 20.10.1994 în baza modificărilor efectuate prin Rectificare la art.75, M.Of. nr.10 din 20 octombrie 1994. Deci, în Constituție s-a făcut o Rectificare nevotată de Parlament, dar care și astăzi face corp comun cu Constituția, prin care Articolul 75 din Constituție s-a completat cu un nou alineat (2) avînd următorul cuprins: "(2) Hotărîrile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă". Iar alineatul întîi s-a numerotat cu cifra (1).

Este important că mai departe, lucrurile au fost cam de aceeași natură, doar folosindu-se alte procedee și alte tehnici. In cercetarea noastră indicam atît sub aspect de analiză, dar și confirmate de date statistice, care fac anexe la prezenta cercetare, și care demonstrează că interpretarea data de Curtea Constituțională normelor constituționale, uneori depășesc câmpul constituțional, dar alteori contravin expres Constituției, fiind chiar utilizate aceste interpretări ca temei pentru modificarea propriu zis a textului constituțional, sau și mai grav – fiind utilizate pentru uzurparea puterii de stat.

Aici amintim vestita hotărîre a Curții nr. 7 din 04 martie 2016 prin care s-a modificat retroactiv Legea privind modificarea Constituției și care a revizuit de fapt însăși textul Constituției, declarînd neconstituțională o Lege constituțională în vigoare de zeci de ani.

La moment, noi avem următoarea situație privind dezvoltarea constituțională a RM, realizată prin 2 rectificări, 14 legi și 2 hotăriri a Curții Constituționale, care direct au modificat Constituția Republicii Moldova. Dar, este important de menționat că pe parcursul anilor 1994-2025, CCRM a muncit asiduă interpretînd textul Constituției, și lăsînd amprentă pe întreg conținutul textului constituțional, ajungînd și la interpretarea unor norme în contradictoriu. Așa prin hotărîrile Curții din iunie 2019, atunci

cînd s-a întreprins tentativa uzurpării puterii de stat, Curtea de fapt a utilizat o hotărâre anterioară a Curții prin care cuvântul „poate” din art.95 alin.(1) din Constituție, a fost interpretat ca o obligație constituțională, fapt despre care a menționat și Comisia de la Veneția în opinia sa nr. 954 din 24 June 2019. Anume aunci, Comisa de la Veneția a subliniat că „Robustețea instituțiilor de stat, poate fi subminată serios, iar funcționarea democratică a instituțiilor statului poate fi compromisă în mod ireparabil dacă aceste instituții nu adoptă deciziile în limitele autorității și responsabilității pe care le au”.

Ultima modificare principială a Constituției a avut loc folosindu-se procedeul referendumului constitutional desfășurat la 20 octombrie 2024 împreună cu alegerile prezidențiale, prin care s-a validat modificarea Constituției pentru a consacra în textul constituțional Integrarea Europeană drept obiectiv strategic. O să ne expunem succint ca cercetător științific asupra acestor modificări, și anume.

Este recunoscut, ca anume referendumul este cea mai importantă instituție a democrației directe, reprezentând votul cetățenilor țării fiind cea mai importantă modalitate de participare a poporului la propria soarta, la adoptarea unor decizii de valoare constitutională, de cea mai înaltă forță juridică în ierarhia actelor normative, poporul Moldovei participind în acest mod la o legiferare directă a unei norme constituționale.

Din punct de vedere procedural, actele adoptate prin referendum republican dobândesc forță juridică după confirmarea rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională și sunt obligatorii pentru aplicare pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Dar trebuie, ca actul votat prin referendum să fie promulgat de președintele țării, or instituția promulgării de asemenea este stipulată în Constituție, în cazul dat nefiind respectată de către Președintele țării. Astfel, proiectul de Lege votat la

referendum și validat de CCRM, a fost publicat în Monitorul Oficial fără a fi promulgat de președintele țării. Deci instituția promulgării a fost ignorată.

Totodată, analizînd însăși inițiativa legislativa a Parlamentului de a organiza un referendum constituțional pentru revizuirea Constituției, care a primit aviz pozitiv de la Curtea Constituțională la 16 aprilie 2024, este semnificativ faptul că judecătorii constituționali au aprobat această inițiativă, fără a ține cont că, inițiativa avea ca scop consolidarea identității europene a poporului Republicii Moldova și ireversibilitatea drumului european al țării prin includerea acestei idei în preambulul și textul Constituției, subliniindu-se că integrarea în UE este scop strategic al Republicii Moldova – fiind de fapt un obiectiv ideologic, iar prevederile exprese ale Constituției stabilesc clar că nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului. Or, desemnarea ireversibilității integrării europene al statului nostru în preambula Constituției, formalizează conceptual o idee politică ridicînd-o la nivel de obligație constituțională, dar în esență această idee politică exprimă un interes politic, o viziune politică asupra lumii și/sau un ideal politic al unuia sau a mai multor partide politice. Deci, este vorba de o valoare ideologică, care a priori nu putea deveni parte a Constituției. Precum s-a exprimat un ex-președinte al CCRM, ce facem cu aceste norme din Constituție dacă UE se destramă?

Este de constatat că în baza acestui principiu politic, a apărut și obligația pozitivă a statului de a stabili, avînd la temelie această ideologie, o evaluare a dezirabilității unei anumite existențe sociale, economice, politice și militare. Totodată, actuala Constituție, interzice direct existența oricăror ideologii la nivel de stat, precizînd clar în articolul 5, alin.(2) din Constituție că „Nici o ideologie nu poate fi constituită ca ideologie oficială de stat”.

Prin urmare, astfel de prevederi nu pot fi înscrise în Constituție, fiindcă Constituția interzice expres acest fapt. Având în vedere că toate partidele și mișcările sociale sunt purtătoare ale unor idei și ale unor ideologii, este de constatat, ca numai prin promovarea anumitor ideologii un partid sau o mișcare politică poate obține un efect sinergetic, carei permite să interpreteze realitatea socială, să definească sistemul de valori și priorități în societate, să unească oamenii pe baza unor opinii și interese comune, să promoveze integrarea socială a diferitor grupuri sociale și clase, și în final - să identifice voința majorității în societate și să justifice constituțional legalitatea instituțiilor și normelor juridice emergente și existente, dar și promovarea, adoptarea lor ca norme legale și implementarea lor în stat.

Și atunci de ce nu poate fi stabilită ideologia patriotismului, a edificării unui stat prosper, a unei identități constituționale a poporului moldovenesc cu cultura și limba sa ca o ideologie oficială a statului, ca un fundament ideologic al societății și ca o bază ideologică pentru dezvoltarea pașnică și durabilă a acestuia?

Or, în caz contrar, trebuie să ne conducem de prevederile art.7 din Constituție, care stabilesc clar ca “Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”. Și atunci, modificările pretins adoptate prin referendum sunt apriori neconstituționale, dar atunci de ce Curtea Constituțională le-a validat?

Or, este de remarcat că la această validare a Curții există două opinii separate ale judecătorilor constituționali, care argumentează clar lipsa temeiniciei Curții de a valida rezultatele referendumului, menționându-se:

- orice intervenție directă în textul Constituției poate avea loc doar cu respectarea strictă a prevederilor articolelor 141, 142 și 143 din Constituție;

- pentru revizuirea dispozițiilor constituționale este necesar ca o hotărâre în cadrul unui referendum republican constituțional să fie adoptată cu o majoritate calificată;
- calitatea de membru al acestei Uniuni presupune transferul unor atribuții ce țin de suveranitatea statului către Uniunea Europeană;
- pentru aprobarea legii constituționale supuse referendumului trebuie să fie un prag mai ridicat de voturi necesare - votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale.

Astfel, doi judecători constituționali declară că proiectul legii constituționale votat la referendum nu a acumulat numărul necesar de voturi ale cetățenilor pentru a fi considerat aprobat.

Mai mult, normele abstracte introduse ca un nou capitol al Constituției „***Integrarea în Uniunea Europeană***”, prevede că aderarea Republicii Moldova la tratatele fondatoare ale UE poate fi aprobată de Parlament **prin lege organică**, iar după aderare, aceste tratate constitutive și alte acte juridice care au caracter obligatoriu în UE, vor avea prioritate față de prevederile legislației interne ale Republicii Moldova.

Pe lângă faptul că aceste prevederi contravin mai multor norme constituționale, inclusiv articolelor 1, 2, 4, 5, 7 etc., ele direct încalcă principiile unității materiei constituționale și a preemtiunii dreptului, a securității juridice și a supremației Constituției, introducând o contradicție principială între diferite norme și texte constituționale, opunându-le atât juridic, cât și doctrinar.

Asa, art. 142 definește clar limitele revizuirii constituționale, deoarece prevederile referitoare la caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și la neutralitatea permanentă a acestuia, nu pot fi revizuite decât dacă sunt aprobate prin referendum de majoritatea cetățenilor incluși în listele electorale. Mai mult, nu este permisă revizuirea

normelor constituționale, a căror consecință ar fi desființarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

Dar adoptarea prin lege organica a unor modificari in Constitutie, nu incalca oare normele in vigoare a constitutiei care prevad clar ca constitutia poate fi modificata doar printr-o lege constitutională, prin anumite proceduri obligatorii.

Mai ales ca revizuirea normelor constituționale, a căror consecință ar fi desființarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora **NU ESTE PERMISA DE CONSTITUTIE!**

Și dacă actele juridice ale UE afectează caracterul suveran, independent și unitar al statului?

Sau dacă deciziile organelor de lucru ale UE pun în pericol suveranitatea, independent, integritatea și neutralitatea permanentă a Moldovei?

Or, cum ar trebui aceste acte să aibă prioritate față de Constituția Republicii Moldova, față de prevederile legilor interne ale Republicii Moldova, fără a trece procedura de ratificare a lor prin Parlament?

Mai ales ca conform modificarilor respective operate in Constitutie, renunțarea la suveranitate, independenta, la integritatea teritoriala și la neutralitate, vor putea fi adoptate de deputati in procedura ordinara, si nu in cea constitutională. Dar oare nu sunt încălcate drepturile omului, a societății și a statului moldav într-un astfel de caz?

În opinia noastră, aceasta unitate a materiei constituționale, a supremației Constituției și multe alte principii constituționale par a fi încălcate, fiind distorsionat și sistemul de frâne și contrabalante integrat în Constituție.

Astfel, considerăm că urmare a modificării Constituției prin referendumul constitutional din 20 octombrie 2024:

1. Constitutia Republicii Moldova si-a pierdut calitatea sa de Lege suprema, fiindca normele juridice ale UE, de drept vor avea prioritate in fata normelor de drept national.
2. O simpla majoritate a corpului parlamentar (51 de deputati) a obtinut dreptul de a supune revizuirii normele constitutionale in procedura ordinara legislativa.
3. O simpla majoritate a corpului parlamentar (51 de deputati) a obtinut dreptul de a supune revizuirii dispozitiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului.
4. O simpla majoritate a corpului parlamentar (51 de deputati) a obtinut dreptul de a revizui Constitutia chiar daca aceasta ar avea ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.
5. Avind in vedere dreptul de a revizui nelimitat Constitutia, însăși statul moldovenesc poate fi limitat în drepturi (integrare în UE fără drept de vot, sau fără Transnistria, etc.), dar și lipsit de trăsăturile și competențele unui stat suveran print hotarirea unei simple majoritati a corpului parlamentar.

Onorată asistență, nu o să Vă rețin atenția la alte aspecte importante care țin de regimul constituțional și de asigurarea protecției lui.

Vom menționa doar, că cercetarea noastră este una multiaspectuală, și conține mai multe aprecieri analitice și doctrinare, sub aspectul analizei funcționării principiilor și valorilor constituționale integrate în textul Constituției RM.

Voi expune doar principala concluzie care este dedusă din cercetările efectuate, și anume.

Urmare cercetărilor provocărilor constituționale din Republica Moldova poate fi constatată afectarea statutului constituțional de stat de drept Republica Moldova, stat suveran și independent, unitar și indivizibil, fiind admise devieri care lezează interesul national al poporului Republicii Moldova și supremația Constituției, și necesită intervenția Suveranului și acțiuni de protecție constituțională!

Vă mulțumesc pentru atenție!

Anexă

Tabel

privind Legile de modificare a Constituției Republicii Moldova adoptate în perioada anilor 2000-2024

Legi de modificare a Constituției (2000-2024)							
N	Nr. proiectului de lege înregistrat în Parlament	Autorul sesizării CC	Modificările propuse Constituției	Data adresării la Curtea Constituțională	Aviz/Hotărâre a CC	Nr de voturi a proiectul ui de lege în Parla ment	Lege adoptată
1	Proiecte de legi privind revizuirea Constituției RM nr.3346 din 2.12.1999, nr.3389 din 28.10.1999, nr.4098 din 24.11.1999	grup de 39 de deputați în Parlament	art.74 (adoptarea legilor și a hotărârilor), 78 (Alegerea Președintelui), 89(Suspendarea din funcție a Președintelui), 102 (Actele Guvernului), 106/1	18.05.1999	Nr.4 din 14.10.1999 Aviz pozitiv	90 voturi din 80 de deputați prezenți	LP nr.11 15 din 05.07 .2000

			(Angajarea răspunderii Guvernului), 106/2 (Delegarea legislativă)				
2	Proiectul legii privind modificarea Constituției RM nr.2538/2000	Guvernul Republicii Moldova	art.24 (Dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică), 25(Libertatea individuală și siguranța persoanei), 54(Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți), 55(Exercitarea drepturilor și a libertăților)	15.06.2000	Nr.2 din 11.07.2000 Aviz pozitiv	92 voturi din 94 deputați prezenți	LP nr.35 1 din 12.07.2001
3	Proiectul legii privind modificarea Constituției RM nr.1582/2001	grup de 42 de deputați în Parlament;	art.70 alin.(1)(Incompatibilitatea calității de deputat cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite cu excepția activității didactice și științifice),	19.07.2001	Nr.3 din 25.10.2001 Aviz pozitiv	74 voturi din 92 deputați prezenți	LP nr.14 70 din 21.11.2002
4	Proiectul legii privind modificarea Constituției RM nr.1554/2001	grup de 35 de deputați în Parlament	art.70(Incompatibilități și imunități), 71(Independența opiniilor),115(Instanțele judecătorești), 116(Statutul judecătorilor), 123(Componenta Consiliului Superior al Magistraturii), 140/1(Actele normative devin nule din momentul adoptării hotărârii CC)	27.07.2001	Nr.3 din 25.10.2001 Aviz pozitiv	71 voturi din 92 deputați prezenți	LP nr.14 71 din 21.11.2002

5	Proiectul legii privind modificarea Constituției RM nr.1364/2001	grup de 35 de deputați în Parlament	art.17(Cetățenia RM), 18(Protecția cetățenilor RM) și 19(Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor)	09.11.2001	Nr.1 din 12.02.2002 Aviz pozitiv	91 voturi din 92 deputați prezenți	LP nr.14 69 din 21.11.2002
6	Proiectul legii privind modificarea și completarea Constituției RM nr.1364/2001	grup de 71 de deputați în Parlament	art.73(Inițiativa legislativă), 110(Organizarea administrativ teritorială), 111(Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia), 111/1 (Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special)	09.11.2001	Nr.4 din 28.11.2002 Aviz pozitiv	76 de voturi din 85 de deputați prezenți	LP nr.34 4 din 25.07.2003
7	Proiect de lege pentru modificarea articolului 24 din Constituția Republicii Moldova nr.3275 din 05.10.2005 comasat cu Proiectul de lege nr.3895 din 16.11.2005	grup de 44 de deputați în Parlament, Guvernul Republicii Moldova.	art.24 alin.(3) din Constituția Republicii Moldova (Pedeapsa cu moartea este abolită)	02.08.2005 24.08.2005	Nr.2 din 22.09.2005 Aviz pozitiv	83 voturi din 94 deputați prezenți	LP nr.18 5 din 29.06.2006
8	Sesizare la CC privind controlul constituționalității Legii nr.1115 din 05.07.2000	grup de deputați în Parlament	art.78(Alegerea Președintelui), 89 redacție nouă (Suspendarea din funcție a Președintelui)	12.11.2015	HCC nr.7 din 04.03.2016		HCC nr.7 din 04.03.2016 MOF 59-67/18 .03.1

							6 art 10
9	Proiectul legii pentru modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova Nr. 188 din 03.05.2016	Guvernul Republicii Moldova	Art.124(Procuratura) și 125(Procurorul), 125/1(Procurorul General) din Constituția Republicii Moldova	12.04.2 016	nr.5 din 19.04.2016 Aviz pozitiv	84 voturi din 91 deputați prezenți	LP nr.25 6 din 25.11 .16
10	Proiectul legii pentru completarea Constituției Republicii Moldova nr. 175 din 21.04.2016	Guvernul Republicii Moldova	Completarea Constituției Republicii Moldova cu art.59/1(Statutul și rolul Avocatului Poporului)	05.04.2 016	nr.3 din 18.04.2016 Aviz pozitiv	81 voturi din 92 de deputați prezenți	LP nr.70 din 13.04 .17
11	Proiectul legii pentru modificarea articolului 50 și a articolului 51 din Constituția Republicii Moldova nr.125 din 24.04.2018	grup de 38 de deputați în Parlament	art.50(Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor) și 51(Protecția persoanelor cu dizabilități) din Constituția Republicii Moldova	26.03.2 018	nr.3 din 10.04.2018 Aviz pozitiv	71 voturi din 90 deputați prezenți	LP nr.25 5 din 22.11 .18
12	Proiectul de lege pentru modificarea Constituției Republicii Moldova nr.507 din 10.12.2020	Guvernul Republicii Moldova	art.116(Statutul judecătorilor), 121(Resursele financiare ale instanțelor judecătorești, indemnizația și alte drepturi), 121/1(Rolul Consiliului Superior al Magistraturii), 122 (Componenta Consiliului Superior al Magistraturii) din Constituția Republicii	01.10.2 020	nr.2 din 3.12.2020 Aviz pozitiv	86 voturi (din 91 deputați prezenți)	LP nr.12 0 din 23.09 .21

			Moldova				
13	Proiectul de lege privind implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale nr.35 din 24.02.2023	grup de 34 de deputați în Parlament	art.13(Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi) din Constituția Republicii Moldova	13.10.2017	nr.3 din 31.10.2017 Aviz pozitiv	58 pentru (din 86 deputați prezenți)	LP nr.52 din 16.03.23
14	Proiect de hotărâre a Parlamentului nr.125 din 18.04.2024	grup de 46 de deputați din Parlamentul Republicii Moldova	se completează cu Titlul VI (art. 140/1) Aderarea la tratatele constitutive și la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene	9.04.2024	nr.1 din 16.04.2024 Aviz pozitiv	votat pentru opțiunea "Da"- 749719 alegători din nr total de participanți la votare 1531392	Legea nr.24 din 20.10.24 adoptată prin referendum republican

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

MISIUNEA DE OBSERVARE A ALEGERILOR ȘI ROLUL JURIȘTILOR ÎN CONSOLIDAREA STATULUI DE DREPT ȘI DEZVOLTĂRII PAȘNICE A REPUBLICII MOLDOVA

Cristina PETCU
Magistru în drept

Introducere

Alegerile sunt unul din pilonii pricipiilor democratice, periodicitatea acestora este un mecanism de reafirmare sau de cădere în dizgrație a autorităților în fața poporului. Nu există un stat de drept modern, care să nu aibă la bază principalul mecanism de transpunere în norme constituționale a principiilor electorale. Constituția Republicii Moldova în art.2 stabilește că Suveranitatea națională aparține poporului, subsecvent alegerile sunt modalitatea constituțională prin care poporul mandatează autoritățile reprezentative să exercite în numele poporului suveranitatea națională pe perioada mandatului ales. Periodicitatea alegerilor este garanția poporului, împotriva uzurpării puterii de stat.

Un element esențial în menținerea transparenței și corectitudinii procesului electoral îl reprezintă misiunile de observare a alegerilor.

Aceasta este o practică care permite monitorizarea respectării legislației electorale și a standardelor democratice. Observatorii evaluează modul de organizare și desfășurare a alegerilor, identifică eventuale nereguli și formulează recomandări pentru îmbunătățirea cadrului juridic și instituțional.

Implicarea juriștilor ca observatori este vitală. Pregătirea lor în domeniul dreptului constituțional, electoral și al drepturilor omului le permite să analizeze respectarea normelor legale în toate etapele procesului electoral, să documenteze încălcările și să contribuie la elaborarea recomandărilor legislative.

Într-un context marcat de provocări politice, sociale și economice, asigurarea unor procese electorale corecte și transparente devine un factor esențial pentru menținerea stabilității sociale și pentru promovarea dialogului democratic.

2. Conceptul și importanța misiunilor de observare a alegerilor

Observarea alegerilor reprezintă un mecanism important de monitorizare și evaluare a procesului electoral, utilizat pentru a asigura respectarea principiilor democratice și a normelor juridice aplicabile.

Misiunile de observare a alegerilor presupun participarea unor observatori naționali și internaționali, independenți, care analizează modul de organizare și desfășurare a alegerilor, cu scopul de a evalua corectitudinea, transparența și legalitatea procesului electoral.

Reglementarea activității observatorilor este prevăzută în Codul electoral al Republicii Moldova, care stabilește statutul juridic, drepturile și obligațiile acestora în cadrul procesului electoral.

Astfel, potrivit Codului electoral, art. 88, observatorii pot fi acreditați din partea organizațiilor naționale sau internaționale și au dreptul să

monitorizeze procesul electoral pentru a evalua modul în care sunt respectate normele legale și principiile democratice.

Conform Codului electoral, observatorii au dreptul să asiste la procedurile electorale, inclusiv la deschiderea secțiilor de votare, desfășurarea votării, numărarea voturilor și totalizarea rezultatelor, fără a interveni în activitatea organelor electorale.

Prezența observatorilor contribuie la creșterea transparenței procesului electoral și la consolidarea încrederii cetățenilor în rezultatele alegerilor. De asemenea, observatorii au posibilitatea de a semnală eventualele nereguli sau încălcări ale legislației electorale și de a formula recomandări pentru îmbunătățirea organizării procesului electoral.

Importanța misiunilor de observare a alegerilor se manifestă prin prevenirea eventualelor abuzuri în procesul electoral, identificarea încălcărilor și deficiențelor existente, iar rapoartele elaborate pot servi drept bază pentru îmbunătățirea legislației electorale.

3. Etapele procesului electoral monitorizate de observatori

Activitatea observatorilor nu se limitează doar la ziua votării, ci se extinde asupra întregului proces electoral, care include mai multe etape distincte.

Exercitarea atribuțiilor de observator începe din data intrării în vigoare a hotărârii de acreditare și expiră în ziua imediat următoare zilei în care rezultatele finale ale alegerilor sunt confirmate irevocabil de către organele competente.

În acest context, observatorii monitorizează în mod sistematic fiecare etapă a procesului electoral, contribuind la evaluarea respectării cadrului legal și a standardelor democratice.

Prima etapă o constituie perioada preelectorală, care include pregătirea alegerilor. În această fază, observatorii urmăresc activitatea organelor electorale, modul de constituire a acestora, corectitudinea înregistrării concurenților electorali, precum și respectarea procedurilor privind formarea listelor electorale.

De asemenea, este analizată transparența procesului decizional al autorităților electorale și accesul egal al concurenților electorali la resursele administrative și mediatică.

Un alt aspect important al acestei etape îl reprezintă monitorizarea campaniei electorale. Observatorii evaluează respectarea regulilor privind finanțarea campaniilor, utilizarea resurselor administrative, precum și respectarea principiilor de echitate și pluralism politic. În acest sens, juriștii implicați în misiuni de observare au un rol esențial în identificarea eventualelor abateri de la cadrul legal și în interpretarea corectă a normelor juridice aplicabile.

A doua etapă este reprezentată de ziua alegerilor, moment central al procesului electoral. În această zi, observatorii sunt prezenți în secțiile de votare pentru a monitoriza deschiderea acestora, desfășurarea votării și închiderea secțiilor. Aceștia verifică respectarea principiilor fundamentale ale votului – universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Observatorii acordă o atenție deosebită modului de identificare a alegătorilor, respectării procedurilor de votare, prevenirii votului multiplu și asigurării secretului votului.

De asemenea, sunt monitorizate eventualele incidente sau nereguli, cum ar fi influențarea alegătorilor, prezența nejustificată a unor persoane în secțiile de votare sau deficiențe în organizarea procesului electoral.

A treia etapă o constituie perioada postelectorală, care include numărarea voturilor, totalizarea rezultatelor și validarea acestora.

Observatorii asistă la procesul de numărare a voturilor și verifică corectitudinea întocmirii proceselor-verbale. De asemenea, aceștia pot evalua modul de soluționare a contestațiilor și litigiilor electorale, contribuind astfel la aprecierea integrității întregului proces electoral.

În ansamblu, monitorizarea tuturor etapelor procesului electoral de către observatori asigură o evaluare complexă și obiectivă a modului de organizare și desfășurare a alegerilor.

Prin activitatea lor, observatorii contribuie la consolidarea transparenței, responsabilității instituționale și încrederii cetățenilor în procesele democratice.

Juriștii ocupă un rol deosebit de important în cadrul misiunilor de observare a alegerilor datorită pregătirii lor profesionale. Expertiza juridică a acestora permite evaluarea corectă a respectării normelor legale în toate etapele procesului electoral.

Una dintre principalele responsabilități ale juriștilor în cadrul misiunilor de observare este analiza cadrului juridic electoral. Aceștia examinează legislația electorală aplicabilă și modul în care aceasta este implementată de către autoritățile competente.

Uniunea Juristilor a avut un rol activ în promovarea statului de drept și a transparenței procesului electoral în Republica Moldova în 2025.

Misiunea de observare a alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025 (MO) la data de 16 iulie 2025, reprezentând un exemplu concret de implicare a mediului juridic în consolidarea democrației și monitorizarea respectării cadrului legal.

Scopul și obiectivul misiunii a fost observarea și evaluarea modului de organizare și desfășurare a procesului electoral și informarea publicului larg cu privire la acest subiect.

În acest context, se remarcă și implicarea activă a Uniunii Juriștilor din Moldova (UJM) în misiuni de observare a alegerilor, ca expresie a rolului esențial pe care profesioniștii din domeniul juridic îl au în consolidarea proceselor democratice.

Misiunea de observare (MO) a UJM a fost desfășurată pe întreaga perioadă electorală, fiind coordonată de o echipă centrală, iar pe durata campaniei electorale prin intermediul a 34 de observatori pe termen lung, desemnați în fiecare circumscripție electorală.

În ziua alegerilor, misiunea a fost extinsă semnificativ prin mobilizarea a 985 de observatori pe termen scurt, care au fost repartizați atât în secțiile de votare din țară, cât și în cele din străinătate, inclusiv în secții organizate în zone afectate de conflicte militare. Selectarea secțiilor de votare monitorizate a fost realizată în baza unui criteriu relevant de participare, fiind vizate acele secții în care, în turul al doilea al alegerilor prezidențiale din 3 noiembrie 2024, au votat cel puțin 500 de alegători.

Implicarea UJM în observarea alegerilor a avut la bază mai multe considerente fundamentale, printre care valorificarea expertizei juridice în evaluarea legalității procesului electoral, contribuția la consolidarea statului de drept, promovarea transparenței și creșterea încrederii publice în rezultatele alegerilor, precum și necesitatea îmbunătățirii cadrului legislativ și procedural.

În acest sens, observațiile și recomandările formulate de MO UJM au constituit și pot continua să constituie un suport important pentru perfecționarea legislației electorale și a practicilor administrative, demonstrând că rolul juriștilor depășește simpla monitorizare, contribuind în mod activ la dezvoltarea unui proces electoral corect, transparent și aliniat standardelor democratice.

MO UJM a evidențiat importanța pluralismului de opinii și diversitatea perspectivelor în procesul electoral. Chiar dacă a fost la prima experiență, inițiativa a contribuit la consolidarea transparenței și obiectivității, iar implicarea juristilor a adus un plus de profesionalism procesului de observare.

4. Concluzii

Misiunile de observare a alegerilor reprezintă un mecanism important pentru asigurarea transparenței și corectitudinii procesului electoral. Prezența observatorilor contribuie la sporirea transparenței, la prevenirea eventualelor încălcări ale legislației electorale și la asigurarea respectării procedurilor stabilite de cadrul normativ electoral.

În același timp, rapoartele elaborate de misiunile de observare pot evidenția eventualele deficiențe în organizarea alegerilor și pot formula recomandări pentru îmbunătățirea legislației electorale și a procedurilor administrative. Implementarea acestor recomandări contribuie la perfecționarea cadrului instituțional, la consolidarea democrației și la întărirea încrederii cetățenilor în instituțiile statului.

În Republica Moldova, consolidarea statului de drept și dezvoltarea pașnică a societății depind în mare măsură de organizarea unor alegeri libere, corecte și transparente. Or, implicarea activă a juriștilor în cadrul misiunilor de observare a alegerilor reprezintă un factor important pentru promovarea democrației, pentru respectarea ordinii constituționale și pentru consolidarea instituțiilor statului.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

**КОНСТИТУЦИОННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА
– ГАРАНТ СОБЛЮДЕНИЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ПРАВ
ГАГАУЗСКОГО НАРОДА**

Николай Петрович ТЕРЗИ,

Доктор права

Председатель Гагаузской общины Республики Молдова

В своем докладе хотел бы осветить основные правовые противоречия в действующем законодательстве Республики Молдова, препятствующие реализации в полном объеме Закона Республики Молдова «Об особом правовом статусе Гагаузии (Гагауз Ери) №344-13 от 23 декабря 1994 года. Следует подчеркнуть, в день принятия Закона о Гагаузии Парламентом Республики Молдова было принято Постановление №345-13 от 23.12.1994г. (Монитор официал

№3-4/52 от 14.01.1995г.), где в месячный срок Правительству Республики Молдова вменялось:

- представить Парламенту предложения о приведении действующего! законодательства в соответствии с Законом о Гагаузии;
- привести свои! нормативные акты в соответствии с Законом о Гагауз Ери.

Как следует из Постановления Парламента, предписано именно существующие нормативные акты привести в соответствие с Законом о Гагауз Ери, а не наоборот, как это делается все 31 год существования Автономии. Итак, первый же законодательный акт в отношении Гагаузской Автономии был полностью проигнорирован, не выполнен.

За 31 год существования АТО Гагаузия в составе Республики Молдова так и не были устранены противоречия при реализации норм Закона Республики Молдова «Об особом правовом статусе Гагаузии (Гагауз Ери)», между указанным законом и остальным законодательством Республики Молдова, то есть отсутствует правовой механизм и гарантии для реализации на практике в полной мере многих его полномочий, что вызывает постоянные трения между Центром и Автономией.

Позиция Гагаузии исходит из того, что ее полномочия определены Законом об ее статусе, они являются исключительными полномочиями властей Автономии и их сужение – недопустимо. Следует подчеркнуть, что со стороны представителей Автономии речь никогда не шла о расширении полномочий, а только о гарантиях и механизме использования в полном объеме тех полномочий, которые предусмотрены Законом о статусе Гагаузии. Позиция Гагаузии всегда была направлена на то, что для нормального функционирования властей Автономии и Центра необходимо определение сферы

исключительных полномочий государства, а также перечень полномочий совместного ведения. Все остальное – в строгом соответствии с положениями Закона о Гагаузии.

Одной из веских причин, постоянных проблем в реализации полномочий Гагаузии является то, что Закон о его статусе был закреплен как органический закон, хоть и принятый тремя пятими голосов депутатов Парламента, при этом Конституция Республики Молдова (статьи 72 и 74), не выделяет статус Закона о Гагаузии, принятого тремя пятими голосов депутатов от других органических законов, принимаемых простым большинством депутатов. Выход один: Закону о статусе Гагаузии от 23.12.1994 г. должен быть придан статус конституционного. При этом следует подчеркнуть, что изменения и дополнения в настоящий Закон могут вноситься 2/3 голосов, избранных депутатами Парламента, с согласия Народного Собрания Гагаузии.

Опыт многих европейских стран, имеющих автономии, в том числе Испании, Италии, Финляндии показывает, что законы о территориальных автономиях имеют статус конституционных, а также в самих Конституциях этих стран имеются положения, закрепляющие полномочия территориальных автономий.

Только таким образом можно говорить о правовых гарантиях статуса Автономии и юридических механизмах реализации на практике полномочий, вытекающих из этого статуса.

Существенной гарантией точного соблюдения компетенции Гагаузской Автономии является то, чтобы споры о компетенции разрешались не одной из спорящих сторон, а особым учреждением – Конституционным судом. Но для этого необходимо придать Закону о

Гагаузии статус Конституционного. Такая практика применяется в европейских странах.

И Венецианская комиссия на его 50-м Пленуме (Венеция, 8-9 марта 2002 г.) в Мнении по праву на изменения и дополнения Конституции Республики Молдова в части, касающейся статуса Гагаузии указало, что до тех пор, пока это не будет сделано, до тех пор Закон 1994 года останется уязвимым для дальнейшего вторжения в него в соответствии с решениями того же Конституционного суда или же его могут изменить или отменить депутатским большинством в три пятых в Парламенте (цитата).

Венецианская Комиссия подчеркнула, что территориальные автономии имеют законодательные, исполнительные и судебные органы в соответствии с законом. Представительные органы, как записано сейчас в Конституции, дают повод расплывчато интерпретировать полномочия Народного Собрания Гагаузии, а про судебные органы ничего не написано.

Венецианская Комиссия негативно оценила, что контроль за соблюдением Конституции и законодательства Республики Молдова в Гагаузской Автономии осуществляется Правительством, а не Конституционным судом.

Взаимоотношения центральных органов власти и Гагаузии должны быть основаны на организационном и правовом принципе субсидиарности.

Еще одной существенной проблемой является представительство Гагаузской Автономии на национальном уровне – в Парламенте Республики Молдова. Действующая избирательная система в Республике Молдова не обеспечивает гагаузскому народу представительства в высшем законодательном органе страны и его

политического участия в управлении государством. Если ранее мы сетовали, что в органах центрального управления нет представителей гагаузского народа на руководящих должностях, то в настоящее время их там нет даже на рядовых должностях.

Все перечисленное отражено и в отчетах Совета Европы по выполнению Молдовой Рамочной конвенции о защите национальных меньшинств.

С 1995 года, когда Республика Молдова приняла на себя обязательства по данной конвенции и в 1996 году Парламент ее ратифицировал, Правительство предоставило пять отчетов по выполнению этой конвенции – Комитет Министров Совета Европы четырежды в своих Резолюциях рекомендовал молдавским властям принять соответствующие меры по устранению имеющихся проблем с исполнением конвенции в отношении национальных меньшинств в Республике Молдова.

Изложенные обстоятельства привели, в том числе и к тому, что министерства и ведомства трактуют Закон о Гагаузии хаотично: некоторые свои управления перевели в г.Кагул, некоторые оставили в г.Комрат, что влияет на качество управления всего южного региона.

В заключении хочу подчеркнуть, что исполнение Закона о Гагауз Ери – лакмусовая бумажка показателя отношения центральной власти ко всем национальным меньшинствам нашей страны, ключ к цивилизованному решению Приднестровской проблемы.

Единственный выход из создавшейся сложной ситуации – это конституционная организация государственной власти в Республике Молдова, с учетом рекомендаций соответствующих структур Европейского Союза.

ЭТАПИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА РЕИНТЕГРАЦИИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Александр Сергеевич МУРАВСКИЙ

Доктор экономики, доцент
член Совета „Pentru o Moldovă Unită – За Объединенную Молдову”

Одной из главных проблем в укреплении молдавской государственности остаётся наследие приднестровского конфликта 1992 года. Несмотря на усилия предпринятые в первые годы независимости при участии России, Украины и ОБСЕ за последние 15 лет процесс урегулирования практически застопорился. Руководство страны, включая президента, с 2020 года полностью прекратили встречи и переговоры с руководителями администрации Приднестровья.

В связи с этим общественная Ассоциация „Altă Moldovă – Другая Молдова” образовала в 2024 г, Совет „Pentru o Moldovă Unită – За

Объединенную Молдову”, который разработал Концепцию „Moldova Unită – Объединенная Молдова” (Реинтеграция Приднестровского региона).

Нами были изучены многочисленные варианты государственного устройства на федеративных принципах.

Считаем для Молдовы наиболее подходящим итальянский вариант.

Из 20 региональных образований 5 имеют специальный статус, а все остальные являются автономиями.

В стране избирается двухпалатный парламент, в автономных образованиях избираются законодательные органы; они издают местные законы по некоторым вопросам, создают свои исполнительные органы, все они представлены в Палате представителей Парламента.

Такая форма государственного устройства ещё называется регионализированным государством (или региональным). Автономные единицы не принимают конституции, а разрабатывают свой Устав или Регламент.

Республика Молдова, учитывая существование Гагаузской автономии уже является сложным унитарным государством. Исходя из этого Приднестровье в соответствии с Конституцией получает правовой статус автономной республики с самыми широкими полномочиями в составе Республики Молдова.

На базе остальной части республики создаются 5 регионов со статусом автономией, а именно: Сорокский, Бельцкий, Оргеевский и Кагульский (или Южный) регионы и муниципии Кишинэу.

По нашему мнению, оптимальным считаем вариант по числу населения 350 – 400 тысяч человек в каждом регионе.

За исключением Приднестровья все остальные автономные регионы вместе с Гагаузией будут равнозначными. В этой ситуации автономные образования сами будут осуществлять административно-территориальные реформы, в результате количество районов сократится в два-три раза.

В результате этой кардинальной реформы Республика Молдова будет иметь:

- 1) двухуровневая система власти законодательной и исполнительной;
- 2) автономии смогут издавать нормативные акты, не вступающие в противоречие с Конституцией и законами центральной власти;
- 3) двухуровневая бюджетная и налоговая системы.

В результате этой реформы Парламент будет состоять из двух палат – Палата представителей и Палата законодателей. Состав Палаты законодателей – примерно 71 депутат. Палата представителей территориальных автономий может состоять из 30 депутатов. Всего 101 депутат, как в нынешнем Парламенте.

Президент Республики Молдова является главой государства.

Он избирается всенародно или на совместном заседании обеих палат Парламента.

В Приднестровье будет избран Верховный Совет, принята своя Конституция, республика будет иметь свой гимн, флаг и герб. Автономные образования будут иметь свой Регламент (Устав), символику – герб и знамя.

При распределении полномочий между Центром, Приднестровьем и региональными автономиями следует учесть следующие критерии:

- Единое экономическое, социальное и юридическое пространство;

- Три категории юрисдикции: центральная, региональная и смешанная юрисдикция.

К центральной юрисдикции необходимо отнести: гражданство, государственная символика, международные отношения, оборона, служба безопасности, таможенная служба, денежная политика.

К региональной юрисдикции следует отнести: формирование законодательных и исполнительных органов, бюджет региона, символика, образование, культура.

К смешанной юрисдикции, например, языки – центр определяет государственный язык, а автономный – региональные языки.

Среди основных принципов и задач этого процесса следует учесть следующие:

- учёт специфики Правобережья и Левобережья, развитие которых за эти годы существенно различаются;
- диалог и политический компромисс между сторонами должен стать основой в принятии решений;
- молдавский этнос остается государствообразующим в полиэтническом обществе Молдовы;
- молдавский (румынский) язык утверждается в качестве государственного языка на основе латинской графики, а русский язык выполняет функции языка межнационального общения с сохранением региональных языков в каждом автономном субъекте;
- в системе образования Республики Молдова включается предмет «История Молдовы»;
- нулевой вариант в вопросе собственности Левобережья, т.е.

признаются итоги проведенной приватизации. Жители Левобережья не приняли участие в распределении собственности Правобережья, и наоборот.

- статус ограниченного контингента российских войск и сроки его вывода будут рассмотрены сторонами после принятия основных решений политического характера.

Самым сложным будет реализация на практике объединительного процесса.

Одним из главных вопросов является с чего начать, приоритеты и этапы.

Не считаем приемлемым начать с разработки и принятие новой Конституции, что осложнит и затянет этот процесс.

Для более оперативной работы можно использовать ныне существующую Конституцию, где уже имеется специальная статья для определения статуса Левобережного региона.

Исходя из накопленного опыта, происходящих изменений в мире, в регионе, а также с учетом сложности объединительного процесса, считаем возможным осуществить его в следующем порядке и этапах.

I-й этап – 2026 г. – Возобновление переговорного формата 5 + 2.

Правовая база нового регионального устройства Республики Молдова.

- Подготовка и подписание Соглашения между Республикой Молдова, Приднестровьем, Российской Федерацией, Украиной и ОБСЕ «Об окончательном урегулировании приднестровской проблемы».

В этом документе должны быть включены цели приднестровского

урегулирования, среди которых:

- реинтеграция Республики Молдова на основе единства территории и государства,
- сохранение конституционного строя Республике Молдова, её независимость и территориальной целостности в международных признанных границах,
- правовое определение особого статуса Приднестровского региона как основной части Республики Молдова;
- создание единого правового, экономического, социального, оборонного, гуманитарного и других пространств; обеспечение прав и свобод человека, межнационального согласия на обоих берегах Днестра и другие важные позиции.

В нем должны быть отражены основные положения особого правового статуса Приднестровья, распределение полномочий между центральной властью и регионом Приднестровья:

- Парламент Республики Молдова ратифицирует данное соглашение.
- Формирование парламентской комиссии по подготовке изменений в Конституции Республики Молдова и правовой базы нового регионального устройства страны.

II-й этап – 2027 г. : Административно-региональная реформа в Республике Молдова и подготовка правовой базы реинтеграции Приднестровья.

- Внесение изменений в Конституцию Республике Молдова , закрепляющей правовой статус Приднестровья и формирование новых автономных образований;

- Проведение выборов в новых автономных регионах Республике Молдова, до 1 июля 2027 г.;
- Поведение досрочных выборов в Верховный Совет Приднестровья под наблюдением международных организаций, до 1 июля 2027 г.
- Формирование совместной депутатской комиссии Парламента Республики Молдова и Верховного Совета Приднестровья для подготовки проекта закона «Об особом правовом статусе Приднестровья», который должен быть принят до 1 января 2028 г.;

В этом законе будут включены все положения по урегулированию приднестровской проблемы, распределение полномочий между центральной властью и регионом, определён переходный период для проведения законодательства Приднестровья в соответствии с Конституцией Республики Молдова, по вопросам отнесённых к компетенции этого региона.

Исполнительные органы региона продолжают выполнять свои функции до утверждения новых.

- Создание депутатских групп Парламента Республики Молдова и Верховного Совета Приднестровья по:
 - а) осуществлению изменений в законодательство Республики Молдова в связи с новым статусом Приднестровского региона и новых автономных образований;
 - б) по координации совместной деятельности и решению проблем, возникающих в социально-экономических сферах.
- Вновь избранный Верховный Совет Приднестровья осуществляет всю необходимую работу совместно с Парламентом Республики Молдова для подготовки правовой базы в связи с новым статусом Приднестровья.

III – й этап – 2028 г. – Институционализация Приднестровья.

- Принятие Верховным Советом Приднестровья Основного Закона;
- Формирование органов региональной исполнительной власти;
- Принятие необходимых законодательных актов, вытекающих из внесённых изменений в Конституцию Республики Молдова и Закона «О правовом статусе Приднестровского региона»;
- Подписание соглашения о международных гарантиях в реализации Закона «О правовом статусе Приднестровского региона» с участием стран-гарантов, ОБСЕ, ЕС и США и её ратификация Парламентом РМ

IV – й этап – 2029 г. Завершение интеграции.

- Завершение формирования единого экономического, социального и других пространств;
- Проведение всеобщих выборов в Парламент Республики Молдова на объединенной территории республики;
- Выборы Президента Республики Молдова;
- Формирование Комиссии из числа депутатов обеих Палат Парламента с участием Приднестровья и автономных регионов для подготовки проекта новой Конституции Республики Молдова.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

НАРОДНЫЙ ТРИБУН

КОНСТИТУЦИЯ

— ЭТО ДОГОВОР МЕЖДУ ГОСУДАРСТВОМ И ОБЩЕСТВОМ

Диана КАРАМАН

Магистр права

Депутат парламента Республики Молдова

Председатель парламентской фракции ПКРМ

Уважаемые участники Конференции!

Иногда складывается ощущение, что о Конституции вспоминают только тогда, когда нужно кого-то одёрнуть или, наоборот, оправдать уже принятое решение. А ведь по идее всё должно быть наоборот. Не Конституция подстраивается под политическую конъюнктуру, а

политическая жизнь должна существовать в её рамках. В этом и есть её главный смысл.

Тема мирного и устойчивого развития сегодня звучит почти как лозунг. Её повторяют на конференциях, в докладах, в официальных документах. Но если отойти от формальностей и посмотреть на реальность чуть внимательнее, возникает простой вопрос: а на чём это развитие вообще должно строиться? На инвестициях? На внешней поддержке? На политических договорённостях? Всё это важно, но без прочного конституционного фундамента такие вещи, как правило, долго не выдерживают.

Конституция — это не просто текст. Это договор между государством и обществом. И если этот договор нарушается, причём не эпизодически, а системно, то любые разговоры о «устойчивости» начинают звучать лицемерно. Потому что устойчивость — это прежде всего предсказуемость правил. А когда правила можно менять «по ситуации», устойчивость рассыпается, возникает неопределённость.

Есть ещё один момент, о котором редко говорят вслух. Мирное развитие — это не только отсутствие конфликтов в классическом понимании. Это ещё и наличие доверия. Доверия граждан к институтам, к законам, к тому, что их права не будут пересмотрены в зависимости от политической необходимости и прихоти. И вот здесь Конституция играет ключевую роль. Она либо работает как гарантия, либо превращается в формальность.

Если посмотреть на последние годы, можно заметить крайне тревожную тенденцию. Всё чаще решения принимаются в обход духа Конституции, формально оставаясь в её рамках, иногда выходя даже за них. Иногда это выглядит как юридическая эквилибристика, иногда — как откровенное попираание ранее установленных

принципов. И каждый такой случай, даже если он кажется «частным», постепенно размывает саму идею конституционализма.

Вопрос не в том, кто сегодня у власти, а кто в оппозиции. Вопрос в том, насколько сама система готова жить по тем правилам, которые она же и закрепила. Потому что Конституция — это, по сути, ограничение власти. И если эти ограничения начинают восприниматься как препятствие, а не как необходимый элемент, значит, система даёт серьёзный сбой.

Можно сколько угодно говорить о реформах, о модернизации, о европейском пути. Но без реального уважения к конституционным нормам всё это остается исключительно на уровне деклараций. Более того, попытки ускорить процессы за счёт «гибкого» отношения к Конституции часто приводят к обратному эффекту — к росту напряжённости и недоверия.

Есть и ещё один аспект — баланс. Конституция всегда про баланс: между ветвями власти, между государством и гражданином, между правами и обязанностями. Когда этот баланс нарушается, система начинает перекошаться. Иногда это происходит незаметно, шаг за шагом. Но последствия, как правило, становятся очевидными уже тогда, когда исправить ситуацию гораздо сложнее.

Возможно, сегодня как раз тот момент, когда стоит немного остановиться и задать себе простой вопрос: мы действительно строим устойчивое правовое государство или просто создаём его видимость? Потому что устойчивость не возникает из лозунгов, она возникает из соблюдения правил, даже тогда, когда это некомфортно.

И, наверное, самое важное — Конституция не может защищать себя сама. Её защищают граждане. Политики, юристы, судьи, люди. Каждый на своём уровне. И если в какой-то момент большинство

решает, что можно «немного отступить», «временно проигнорировать», «сделать исключение», то именно с этого момента начинается эрозия системы.

Мирное и устойчивое развитие — это не цель, которую можно просто провозгласить. Это процесс, требующий дисциплины, ответственности и, что, возможно, самое сложное, — готовности соблюдать правила даже тогда, когда есть соблазн их обойти.

И в этом смысле, Конституция остаётся не просто документом, а своего рода тестом на зрелость государства и любой власти.

Спасибо за внимание!

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

НАРОДНЫЙ ТРИБУН

РУССКИЙ ДОМ В МОЛДОВЕ - НАШИ ДВЕРИ ОТКРЫТЫ ДЛЯ ВСЕХ!

Людмила Алексеевна ЛАЩЕНОВА

Председатель Русской Общины в Республике Молдова

Лидер Русского Дома в Молдове

Российский центр науки и культуры в Кишиневе был открыт в феврале 2009 года, он целенаправленно занимается популяризацией русской культуры, языка, науки, образования и поддержкой соотечественников, проводя множество культурных и образовательных мероприятий.

Деятельность Центра знакомит с историей и традициями России, раскрывает её роль и значение в современном мире как хранителя традиционных ценностей и защитника гуманизма.

Уходящий 2025 год оказался непростым для РЦНК, однако это не сказалось на качестве и количестве проведенных нами мероприятий. Сплоченный коллектив Русского дома совместно с нашими постоянными партнерами – общественными организациями российских соотечественников из Кишинева и регионов республики – провели более 350 мероприятий различной тематики.

Вполне естественно, что на фоне ухудшения официальных российско-молдавских отношений роль Русского дома в сохранении многовековых культурно-исторических связей еще более возросла. К нашему всеобщему сожалению, уже несколько лет молдавская аудитория не имеет возможности встречаться с российскими артистами, представителями культуры и науки.

В Русском доме мы рассказываем о славных страницах общей истории, российской культуре и юбилейных датах выдающихся деятелей России, что вызывает большой интерес наших посетителей. Регулярно проводятся концерты, литературно-музыкальные и поэтические вечера, музыкальные фестивали русской классической и современной культуры, в клубе «Позитив» проходят кинопоказы и презентация новинок российского игрового и документального кино.

2025 год прошел под знаком 80-летия Победы в Великой Отечественной войне. Этому ключевому историческому событию были посвящены многочисленные мероприятия: выставки, фестивали, концерты, конкурсы, кинопоказы, презентации посвященных Великой Победе книг молдавских авторов и номеров журнала «Русское поле», выходящего при поддержке российского посольства и Россотрудничества. Эти издания мы традиционно дарим победителям наших конкурсов и участникам мероприятий, а также учебным заведениям республики.

В Русском доме проводились конференции и круглые столы по сохранению исторической памяти о героях Великой Отечественной войны и других важных периодах молдо-российских отношений, а в Историко-литературном клубе «Россия-Молдавия: люди, события, факты» с лекциями об общих духовно-культурных корнях и традициях, многовековых исторических взаимодействиях двух стран выступали известные в стране ученые-историки и краеведы.

Еще одна важная дата года – 100-летие народной дипломатии в России. Ведя свою историю с 1925 года, от Всесоюзного общества культурной связи с заграницей (ВОКС), организация в дальнейшем трансформировалась в Россотрудничество.

На фоне ухудшения официальных российско-молдавских отношений представительство стало одним из немногих каналов поддержания «народной дипломатии» и связей с молдавским обществом. Народная дипломатия – это мост между народами и культурами, ее форматы особенно востребованы в наше время повышенной международной напряженности.

Одними из самых эффективных народных дипломатов являются представители культуры, они способствуют взаимопониманию и диалогу, обращаясь через искусство к общечеловеческим ценностям. Мы помним аншлаги на выступлениях российских артистов в крупнейших залах Кишинева, сейчас у нас осталась одна площадка – актовый зал Русского дома, который не смог вместить всех зрителей на концертах и спектаклях наших земляков - народных дипломатов, проживающих ныне в других странах: замечательного актера Ивана Головина (Франция), певицы и писательницы Алины Делисс (Россия), пианистки и музыковеда Елены Лебедевой-Миллар (США).

Именно культурные мероприятия - в числе самых посещаемых в Русском доме, что свидетельствует о высокой степени востребованности классической и современной российской культуры в Молдавии.

Широко отмечалось 130 лет со дня рождения Сергея Есенина, а также юбилейные даты известных российских поэтов и писателей: М.В. Исаковского (125 лет), Константина Симонова (110 лет); юбилеи композиторов: П.И. Чайковского (185 лет), Исаака Дунаевского (125 лет), Максима Дунаевского (80 лет); 100-летие актрисы Нонны Мордюковой.

Продвижением русской культуры, языка и литературы в Русском доме занимается Пушкинская аудитория – культурно-просветительский и образовательный проект, который в 2025 году отметил свой десятый юбилей.

Каждый месяц мы не единожды встречались с ценителями творчества Пушкина и почитателями русской культуры.

Особо любимы ими литературно-музыкальные вечера, в которых принимают участие известные и начинающие артисты.

На наших встречах звучат классическая музыка и пение в исполнении солистов Национального театра оперы и балета, студентов Академии музыки, театра и изобразительных искусств Молдовы, учащихся музыкальных лицеев. В Пушкинской аудитории они исполняют оперные арии, романсы и песни на стихи Пушкина, через музыку приобщаясь к русскому языку и великой русской литературе.

Наши посетители узнали о параллельности судеб гениальных творцов разных времен и национальностей: Пушкина, Эминеску и Есенина.

Мы отмечали юбилейные даты представителей пушкинского рода и Золотого века русской литературы: А.С. Грибоедова, Е.А. Баратынского, В.Ф. Раевского, А.О. Ишимовой, П.П. Ершова, Д.В. Веневитинова, А.П. Керн, а также А.А. Блока и крупнейших российских культурных и научных учреждений: Государственного Эрмитажа (260 лет), Государственного Русского музея (130 лет) и Пушкинского Дома (ИРЛИ РАН – 120 лет).

80-летию Великой Победы и 225-летию А.С. Пушкина посвящена вышедшая при поддержке российского посольства книга куратора Пушкинской аудитории «Гордиться славою своих предков» - документально-поэтический рассказ о том, как произведения великого русского поэта помогали бойцам Красной армии и жителям пушкинских мест сражаться, выживать и побеждать.

10-летию Пушкинской аудитории и 205-й годовщине приезда поэта в Кишинев было посвящено одно из самых ярких культурных событий года - 51-й Республиканский Пушкинский праздник, по традиции прошедший в живописном селе Долна на площадке гостеприимного филиала Дома-музея А.С. Пушкина.

Там же Ассоциацией русских писателей РМ проведен 11-й Республиканский фестиваль русской литературы «Пушкинская горка» с участием писателей из Молдовы и Приднестровья.

Гостей праздника познакомили с одним из творческих проектов Пушкинской аудитории – Пушкинским песенным циклом (авторы О. Батаева, А. Арсений). Посвященные поэту песни и его стихи в исполнении учащихся столичных лицеев напомнили ключевые моменты жизни Пушкина, в том числе его трехлетнее пребывание в Молдавии.

Нельзя не отметить, что проекты Русского дома пользуются популярностью у молдавской молодежи.

Это различные программы, направленные на расширение кругозора и вовлечение молодых людей в социально-полезную деятельность в сфере образования, культуры, спорта, экологии, а также творческие мастерские, волонтерство, психологические тренинги. Молодежные проекты знакомят юношей и девушек с новыми областями знаний и навыками, дают возможность не только реализовать себя в дальнейшем, но уже сегодня внести свой вклад в улучшение окружающего мира.

Активная деятельность Русского дома немыслима без тесного сотрудничества с партнерами, одним из основных является Русская община Республики Молдова - главный организатор традиционных российских праздников.

Ежегодно при поддержке представительства община отмечает День Татьяны – День студентов, Масленицу, Дни славянской письменности и культуры, День семьи, любви и верности и др. В нынешнем году с успехом прошел популяризирующий русскую культуру 11-й Республиканский фестиваль-конкурс детского и юношеского творчества «Золотая лира», в котором приняли участие более 700 детей с обоих берегов Днестра.

При поддержке Русского дома в Кишиневе проведены также многочисленные детские конкурсы Центра русской культуры: «Дни русской музыки», «Веселая карусель», «Дерзайте, ребята!», «Звезда Рождества».

Четвертый год в Молдавии для детей российских соотечественников проводится предновогодняя благотворительная акция «Русская сказка в подарок».

Десять новогодних спектаклей в исполнении артистов Русского кукольного театра РМ были показаны в разных регионах республики и Кишиневе.

На утренниках Дед Мороз вручил детям более тысячи подарков от российского посольства.

Отрадно, что интерес к русской культуре в Молдове не ослабевает, о чем свидетельствует высокая посещаемость наших культурных мероприятий - в них принимают участие люди разных возрастных групп и национальностей.

Мы от души благодарим всех, взрослых и детей, кто приходит в наш Дом, всех, кто чувствует духовную связь с Россией, всех, для кого за эти годы Русский дом стал родным.

В сложной нынешней ситуации мы продолжаем активно работать и будем рады видеть вас, друзья, в 2026 году!

Вы знаете - наши двери открыты для всех!

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

UNIUNEA JURISTILOR
DIN MOLDOVA

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

**НАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
С РОССИЙСКИМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ КУЛЬТУРЫ
- ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИЙ ПРОЕКТ
РУССКОЙ ОБЩИНЫ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

Ольга Игоревна БАТАЕВА

координатор культурных проектов Русского дома,
куратор Пушкинской аудитории

Пушкинская аудитория – это совместный культурно-просветительский проект Русского дома в Кишиневе и Русской общины РМ.

Цель проекта - активное сотрудничество с ведущими российскими музеями, с Сообществом пушкинских музеев, рассказывающие о жизни и творчестве А.С. Пушкина.

Представляя Пушкинскую аудиторию на съездах и международных научных конференциях Сообщества пушкинских музеев в Москве, Санкт-Петербурге, Гурзуфе (Крым), Казани, Болдино, докладываем коллегам о плачевном состоянии кишиневского дома-музея.

Именно вследствие этого появилось обращение директоров музеев Сообщества к президенту России о праздновании 225-го юбилея Пушкина, и далее появился пункт с просьбой об оказании помощи наряду с музеем в Гурзуфе и кишиневскому музею.

Таким образом, Указом В.В. Путина от 5 июля 2021 года № 404 «О праздновании 225-летия со дня рождения Александра Пушкина», в числе других мероприятий было предусмотрено «оказание финансовой и научно-методической помощи Дому-музею А.С. Пушкина в г. Кишиневе (Республика Молдова) в проведении реконструкции мемориальных зданий и создании новой экспозиции».

Безусловно, в случае реализации данной задачи, это открыло бы совершенно новые перспективы для деятельности музея на современном техническом уровне и возобновило бы утраченные связи с российскими музеями. К сожалению, выделенные Россией средства остались не востребованы в связи с незаинтересованностью молдавских властей продолжить сотрудничество, и сегодня срочная помощь требуется уже не только кишиневскому музею, но и его филиалу в Долне...

Руководители пушкинских музеев России на деле подтвердили готовность к сотрудничеству с Русским домом в Кишиневе. Выставочные и просветительские проекты музеев Москвы, Михайловского, Оренбурга, Болдина, «Остафьево – Русский Парнас», Омского музея изобразительных искусств стали яркими и незабываемыми событиями в культурной жизни Кишинева, широко освещались в СМИ и привлекали публику разных национальностей.

В планах Пушкинской аудитории были новые совместные проекты и выставки крупнейших российских музеев, в том числе Государственного Русского музея, Всероссийского музея А.С. Пушкина (Санкт-Петербург) и других пушкинских музеев России, но, к сожалению, в силу сложившихся обстоятельств они не осуществились...

Нашей публике очень не хватает выступлений российских артистов, каждое из которых становилось настоящим праздником русской культуры.

Концерты народных артистов России Олега Погудина, Сергея Никоненко, Светланы Крючковой, Надежды Крыгиной, хора Сретенского монастыря, молодых талантливых солистов совместного проекта Россотрудничества и Санкт-Петербургского Дома музыки «Посольство мастерства» собирали полные залы зрителей разных национальностей, были той силой, которая открывала и открывает сердца и души людей навстречу России.

Сегодня вновь ведется сражение за сохранение русской культуры и русского языка, всего Русского мира, в том числе и в Молдове.

Для всех, кто чувствует духовную связь с Россией, уважает и интересуется ее культурой и историей, независимо от национальной или религиозной принадлежности, двери Русского дома в Кишиневе

открыты всегда, как, впрочем, и для тех, кто хотел бы разобраться, чем мы занимаемся.

Здесь всегда рады принять гостей, детей и взрослых, а в Пушкинской аудитории мы делаем все, чтобы каждая встреча становилась для них незабываемым праздником, ведущим к постижению пушкинского Гения, ставшего одним из главных символов России.

FACTORUL CONSTITUTIONAL CA IMPEDIMENT JURIDIC FUNDAMENTAL ÎN PROCESUL DE REINTEGRARE A TRANSNISTRIEI

Valeriu KUCIUK

Doctor în drept, lector universitar
președintele AO „Institutul Justiției Constituționale”
<https://orcid.org/0000-0002-5903-2651>

Abstract

Autorul analizează principalele norme din Constituțiile Republicii Moldova și ale Republicii Moldovenești Transnistrene, demonstrând imposibilitatea reintegrării statului moldovenesc fără a soluționa în primul rând acea diferență și colizie conceptuală de abordare a noțiunilor doctrinare de stat, putere de stat, limba de stat, drept de proprietate, stat social, etc.

În soluționarea acestor chestiuni, autorul vine cu propuneri și recomandări.

Cuvinte cheie: Constituție, Transnistria, colizie constitutională

Introducere privind reîntregirea prin Constituție

Acum current, în februarie 2026, au avut loc primele negocieri după mai mulți ani de stagnare, blocare, confruntare între malul stîng și drept al Nistrului.

Asa, prima ședință de negocieri a avut loc la Tiraspol pe 26 februarie 2026, la care au participat toți membrii formatului 5+2, din partea Republicii Moldova participând Vicepremierul pentru Reintegrare, dl Valeriu Chiveri, care la final a dat un interviu, cu o tonalitate dură și se pare nediplomatică.

Precum a transmis Moldpres³⁵, dînsul a subliniat că. „Prioritatea RM rămîne menținerea păcii și a stabilității”.

Desigur, o astfel de abordare este salutară, dar aceasta nu explică de ce de ani de zile Chișinăul a întrerupt procesul de negociere, și nu a dat curs ani la rînd chemării Tiraspolului la masa de negocieri³⁶!

Totodată, dl vicepremier a afirmat, că soluționarea conflictului trebuie să se realizeze exclusiv prin instrumente politice și diplomatice, dar cu respectarea fermă a suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova în granițele recunoscute internațional.

Astfel, am putea să credem, că partea moldavă a dat de înțeles că privește raporturile cu Republica Moldovenească Transnistreană strict ca pe un conflict existent.

Și ce este important în opinia noastră, este că dl Chiveri a menționat că „Obiectivul RM este reintegrarea regiunii de pe malul stîng în spațiul legal, economic, financiar, social și alimentară al Republicii Moldova”, neglijînd cadrul

³⁵ O nouă reuniune de lucru a reprezentanților politici în procesul de negocieri pentru reglementarea transnistreană, după o pauză de peste 15 luni. 26.02.2026. <https://www.moldpres.md/rom/oficial/o-noua-reuniune-de-lucru-a-reprezentantilor-politici-in-procesul-de-negocieri-pentru-reglementarea-transnistreana-dupa-o-pauza-de-peste-15-luni>

³⁶ Îndemnul lui Vadim Krasnoselski către Chișinău și diplomații UE. 07.04.2025. <https://noi.md/md/politica/indemnul-lui-vadim-kranoselski-catre-chisinau-si-diplomatii-ue?prev=1&mibextid=tejx2t>

constitutional și legislația în vigoare care există actualmente pe aceste două maluri ale Nistrului, care sunt într-un contradictoriu principial și doctrinar.

Oportunitate vrsus constitutionalitate

Faptul că subiectul compatibilității constituționale nu a fost ridicat de către partile negociatoare, conduce la concluzia că oportunitatea a fost un principiu dominant permanent de care ele s-au condus. Or, în concurență cu alte principia, principiul constitutional, în calitate sa de principiu fundamental și suprem, stă la baza tuturor raporturilor indicate supra. Sau neînțelegerea acestui deziderat poate conduce la pornirea unor inițiative pentru sprijinirea reintegrării rupte de realitate, printre care și obiectivele prezentate de partea moldavă la ședința din 26.02.2026, și anume:

1) Constituirea Fondului de convergență, pentru finanțarea proiectelor sociale și de infrastructură pe malul stîng, cu adoptarea pachetului legislative – acțiune planificată pînă la mijlocul lunii martie;

2) Extinderea mecanismelor care să permită operatorilor economici să activeze legal în regiunea de pe malul stîng;

3) Continuarea graduală a integrării economice, cu consolidarea legislației și a normativelor necesare.

În așa mod, menționăm că în interviul acordat dl Chiveri a afirmat că „drepturile omului în regiune³⁷ sînt încălcate constant și nu există mecanisme eficiente de protecție”, subliniind că procesul de integrare europeană a Republicii Moldova este parte integrantă a discuțiilor.

De fapt, această tentă denotă următoarele:

1) Ambele părți ale statului odinioară unitar Republica Moldova (RM) și Republica Moldovenească Transnistreană (RMT) - trăiesc separat, fiecare

³⁷ Adică în Transnistria

cu contractia sa statala, regimul sau constitutional, propriile strategii de dezvoltare si alegindu-si propria cale.

- 2) Dialogurile cu partea Transnistreana ar avea un caracter advers si de confruntare, care in cazul nesolutionarii subiectelor de drept constitutional, conduc la o lipsă clara a perspectivelor reale de reîntregire a Republicii Moldova!
- 3) Republica Moldova aplica un fals proclamat atunci cind pune in discutie careva integrare europeana, sau oricare alta. Or, existent unei probleme de natura unui conflict nestins military, plaseaza in zonma de risk orice negocieri international, creind o imposibilitate de realizat si o lipsa de perspectiva pina cind nu se rezolva fundamental pe intern.
- 4) Războiul în desfășurare în sud-estul Ucrainei, dar si pozitia pe plan international statuata de Republica Moldova cu asocierea ei la sanctiunile international si tensionarea raporturilor cu Federatia Rusa, au condus la o escaladare bruscă a situației din jurul Transnistriei, si respectiv au influentat negativ procesul de negociere.
- 5) Reunificarea țării a devenit si mai dificilă, fiindcă reintegrarea Republicii Moldova (RM) ar pune capăt tuturor speranțelor de «unire», dar si ar reconfigura regimul constitutional si arhitectura puterii de stat .

Abordarea analitica generala

Precum este cunoscut, Constituția tarii este expresia voinței și intereselor generale ale poporului, este un produs al consensului general al tuturor claselor și grupurilor care alcătuiesc societatea, creând statalitatea institutionala pentru atingerea unui scop comun societal.

Calea parcursa de RMT in devenirea sa este elocvent aratat de autor in tabela elaborate si anexa la prezenta, demonstrind de fapt superioritate a abordarii si legitimarii pretyentiilor inaintate.

În primul rând aceasta deriva din faptul ca Constituția RMT a fost adoptată prin referendum, pe cînd Constituția Republicii Moldova a fost adoptată de Parlament la 29 iulie 1994 și a intrat în vigoare la 27 august 1994.

Deci, aceste Constituții diferă prin modul lor de adoptare (*unde RMT ar putea pretinde ca are o mai mare legitimitate*) și, în consecință, statele înseși diferă prin forma de guvernare a lor, dacă RMT este o republică prezidențială, atunci Republica Moldova este o republică parlamentară.

Si faptul ca ambele Constituții proclamă statul de drept pe întreg teritoriul statului și recunosc drepturile și libertățile omului și cetățeanului ca fiind valoarea supremă, nu le apropie, dar chiar le deaparteaza.

Ceva mai înainte se insista la elaborarea a unei „foi de parcurs” și a unui plan calendaristic pentru măsuri etapizate de reintegrarea Transnistriei în Republica Moldova (desigur ca fara abordarea subiectului constitutional). Dar, ca mecanism legal pentru implementarea „foii de parcurs pentru reintegrare”, se considera că este suficient doar adoptarea a unui pachet de legi și modificări ale legilor existente, care ar stabili parametrii de bază ai procesului de reintegrare și ar clarifica atribuțiile agențiilor implicate în acest proces.

În opinia noastră, o astfel de abordare este una superficială, care oferind posibilitati de solutionare a careva oportunitati minore, nu ar putea solutiona de principiu problemele cheie a existentialitatii diferendului dat, si drept rezultat, nu poate sa aduca la o unificare a Moldovei. Mai ales, ca partea moldava poate, si chiar intreprinde actiuni care vizeaza direct Transnistria, fara a o consulta in prealabil. Așa de exemplu, în 2005 Parlamentul RM a adoptat unilateral o lege privind statutul juridic al „malului stîng al Nistrului”³⁸.

Președintele PRM, V. Krasnoselski, consideră că această abordare este sortită eșecului: „Dacă conceptul nu este convenit cu poporul transnistrean, acesta

³⁸ LEGE Nr. 173 din 22-07-2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria). https://www.leqis.md/cautare/getResults?doc_id=142463&lang=ro

va rămâne doar un document declarative, aceasta vizeaza si integrarea in UE. A decide soarta Transnistriei fără ea este inacceptabil!”³⁹

Pornind de la cele sus mentionate, remarcam ca sub aspect constitutional, necesită a remarca lipsa înțelegerii necesității soluționării problemei juridice existente între aceste două părți a tratatelor purtate, care se pretend că sunt duse pentru reîntregirea statului moldovenesc.

Or, la moment de facto avem:

- 1) două state care se declară suverane și independente. Și dacă nu vor găsi limbă comună, vor rămâna în continuare pe malurile sale neclintite.
- 2) Aceste state au apărut aproape în aceeași perioadă de timp, doar că RMT a apărut ceva mai înainte ca RM- în 1989.
- 3) Aceste două state au Constituțiile sale, avînd în vedere că RMT a adoptat prima sa constituție în a.1991, iar RM a adoptat-o pe a sa doar în 1994.
- 4) Constituțiile adoptate denotă regimuri concrete constituționale, diferite și ca concept, si ca doctrină, și ca bază constituțională pentru legislația în vigoare, care în cei 35-38 de ani s-a dezvoltat, s-a înrădăcinat și este aplicată pe întreg teritoriul părții respective.

Totusi, este de tinut cont, ca în lumea modernă, odată cu creșterea interconexiunii și interdependenței statelor și a economiilor acestora și cu apariția unui sistem de relații și schimburi diverse și multifacetate între state și cetățenii lor, dreptul începe activ să îndeplinească funcția de „integrare normativă”. Si la caz, doar o analiză comparată juridică ne-ar permite:

- a) o evaluare precisă a gradului de similaritate și care ar fi măsura adecvată a „diferențelor juridice” și a perspectivei „integrării juridice”.
- b) identificarea și demonstrarea procesului de convergență dintre constituții, sistemele juridice, structura instituțională și regimurile de reglementare juridică.

³⁹ Krasnoselski: „Cetățenii regiunii transnistrene nu au fost întrebați despre reintegrare sau aderarea la Uniunea Europeană”.
<https://www.zdg.md/stiri/politic/krasnoselski-cetatenii-regiunii-transnistrene-nu-au-fost-intrebati-despre-reintegrare-sau-aderarea-la-uniunea-europeana/>

- c) Ar permite de determinat și comparat principiile și bazele constituționale ale RM și Transnistriei și a sistemelor lor juridice.
- d) Astfel, doar o analiză juridică comparativă a constituțiilor dobândește o semnificație și un interes deosebit, deoarece ar facilita înțelegerea sistemelor juridice la caz, ar contribui la stabilirea calității juridice a normelor constituționale și juridice, ar caracteriza eficacitatea acestora și ar putea indica caile de soluționare a diferendelor de concept și ale celor doctrinare și de substanță, asigurând legitimitate și legalitate.

Cu referire la noțiuni, doctrină și concepte constituționale.

Precum se știe, ordinea constituțională este un concept social-politic și juridic complex și multifuncțional, care formează nucleul unui sistem juridic național. Doar că la moment, avem deja două nuclee formate, fiecare aflându-se pe malul său.

În context, conceptul de „ordine constituțională” este definit diferit în literatura academică. Or, unii constituționaliști consideră că este o ordine în care drepturile și libertățile omului și civile sunt respectate, iar statul acționează în conformitate cu constituția. Totodată, alții consideră că este o construcție logică ce reflectă structura statului și a societății, reflectată obiectiv în normele dreptului constituțional, precum și în poziția individului în cadrul sistemului de relații dintre stat, societate și individ.

Este de reținut că aceste două viziuni sunt prezente în regimurile constituționale de pe cele 2 maluri, unde prima viziune a conceptului aparține Chișinăului, iar a doua viziune este cea a Tiraspolului.

Aceiași situație o vedem și în principiile constituționale declarate și aplicate pe teren. Or, instaurarea ordinii constituționale începe cu definirea principiilor organizării statului în relația sa cu individul și societatea civilă. Aceste principii constituie conținutul primelor capitole generale și introductive ale majorității

constituțiilor europene. În context, aceiași structura se conține și în constituțiile RM și a RMT care în părțile sale generale conțin caracteristicile fundamentale ale statului și societății. Totodată, normele și principiile legate de conceptul fundamentelor ordinii constituționale sunt prezente și în diverse capitole ale constituțiilor date, dar și în legile speciale (constituționale sau organice) sau sunt recunoscute de practica judiciară constituțională.

Sub aspect de forță juridică, vom sublinia, că normele care constituie fundamentele ordinii constituționale au de fapt un statut superior altor norme ale legii fundamentale servind ca bază generică și principia de suport în înțelegerea și interpretarea altor norme constituționale. Și, prin urmare, multe constituții prevăd modificarea acestora doar prin referendum (Constituția Lituaniei (articolul 148), Constituția Estoniei (articolul 162), Constituția Transnistriei (articolul 102). Constituția RM (articolul 142), etc.

De fapt, ierarhia acestor norme este consemnată în mod explicit în constituțiile Republicii Moldovenești Nistrene și a Republicii Moldova, care prevăd că nicio altă dispoziție constituțională nu poate contrazice Constituției sau bazele ordinii constituționale (alin. (2) al articolului 15 din Constituția RMT și art.7 și 142 din Constituția RM).

Cu titlu de principiu trebuie să recunoaștem, că existența a două Constituții (a RM și a RMT) indică cel mai important impediment în calea reîntregirii Moldovei.

Vom menționa succint doar câteva aspecte cheie care cu referire la mai multe norme constituționale generale, ridică probleme substanțiale care sunt tratate atât de specialist, dar și de Suveran diferit și în contradictoriu - conceptual, doctrinar și aplicativ.

A. Privind națiunea, minoritățile și statul

1. Existența în Constituția RM a națiunii titulare – a moldovenilor! Constituția indică expres, că cetățenii de altă origine etnică împreună cu moldovenii

constituie poporul Republicii Moldova. Deci, avem moldovenii și poporul moldovenesc căreia îi aparține statalitatea (vezi preambula), deci dreptul de a avea stat, și cetățenii de altă origine etnică care sunt parte a poporului RM. Totodată, în Constituția RM avem art.111 alin. (1) care statuează expres, că „Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova și soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova, în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural.”

2. Lipsa în Constituția RMT a națiunii titulare, fiind recunoscut poporul multinațional ca Suveran. Astfel, persoana de orice naționalitate face parte din poporul Transnistriei, și toți împreună au dreptul de a se autodetermina într-un stat.

Sarcina constituțională, de a aduce la numitor comun situația, iar întrebarea dacă vor rămâne moldovenii națiune titulară sau nu nu este una ritorică! Cum nu sunt ritorice și multe alte întrebări, inclusiv întrebarea privind dreptul la autodeterminare!

B. Un alt subiect principal ține de acțiunea Constituției și formarea cadrului juridic al statului, fiindcă spre deosebire de Constituția RM care este transpusă în legi constituționale, legi organice, legi ordinare și hotărâri, Constituția RMT este o Lege supremă de acțiune directă, dar și este transpusă în legi constituționale, legi și hotărâri.

Întrebări de principiu și de conținut: care concept va fi luat la bază acțiunea directă a Constituției sau cea indirectă? Sunt gata să cedeze Transnistria formatul constitutional al ordinii sale juridice? Este gata RM să introducă principiul legii supreme cu acțiune directă?

C. Următorul subiect este dreptul de proprietate și întinderea lui.

1. Constituția RM stabilește în art.126 așin.(1) că „Economia Republicii Moldova este ... bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică”.
2. Constituția RMT statează alt regim de proprietate în art.4: de stat, privată și alte forme de proprietate.

Precum este clar, există diferite regimuri de proprietate aplicate real în jurisdicțiile respective și care vizează practice toată populația și fiecare cetățean în parte, toți agenții economici de pe ambele părți ale Nistrului. Or, soluționarea acestui subiect este de o importanță deosebită pentru reîntregirea Republicii Moldova, or dreptul de proprietate indiferent de formele existenței sale, urmează oricum a fi protejat.

D. Una din cele mai stringente chestiuni a fost, este și va rămâne problema limbii de stat.

Precum se cunoaște,

1. Conform art. 13 din Constituția RM, limba de stat se proclamă limba română funcționând pe baza grafiei latine,
2. Iar potrivit prevederilor art.12, limbile oficiale ale RMT sunt limba moldovenească, rusă și ucraineană, Grafia este respective chirilică.

Astfel, subiectul limbilor de stat este unul de temelie în soluționarea diferendului dat și a reînregirii Moldovei.

E. Privind Strategia securitatii nationale a Republici Moldova si transformarea cetatenilor RM si a RMT in pericol de stat.

Contrar statutului constituțional neutru al statului moldav și a obligațiilor constituționale și internaționale de a menține neutralitatea permanentă, Partea moldava vorbește constant despre război (informational, hybrid, cognitiv). In

context, Republica Moldova, tara neutră, a declarat oficial Federatia Rusa inamic în Strategia sa de securitate. Asa, in Hotarirea Parlamentului Republicii Moldova nr. HP391/2023 din 15 decembrie 2023 se subliniaza ca Rusia „urmărește să slăbească Republica Moldova pentru a stabili controlul politic și economic asupra țării”; „intenționează să folosească forța militară pentru a crea un coridor terestru către Republica Moldova”; „a recurs la șantaj energetic, reducând semnificativ aprovizionarea cu gaze naturale”; „a întreprins acțiuni pentru destabilizarea situației prin atacuri cibernetice, campanii de dezinformare și acte de tulburare a ordinii publice”; „nu va renunța la acțiuni ostile împotriva Republicii Moldova în viitorul apropiat”. Și cel mai important, „Federația Rusă și susținătorii săi din Republica Moldova reprezintă cea mai periculoasă și persistentă sursă de amenințări, care, dacă nu sunt controlate, ar putea duce la consecințe grave pentru statalitatea, democrația și prosperitatea țării.”

Deci, potrivit actului dat normativ ssstrategic, nu numai că Rusia este un dușman și o amenințare pentru țară, dar și cetățenii acestei tari au devenit o amenințare, un pericol, și deci o tinta pentru organelle de drept. SI este de mentionat, atit cetatenii de pe malul sting al Nistrului, cit si cei de pe malul drept al Nistrului, potrivit Strategiei Parlamentului, au devenit pericol pentru tara.

Avind in vedere ca peste 80.000 de cetățeni ruși locuiesc în Moldova pe malul ei drept, și peste 250.000 în Moldova pe malul ei stâng, dar și peste 300.000 în Rusia, numarul celor care sunt pericol pentru Republica Moldova este unul extrem de mare. Totodata, este de tinut cont ca aceștia sunt cetățeni atât ai Moldovei, cât și ai Rusiei, care au familii care le împărtășesc opiniile. Și apoi există cei care, deși nu sunt cetățeni ruși, pot fi susținători ai Rusiei. Si potrivit „strategilor” din fruntea statului moldovenesc, această multime de populație este declarata printr-un act normativ dușmani ai Republicii Moldova, fiind stabilit ca sunt, „cea mai periculoasă și persistentă sursă de amenințări pentru Moldova!”. Oare acest lucru nu invalidează efectiv eforturile de a reintregi statul moldovenesc? Mai

ales ca deja se aplica practica potrivit careia participarea cetăenilor RM la structurile statale ale RMT se califică ca o infractiune, și cetăenilor respectivi le este retrasă cetătenia RM.

Desigur, că șirul chestiunilor care tin de diferendul constitutional este lung, fiind necesare analize comparate detaliate a textelor constituționale, dar și dialoguri publice si academic pentru a găsi soluții juridice de drept constituțional, acceptate de cetăeni și întreaga societate moldovenească și nistreană, pentru fiecare subiect de colizie în parte.

Concluzii si priopuneri

Urmare descrierii și analizei succinte a diferențelor de principii, norme și text constitutional ale celor două Constituții, expunem careva propuneri pentru depășirea acestei stări de fapt și de drept constitutional, și anume:

- 1) Având în vedere diferențele fundamentale ale bazelor constituționale și a ordinii de drept din Republic Moldova și Republica Moldovenească Nistreană, poate fi constatată necesitatea elaborării unei Constituții a Moldovei unite, care ar statua regimul constitutional acceptat de întreg poporul Moldovei, trasând totodată căile de implementare a normelor constituționale și respective de reîntregire a Moldovei.
- 2) Urmărind scopul expus supra în pct.1, subliniem necesitatea constituirii de către partea moldavă și cea nistreană a unei Comisii pentru reforma constituțională respectivă formată exclusiv din cetăeni ai RM și RMT, care să soluționeze următoarele obiective:
 - a) Elaborarea proiectului Constituției Moldovei reântregite;
 - b) Coordonarea normelor constituționale formulate de Comisie cu părțile respective;
 - c) Definitivarea proiectului Constituției Moldovei;

- d) Elaborarea proiectelor de legi privind adoptarea proiectului Constituției prin referendum republican constituțional
 - e) Prezentarea proiectului Constituției Moldovei și a proiectelor de legi respective autorităților legislative ale părților, pentru adoptarea lor și stabilirea prin hotărâri separate data desfășurării unor referendumuri constituționale pentru a afla voința Suveranului.
- 3)** Urmare elaborării proiectului de Constituție a Moldovei reîntregite, partea moldavă și cea nistreană vor organiza referendumuri constituționale prin care ar fi adoptată noua Constituție a Moldovei unite.

МОЛДОВА ВЫХОДИТ ИЗ СНГ

*(руководство страны уверено,
что негативных последствий не будет!?)*

Зураб Джумберович ТОДУА

Историк, политолог,
Экс-депутат Парламента Республики Молдова (2010-2014)

11 марта правительство Молдовы денонсировало три ключевых документа, на которых основано участие страны в Содружестве Независимых Государств: Устав, Соглашение о создании СНГ, а также Алма-Атинскую декларацию от 21 декабря 1991 года.

Теперь окончательное решение должен будет принять парламент. Здесь сенсаций также не предвидится. Большинство в парламенте у правой партии PAS, и они, несомненно, проголосуют за денонсацию. Оппозиция, в том числе и парламентская, повлиять на данную ситуацию не в состоянии. Она раздроблена и бессильна.

По итогам заседания премьер-министр РМ Александр Мунтяну заявил: «Думаю, что абсолютное большинство наших граждан давно ждали такого шага». Министерство иностранных дел заверило, что выход из основополагающих документов СНГ «не приведет к негативным последствиям для бизнеса и не затронет экономику Молдовы».

Власти объясняют необходимость выхода тем, что, мол, так надо для ускорения интеграции страны в Евросоюз. Однако здесь просматривается явное лукавство. Говорить о скором вступлении Молдовы в Европейский Союз пока не приходится. Если раньше в качестве ориентира указывался 2028-й, затем 2030-й год, то теперь чиновники из Брюсселя предпочитают уходить от прямых ответов на эту тему.

Не так давно представитель ЕС в РМ Ивона Пьорко прямо сказала: «Молдова находится в начале пути. Ей предстоит сделать ещё много работы ...» И здесь можно только гадать, сколько времени Молдове предстоит ещё ожидать в «предбаннике» - пять, десять, пятнадцать лет или больше. Турция, например, ждёт уже без малого 40 лет.

Заблуждается глава правительства и относительно того, что граждане страны, якобы «давно ждали этого шага». Ничего подобного. Если бы это было так, то расклад по итогам парламентских выборов, которые прошли в сентябре прошлого года, был бы совсем другим, а не 50 на 50, как сейчас. Получить зыбкое большинство в 9 депутатов партия PAS смогла с немалым трудом всего лишь за счет голосов диаспоры и манипуляций с избирательными участками (в странах Западной Европы их было открыто более 200, в России – всего 2).

То же самое произошло в 2024 году на выборах президента и референдуме об отношении к евроинтеграции.

Победу Майе Санду и небудительный перевес в два процента на референдуме, обеспечили голоса диаспоры. Внутри страны референдум провалился, а М. Санду уступила кандидату от оппозиции Александру Стояногло.

Молдова уже пять лет последовательно сокращает экономические связи с СНГ и Россией. Поэтому тяжелых последствий от окончательного выхода из Содружества действительно не будет. Экспорт молдавских товаров в Россию составляет всего 7 процентов (в нулевые годы - более 50 процентов). Хотя демонстративный отказ Кишинёва от поставок российского газа был весьма болезненным. Впрочем, этот «отказ» представляет собой такую особую форму государственного мазохизма. На самом деле Молдова получает всё тот же российский газ, только в три-четыре раза дороже его прежней цены. Иначе и быть не может, потому что газ проходит через ряд посредников.

Энергетическая политика и либеральные «реформы» добились молдавскую промышленность и основательно уменьшили объемы производства сельскохозяйственной продукции. Многие фермеры разорились и пополнили ряды трудовых мигрантов. На прилавках магазинов, супермаркетов и рынков молдавская продукция встречается всё реже. Население сократилось до 2,3 млн. человек (в 1989 году – 4,5 млн.). Некоторые семьи покидают страну навсегда.

Но всё это молдавские власти никак не беспокоит. По их мнению, сверхцель – евроинтеграция – оправдывает все издержки.

Удивительно другое. Руководство Молдовы, похоже, совершенно не задумывается о политических последствиях денонсации документов СНГ.

Во-первых, Соглашение от 8 декабря констатирует, что «Союз ССР, как субъект международного права и геополитическая реальность прекращает своё существование». Отказ от этого документа будет означать, что Кишинёв не согласен с «прекращением существования СССР».

Во-вторых, в Алма-Атинской декларации сказано, что стороны «признают и уважают территориальную целостность друг друга и нерушимость существующих границ».

Это означает, что отказавшись от этой декларации, Кишинёв предоставляет возможность другим государствам СНГ, в том числе и России, не признавать границы Республики Молдова.

В контексте неурегулированного приднестровского конфликта и существования непризнанной Приднестровской Молдавской республики здесь открывается широкое поле для дипломатических маневров, интерпретаций и вариантов развития событий. Тем более в условиях вооружённого конфликта на Украине и наличия на территории Приднестровья Оперативной группы российских войск (ОГРВ).

В-третьих, Тирасполь получает дополнительные аргументы для отстаивания прав на самоопределение региона. А все дискуссии относительно того, как входить в состав ЕС «вместе с Приднестровьем, или по отдельности», теряют смысл.

Возможно, М. Санду и её окружение рассчитывает на политический альтруизм Москвы, подобный тому, который проявила правящая верхушка Советского Союза во главе с недалёким М.

Горбачевым в 1991 году, когда они бесстрастно наблюдали за распадом государства.

Однако нынешние реалии в международных отношениях, где с каждым годом без всяких сантиментов утверждается право сильного на любые действия, не располагают к подобному оптимизму...

В этой связи вспоминается одна поучительная история. 1990-м году осенью президент Грузии Звиад Гамсахурдиа поставил перед своим окружением задачу: добиться его встречи с президентом США Джорджем Бушем (старшим).

Задание было не простым. Американская администрация не хотела настраивать против себя союзный центр, опасаясь ослабить положение М. Горбачёва и усилить позиции «ястребов».

Тем не менее, грузинские дипломаты и политики, что называется, рыли землю и пытались использовать все возможности для достижения цели.

Время шло, а от Д. Буша не поступало никаких известий. Тогда один из приближённых грузинского президента спросил его, а собственно, с какой целью мы добиваемся этой встречи? Чего от неё хотим? Ответ З. Гамсахурдиа был поразительным: «Эта встреча очень нужна. Может быть, он скажет, что нам делать дальше?»

К этому времени положение Грузии ухудшалось стремительно и катастрофически. Неполный год пребывания у власти Гамсахурдиа и его сторонников превратил Грузию из некогда самой цветущей республики Союза в территорию бедствия. Из-за прерванных связей экономика разваливалась, предприятия останавливались, появилась массовая безработица, преступность захлестнула города. Абхазия и Южная Осетия собирались отделяться. Появились самодеятельные вооружённые формирования. Назревал вооружённый конфликт.

Сторонники З. Гамсахурдиа полагали, что всё это является частью какого-то далеко идущего плана, трудности временные и скоро всё волшебным образом наладится. Они были уверены, что их лидер всё знает и всё предусмотрел. А на деле оказалось, Гамсахурдиа сам не ведает, что творит, и ждёт, что ему посоветует делать дальше президент США.

Грузии потребовалось двадцать лет тяжёлых испытаний, чтобы осознать простую истину: прежде чем что-то разрушать, желательно подумать о последствиях.

Грузия не является членом СНГ с 2008 года. Но сегодня, поддерживает разнообразные экономические связи с Россией и другими странами Содружества и это обеспечивает ей благосостояние, непрерывный рост и развитие.

Вместо того, чтобы учиться на чужих ошибках Молдавия предпочитает совершить их все, без исключения. И упорно следует по тому пути, который уже прошла Грузия в 90-е и нулевые годы. Чтобы когда-нибудь, (а это будет довольно скоро, потому что социально-экономическая обстановка деградирует стремительно) задать Урсуле фон дер Ляйен, или Дональду Трампу всё тот же вопрос: «Что нам делать дальше?»

Только будет ли у Трампа и Урсулы на это разумный ответ?

Вряд ли.

«Независимая газета», 15 марта 2026 г. (Россия, Москва)

ASPECTE PRACTICE PRIVIND ÎNCĂLCAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN CONTEXTUL INFRAȚIUNILOR DE RĂZBOI

Ioan ADEACONIȚEI

doctorand, Academia Pontificală de Științe Sociale a Vaticanului,

email: ioan.adeaconitei@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8707-2713>

REZUMAT

Încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în contextul infraționilor de război reprezintă una dintre cele mai grave preocupări ale comunității internaționale contemporane. Conflictele armate generează, în mod frecvent, atingeri sistematice aduse dreptului la viață, integrității fizice și psihice, libertății și demnității umane, afectând în mod deosebit populația civilă.

Prezenta tematică urmărește analizarea aspectelor practice ale acestor încălcări, prin raportare la situații concrete întâlnite în teatrele de conflict, precum și la mecanismele juridice naționale și internaționale de prevenire, documentare și sancționare a infraționilor de război. Sunt avute în vedere atât normele dreptului internațional umanitar, cât și dispozițiile dreptului internațional al drepturilor omului, cu accent pe aplicabilitatea și eficiența acestora în practică.

De asemenea, se vor aborda dificultățile întâmpinate în investigarea faptelor, protecția victimelor, tragerea la răspundere a autorilor și rolul instituțiilor internaționale în asigurarea respectării drepturilor fundamentale în situații de conflict armat. Analiza are ca scop identificarea unor soluții practice și a unor bune

practici menite să contribuie la consolidarea protecției drepturilor omului în contextul infracțiunilor de război.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, infracțiune de război, securitate națională, organe de aplicare a legii, sistem de drept, protecție, stat democratic.

**Practical aspects
of violations of human rights and fundamental freedoms
in the context of war crimes**

ABSTRACT

The violation of human rights and fundamental freedoms in the context of war crimes is one of the most serious concerns of the contemporary international community. Armed conflicts frequently generate systematic violations of the right to life, physical and mental integrity, freedom and human dignity, particularly affecting the civilian population.

This topic aims to analyze the practical aspects of these violations, by referring to concrete situations encountered in conflict theaters, as well as to national and international legal mechanisms for preventing, documenting and sanctioning war crimes. Both the norms of international humanitarian law and the provisions of international human rights law are taken into account, with an emphasis on their applicability and efficiency in practice.

It will also address the difficulties encountered in investigating the facts, protecting victims, holding perpetrators accountable and the role of international institutions in ensuring respect for fundamental rights in situations of armed conflict. The analysis aims to identify practical solutions and good practices aimed at contributing to strengthening the protection of human rights in the context of war crimes.

Keywords: human rights, war crime, national security, law enforcement, legal system, protection, democratic state.

Introducere. Principiul priorității normelor juridice internaționale presupune că legislația unui stat este alcătuită din două sisteme juridice interdependente: dreptul intern și dreptul internațional. Ambele constituie un ansamblu unitar al cadrului legislativ național, însă în situațiile în care există un conflict între normele celor două sisteme, se acordă prioritate normelor de drept internațional.

Cercetarea are la bază o abordare interdisciplinară, îmbinând analiza normelor de drept internațional umanitar și a standardelor dreptului internațional al drepturilor omului cu jurisprudența instanțelor internaționale și mecanismele de investigare a infracțiunilor de război. Sunt evidențiate dificultățile practice întâmpinate în documentarea faptelor, protecția victimelor și tragerea la răspundere a autorilor, precum și rolul instituțiilor internaționale în asigurarea respectării drepturilor fundamentale.

Această prioritate reflectă recunoașterea rolului și obligațiilor statelor față de comunitatea internațională, asigurând conformitatea legislației interne cu tratatele și acordurile internaționale la care statul este parte. În practică, acest principiu garantează că reglementările internaționale prevalează în caz de contradicție cu legislația internă, contribuind astfel la menținerea stabilității relațiilor internaționale și la respectarea normelor universale de drept. Prin urmare, armonizarea dreptului intern cu cel internațional devine o condiție esențială pentru funcționarea coerentă a sistemului juridic al oricărui stat.

Principiul priorității normelor juridice internaționale reprezintă un pilon fundamental al sistemului juridic contemporan, potrivit căruia legislația unui stat se structurează pe două niveluri interdependente: dreptul intern și dreptul

internațional. Aceste două componente constituie un întreg unitar, iar în situațiile în care există contradicții între normele lor, prioritate se acordă normelor de drept internațional.

Metode și materiale aplicate. În calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică, sistematică, descrierea, deducția și de comparare.

Materialele utilizate în vederea realizării studiului sunt publicațiile cercetătorilor în domeniu, precum și legislația relevantă. În baza analizei materialelor sunt formulate concluziile corespunzătoare.

Conținutul de bază. Prioritatea normelor juridice internaționale presupune că legislația fiecărui stat este formată din două sisteme juridice: sistemul dreptului intern și sistemul dreptului internațional. Ambele sisteme constituie un tot întreg – legislația țării, iar în caz de conflict de norme de drept, prioritatea este acordată normelor de drept internațional. Însă, în perioada sovietică, juriștii din fost URSS, tradițional, nu au recunoscut normele dreptului internațional în calitate de izvoare de drept penal.

Doctrina juridică contemporană prevede că tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte reprezintă un izvor al dreptului penal în domeniul prevenirii și combaterii criminalității, și anume:

- 1) Tratatele internaționale prin care Republica Moldova și-a asumat responsabilitatea să incrimineze și să sancționeze anumite fapte periculoase care duc la atingerea unor valori și interese comune ale societății (astfel de tratate sunt considerate izvor indirect de drept penal, pentru că prin acestea se asumă obligația statelor de a incrimina prin legea penală internă astfel de fapte);
- 2) Tratatele internaționale privind asistența juridică internațională în materie penală și tratatele internaționale privind drepturile omului, care sunt considerate izvoare directe de drept penal deoarece devin obligatorii. O astfel de percepție privind raportul dintre cele două sisteme de drept –

internațional și intern – și-a găsit reflectarea în legislația constituțională din majoritatea statelor dezvoltate⁴⁰.

În conformitate cu prevederile art.20 al Legii nr.595 din 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova, „dispozițiile tratatelor internaționale care, după modul formulării, sunt susceptibile de a se aplica în raporturile de drept fără adoptarea de acte normative speciale, au caracter executoriu și sunt direct aplicabile în sistemul juridic și sistemul judiciar al Republicii Moldova, iar pentru realizarea celorlalte dispoziții ale tratatelor, se adoptă actele normative corespunzătoare”⁴¹.

Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, în articolul 7 prevede că aceasta este Legea Supremă a țării și „nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”⁴².

Concomitent, principiile și normele dreptului internațional unanim recunoscute și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte constituie o componentă a sistemului juridic propriu, iar „dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”⁴³.

Așadar, normele de drept internațional prevăd incriminarea activității soldaților străini în legislația națională a tuturor statelor care au ratificat Convenția internațională împotriva recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor.

În vederea incriminării activității de mercenariat, legiuitorul autohton, a stabilit în codul penal al Republicii Moldova că „activitatea de mercenariat” constituie o faptă care atentează la valorile sociale ocrotite de legea penală, în acest

⁴⁰ Lukașuk I. I., Constituțiile statelor și dreptul internațional, Moscova, 1998, p.11-28

⁴¹ Legea nr.595 din 24.09.1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.24-26 din 02.03.2000.

⁴² Constituția Republicii Moldova nr.01 din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.

⁴³ Constituția Republicii Moldova nr.01 din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.

sens respectând obligația asumată la nivel internațional de a incrimina fapta în legislația internă și totodată, ținând cont de prevederile articolului 1 din Cod care stipulează expres că „Codul penal al Republicii Moldova este unica Lege Penală a Republicii Moldova”⁴⁴, pentru ca persoana să fie trasă la răspundere penală era absolut necesar introducerea faptei de „activitate de mercenariat” în Legea Penală a Republicii Moldova.

Convenția internațională împotriva recrutării, folosirii, finanțării și instruirii mercenarilor din 1989, integrează definiția Convențiilor de la Geneva din 1949 în conținutul său și sporește câmpul de aplicare, astfel mercenarul fiind definit ca o persoană special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lua parte la un act concentrat de violență vizând: să răstoarne un guvern sau să aducă atingere ordinii constituționale a unui stat; să aducă atingerea integrității teritoriale a unui stat; să ia parte la un astfel de act esențial în vederea obținerii unui avantaj personal semnificativ și este împins să acționeze prin promisiune sau prin plata unei remunerații materiale; să nu fie nici conațional, nici rezident al statului contra căruia un astfel de act este îndreptat; să nu fie trimis de un stat în misiune oficială; să nu fie membru al forțelor armate ale statului pe teritoriul căruia actul acesta are loc.

Din cele menționate mai sus putem constata că Convenția internațională împotriva recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor, adoptată prin Rezoluția nr.44/34 a Adunării Generale a ONU, la 4 decembrie 1989, a lărgit sensul juridic al noțiunii de persoană străină de război. Acesta fiind, de asemenea, orice persoană care, în orice altă situație: este special recrutată la nivel local sau internațional pentru a participa la acte de violență având ca scop răsturnarea unui guvern sau a ordinii constituționale a unui stat, ori subminarea integrității teritoriale a unui stat; este motivată să ia parte la un astfel de act în special de

⁴⁴ Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74 din 14.04.2009.

dorința de câștig personal substanțial și este stimulată de promisiunea sau de plata unor remunerații materiale; nu este nici cetățean și nici rezident al statului unde se desfășoară acțiunea; nu a fost trimisă de nici un stat în misiune oficială; nu face parte din forțele armate ale statului pe teritoriul căruia se desfășoară acțiunea⁴⁵.

Solicitarea examinării și analizei legislație penale în domeniul ce se referă la incriminarea infracțiunii de soldat străin își demonstrează importanța cu atât mai pronunțată, cu cât în ultima perioadă se evidențiază o avansare semnificativă a numărului de soldați străini moldoveni, care au luptat sau luptă în alte state.

Potrivit afirmațiilor unor cercetători din spațiul post-sovietic, care au supus investigațiilor științifice problematica dată, prin prisma unei analize juridico-penale, „istoria mondială demonstrează că unul din factorii generatori de formare și răspândire a soldaților străini militari sunt crizele de ordin politic sau economic. Un exemplu elocvent în acest sens istoria ne aduce prin demonstrarea căderii și dezmembrării ulterioare a unei astfel de puteri mondiale ca Uniunea Sovietică, fapt ce a generat inclusiv și creșterea numărului de foștii cetățeni sovietici care au devenit soldați străini și au fost implicați activ în conflictele militare locale din Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Ferghana, Karabah, etc.⁴⁶.

Referindu-ne la cadrul juridic național al Republicii Moldova, constatăm că acesta dispune de un volum considerabil de informație de ordin academic în acest sens, oferind astfel investigatorilor posibilități destul de vaste pentru realizarea sarcinilor științifice și metodologice.

Analiza atât a resurselor mediatice, cât și a masivelor informaționale deschise ale instituțiilor judiciare, demonstrează că până la declanșarea în 2014 a conflictului armat din estul Ucrainei, regiunea Dombass, fenomenul activității

⁴⁵ Convenția internațională împotriva recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr.44/34 din 04.12.1989.

⁴⁶ Stupishin V., Despre mercenarii din Karabah: Misiunea mea în Armenia 1992-1994. Amintiri despre primul ambasador rus, 2021.

soldaților străini în mod practic, a lipsit din practica judiciară a Republicii Moldova.

În așa mod, este bineînțeles faptul că, doctrina de specialitate națională nu dispunea de cercetări științifice consistente pe acest palier. Totodată, nu putem ignora faptul că în manualul investigatorilor științifici A. Barbăneagră și V. Gamurari, precum și în Comentariul la Codul penal al Republicii Moldova din 2009, subiectul dat este analizat în mod complex, ca parte componentă a unui grup mai larg de infracțiuni – și anume, a domeniului infracțiunilor de război⁴⁷.

În scopul elucidării caracterului complex și social-negativ al fenomenului investigat, este necesară examinarea minuțioasă a acestuia și identificarea trăsăturilor sale caracteristice de bază.

În acest sens, menționăm și lucrarea cercetătorilor Brînza Sergiu și Stati Vitalie – Tratat de drept penal. Partea specială, din 2015, unde baza teoretică este interconectată cu experiențele practice ale ofițerilor de urmărire penală din cadrul organelor afacerilor interne, angajații procuraturii și ai instanțelor de judecată, care au efectuat investigații și constatări în cadrul cauzelor penale pornite în conformitate cu prevederile articolului 141 din Codul penal al Republicii Moldova⁴⁸.

Potrivit prevederilor aliniatului 1 al articolului 141 din Codul penal al Republicii Moldova, înțelegem că, participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori spre violarea integrității teritoriale a statului – constituie o infracțiune și este pasibilă răspunderii penale.

Conform prevederilor aliniatului 2 al articolului 141 din Codul penal al Republicii Moldova, observăm că, angajarea, instruirea, finanțarea, sau altă asigurare a mercenarului, precum și folosirea lor în conflict armat, în acțiuni

⁴⁷ Barbăneagră Alexei și Gamurari Vitalie, Crime de război, Chișinău, Tipografia Reclama, 2008.

⁴⁸ Brînza Sergiu și Stati Vitalie, Tratat de drept penal. Partea Specială, volumul I, Chișinău, Editura Universității de Stat din Moldova, 2015.

militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori spre violarea integrității teritoriale a statului – la fel constituie o infracțiune și este pasibilă răspundere penale⁴⁹.

Baza legislativă a majorității statelor lumii contemporane conține acte normative atât de ordin general, cât și cele de natură specială, cu referire la protecția celor mai prețioase valori ale societății, unele dintre care sunt viața și sănătatea persoanei.

În așa mod, în continuitatea demersului științific, încercăm să supunem analizei normele de drept penal comparat referitoare la infracțiunea în cauză, în sensul identificării similitudinilor și diferențelor juridice și conceptuale dintre noțiunea de mercenar și alte definiții doctrinare prevăzute de legislația penală națională și internațională.

În scopul efectuării unei delimitări clare dintre aceste noțiuni, au fost supuse analizei mai multe abordări întâlnite în legislația națională contemporană, care ne oferă interpretări variate și adoptă calificative diferite în acest sens.

Argumentul substanțial pe care este fundamentat studiul analitic respectiv constă în faptul că deseori în procesul de calificare juridică a unui statut sau altul, care este necesar de atribuit persoanelor implicate în comiterea infracțiunilor cu caracter extremist-terrorist sau militar, se atestă lacune în cadrul legislativ și, ca rezultat, probleme majore de încadrare legală a activității infracționale a acestora.

În așa mod, cercetând infracțiunile asemănătoare celei de mercenariat observăm că mai multe elemente comune se regăsesc în compartimentul infracțiunilor cu caracter terorist și, bineînțeles, celor de ordin militar.

Terorismul și infracțiunile conexe acestuia sunt o problemă cu mai multe fațete care necesită soluții multidimensionale. Experiența internațională arată că respectarea și protecția drepturilor omului și principiul fundamental al statului de

⁴⁹ Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74 din 14.04.2009.

drept nu sunt un obstacol, ci o condiție *sine qua non* pentru identificarea unor răspunsuri și reacții eficiente împotriva amenințărilor la adresa securității naționale, regionale și internaționale.

Amenințările generate de activitatea așa-numiților „combatanți teroriști străini” (*foreign terrorist fighters – FTF*) și măsurile de ripostă necesare pentru combaterea acestor amenințări nu fac excepție. Drepturile omului și supremația statului de drept oferă o bază solidă pentru acțiuni eficiente împotriva potențialelor amenințări și provocări din partea tendințelor de angajare în activități teroriste.

În același timp luptătorul, combatantul terorist străin ca subiect al palierului antiterorist este doar una din categoriile de figuranți care realizează activitatea teroristă. Acțiunile acestuia sunt limitate strict la participarea la lupte de partea unor organizații teroriste împotriva autorității constituționale ale unui stat sau altul. Drept exemplu în acest sens pot servi luptătorii teroriști din cadrul organizației teroriste internaționale DAESH, care pe larg au luptat pentru susținerea ideologiei acestei organizații pe teritoriul Republicii Arabe Siriene și Republicii Irak.

Totuși, aceste persoane nu pot fi egale din punct de vedere juridic cu mercenarii, dat fiind faptul că motivele de implicare și participarea a acestora în lupte nu sunt identice.

Conceptul de combatanți teroriști străini (*foreign terrorist fighters – FTF*) nu este o definiție nouă. Luptătorii din străinătate au luat parte în circa 100 de războaie civile pe parcursul ultimelor 250 de ani⁵⁰.

Noțiunea de (*foreign terrorist fighters – FTF*) pentru prima dată a fost utilizată oficial față de militanții care au călătorit în afara zonei de conflict pentru a lupta de partea organizației teroriste Al-Qaida în Afganistan.

Ulterior acest termen a fost aplicat în contextul mișcărilor insurgente cu caracter terorist care au apărut în Irak în anul 2003. În lipsa unei definiții legale, comentatorii și reprezentanții mass-media au utilizat această noțiune în sens variat.

⁵⁰ Malet David, *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*, Oxford, Oxford University Press, 2015.

Într-un final, o definiție acceptată pe larg de către mediul academic internațional a fost propusă de Academia Internațională de Drept Umanitar Internațional și Drepturile Omului de la Geneva, precum că „combatant străin este o persoană care își părăsește țara de origine sau reședința obișnuită pentru a se alătura unui grup armat nestatal într-un conflict armat din străinătate și care este motivat în primul rând de ideologie, religie și/sau rudenie”⁵¹.

În conformitate cu prevederile Rezoluției ONU nr.2178 din 2014, adoptată de Consiliul de Securitate în cea de-a 7272-a reuniune din 24 septembrie 2014, combatanții teroriști străini – sunt persoanele care călătoresc într-un alt stat decât statul lor de reședință sau naționalitate în scopul săvârșirii, planificării, pregătirii sau participării la acte teroriste, precum și furnizării sau obținerii unor instruirii teroriste, inclusiv în legătură cu desfășurarea unui conflict armat⁵².

Comparând noțiunea de luptător terorist străin cu cea de mercenar, constatăm că ele întrunesc unele elemente identice, cum ar fi:

1. Participarea la luptă într-un conflict armat;
2. Nici unul și nici altul nu este membru al forței armate ale unei părți la conflict;
3. Nu au fost trimiși de către un stat în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv;
4. Nu sunt nici resortisanți ai unei părți la conflict și nici rezidenți ai teritoriului controlat de o parte la conflict;

În același timp, există și unele diferențe, precum ar fi: mercenarul ia parte la ostilități în special în vederea obținerii unui avantaj personal, iar persoanele din categoria FTF în mare parte se alătură grupărilor teroriste pe bază ideologică sau religioasă. Totodată nu este exclusă nici remunerarea materială, nici alte

⁵¹ Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, „Foreign Fighters under International Law”, Academy Briefing nr.7 on october 2014.

⁵² Resolution nr.2178 din 2014, adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 september 2014.

circumstanțe, care l-au impus să ia parte la ostilități în susținerea grupărilor teroriste, de exemplu: în baza unei dependențe de orice gen, șantaj, etc.

Potrivit afirmațiilor conducătorului Centrului de informații științifice și analitice al Institutului de Studii Orientale al Academiei de Științe a Federației Ruse, doctor în științe politice, Nikolai Plotnikov, participarea combatanților străini la războiul civil din Siria a ridicat considerabil nivelul de cruzime și durata acțiunilor de luptă⁵³.

Conform declarațiilor martorilor oculari, militanții teroriști care au demonstrat în repetate rânduri brutalitatea și cruzimea excesivă, au fost în majoritatea cazurilor cetățeni ai unor state străine. Prezența acestor persoane în rândurile teroriștilor băștinași a fost foarte utilă pentru liderii organizației teroriste DAESH, dat fiind faptul că luptătorii noi-veniți au fost instruiți să facă „munca cea mai murdară”, începând cu torturarea inamicilor capturați și terminând cu executarea fizică a acestora.

Luând în considerație pericolul produs de activitatea FTF, Consiliul de Securitate al ONU periodic amintește decizia sa din rezoluția nr.2178 din 2014, conform căreia legislația tuturor statelor membre trebuie să califice ca infracțiuni grave activitățile exprimate prin călătoriile, recrutarea și finanțarea luptătorilor teroriști străini, și îndeamnă statele membre să își îndeplinească pe deplin obligațiile în acest sens, inclusiv să se asigure că legislația și reglementările lor interne stabilesc infracțiuni grave suficiente pentru a oferi capacitatea de urmărire penală și penalizarea cuvenită care să reflecte în mod corespunzător gravitatea infracțiunii și își reiterează apelul adresat statelor membre de a coopera și de a-și sprijini reciproc eforturile de combatere a extremismului violent care favorizează dezvoltarea aspirațiilor teroriste⁵⁴.

⁵³ Glosar de termeni cheie în domeniul combaterii terorismului. Poate fi accesat la linkul: <https://kpfu.ru/docs/F372973698/spravka.pdf>, vizualizat la 11.10.2025.

⁵⁴ Plotnikov N., Revista Militară Străină – RIC „Steaua Roșie”. Organizația Teroristă Internațională angajează mercenari. Poate fi accesat la linkul: <https://ivran.ru/articles?artid=13019>, vizualizat la 12.10.2025.

În al doilea rând, definiția Consiliului de Securitate se aplică indiferent dacă ei participă sau nu la un conflict armat. Cu toate acestea, Comitetul Internațional al Crucii Roșii avertizează asupra existenței „efectelor potențial negative” în cazul combinării formulărilor de „conflict armat” cu „activități teroriste”, fapt ce atrage după sine calificarea eronată a tuturor grupurilor armate nestatale drept teroriști⁵⁵.

Reieșind din cele din urmă, constatăm că, combatanții teroriști străini totuși diferă de mercenari, care luptă în străinătate în numele guvernelor sau entităților finanțate privat⁵⁶ și sunt „motivați să ia parte la ostilități în esență prin dorința de câștig privat”⁵⁷.

Cu toate acestea, în situațiile când interesele financiare, politice și ideologice se suprapun semnificativ, aceste persoane pot fi definite uneori ca „*foreign terrorist fighters*”.

Este cunoscut faptul că, rândurile structurilor islamiștilor radicali din Siria și Irak au fost formate inclusiv de un număr impunător de cetățeni străini, dintre care mulți susțin grupuri teroriste atât din motive ideologice, cât și din alte considerente.

Legea Republicii Moldova nr.120 din 21.09.2017 cu privire la prevenirea și combaterea terorismului definește noțiunea de terorist în felul următor: terorist este o persoană implicată sub orice formă într-o activitate teroristă⁵⁸.

Legislatorul național nu în zadar a prevăzut „implicarea sub orice formă”. Această prevedere arată că, nu doar atacul terorist propriu-zis se atribuie la infracțiuni de natură teroristă. Codul penal al Republicii Moldova prevede 18

⁵⁵ International Committee of the Red Cross, „The applicability of IHL to terrorism and counterterrorism, 1 october 2015.

⁵⁶ Lister Charles, „Returning Foreign Fighters: Criminalization or Reintegration?”, Policy Briefing, Brookings Doha Center, 2015.

⁵⁷ Protocolul Adițional privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale nr.1 din 10.06.1977, al Convenției de la Geneva din 12.08.1949.

⁵⁸ Portalul de știri RIA Radiosputnik a estimat numărul luptătorilor străini din Siria și Irak. Poate fi accesat la linkul: <https://radiosputnik.ria.ru/20200207/1564421675.html>, vizualizat la 12.10.2025.

infrațiuni cu caracter terorist, respectiv comiterea oricărei din acestea îl plasează pe făptuitor în câmpul juridic ca pe un terorist.

Astfel, conform Legii cu privire la prevenirea și combaterea terorismului, infracțiune cu caracter terorist este una dintre infracțiunile prevăzute la articolul 134¹¹ din Codul penal la Republicii Moldova. Doctrina internațională definește infracțiune cu caracter terorist, ca fapta prejudiciabilă prevăzută de legislația națională și convențiile, tratatele internaționale, realizate în scopuri teroriste.

În acest fel, constatăm că terorismul este un fenomen social-politic și infracțional complex, condiționat de contradicțiile interne și externe ale dezvoltării sociale în diferite țări⁵⁹.

Aceste condiții formează și personalitatea teroristului, această de fiecare dată diferită fiind diferită, în dependență de mediul în care a fost educat și crescut viitorul terorist. Astfel, personalitatea teroristului este compusă dintr-un set de calități personale, profesionale, de vârstă, psihologice și de altă natură care caracterizează o persoană implicată într-o formă sau alta la activități teroriste. Cunoașterea acestor calități permite angajaților serviciilor speciale și organelor de aplicare a legii să-și modeleze comportamentul, împiedicându-l să comită acte teroriste, să aplice măsuri pentru detectarea și neutralizarea acestuia, de exemplu: să divizeze și să facă distincția între „terorist-lider”, „terorist-actor”, „terorist-sinucigaș”, „terorist-erou”, etc.

Nu întâmplător terorismul este considerat una dintre problemele globale ale timpului nostru. O problemă globală înseamnă o problemă mondială care este caracteristică multor țării ale lumii. Terorismul se află pe treapta egală cu alte probleme globale, precum ar fi: narcomania, sărăcia, SIDA, încălzirea climei și multe altele. Aceste probleme amenință viața și bunăstarea întregii omenirii. Terorismul fiind unul dintre ele.

⁵⁹ Legea nr.120 din 21.09.2017 cu privire la prevenirea și combaterea terorismului // Monitorul Oficial nr.364-370 din 20.10.2017.

Concluzie. În urma celor analizate, putem trage concluzii, precum că fenomenul mercenariatului este recunoscut ca infracțiune specifică în mai multe țări. Cu toate acestea, în doctrinele penale ale statelor respective identificăm unele diferențe atât în problematica definirii mercenarului, cât și în reglementarea juridică a componenței de infracțiune a mercenariatului. Un șir de probleme se regăsesc inclusiv și în explicarea obiectului juridic al acestei infracțiuni.

Persoanele sunt trase la răspunderea penală conform legislației existente în mai multe state, în primul rând, pentru participarea lor ca mercenari în conflictul armat, la acțiuni militare sau pentru recrutarea de mercenari. Pe de altă parte, nu se atestă prea des incriminarea unor asemenea fapte, cum ar fi instruirea, finanțarea mercenarilor și utilizarea lor în conflictele armate sau ostilități. Explicația plauzibilă rezidă, probabil, în dificultatea de a dovedi scopul urmărit de mercenari prin participarea la ostilități.

În multe cazuri această infracțiune se încadrează legal într-o formulare mai largă a infracțiunilor de război, fiind menționată în acest sens prin atentarea la orânduirea constituțională sau integritatea teritorială a unui stat. În situații reale, însă, practica arată că în scopul eschivării de la răspundere penală, mercenarii deseori declară că au participat la acțiunile de luptă nu în scopuri financiare, însă sunt ghidați de unele principii „nobile”, fie ideologice de ordin politic, fie religioase, fie de „apărare a celor suprimați de guvernări alese ilegal”. În lipsa probelor contrarii, tragerea la răspundere penală pentru activitatea de mercenariat devine imposibilă pe motivul absenței scopului, așa cum este acesta formulat, de regulă, în legislația penală a mai multor state.

În fine, putem conchide că, infracțiunile de război are un șir de consecințe negative, și anume: încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a cetățenilor, încălcarea drepturilor popoarelor la autodeterminare, afectarea integrității teritoriale a statelor, afectarea independenței lor politice și egalității

suverane, subminarea stabilității guvernelor constituțional formate în statele aflate în curs de dezvoltare.

Referințe bibliografice:

1) Convenția internațională împotriva recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr.44/34 din 04.12.1989;

2) Protocolul Adițional privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale nr.1 din 10.06.1977, al Convenției de la Geneva din 12.08.1949;

3) Resolution nr.2178 din 2014, adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 september 2014;

4) Constituția Republicii Moldova nr.01 din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994;

5) Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74 din 14.04.2009;

6) Legea nr.595 din 24.09.1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.24-26 din 02.03.2000;

7) Legea nr.120 din 21.09.2017 cu privire la prevenirea și combaterea terorismului // Monitorul Oficial nr.364-370 din 20.10.2017;

8) Barbăneagră Alexei și Gamurari Vitalie, Crime de război, Chișinău, Tipografia Reclama, 2008;

9) Brînza Sergiu și Stati Vitalie, Tratat de drept penal. Partea Specială, volumul I, Chișinău, Editura Universității de Stat din Moldova, 2015;

10) Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, „Foreign Fighters under International Law”, Academy Briefing nr.7 on october 2014;

11) Glosar de termeni cheie în domeniul combaterii terorismului. Poate fi accesat la linkul: <https://kpfu.ru/docs/F372973698/spravka.pdf>, vizualizat la 11.10.2025;

12) International Committee of the Red Cross, „The applicability of IHL to terrorism and counterterrorism, 1 october 2015;

13) Malet David, Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts, Oxford, Oxford University Press, 2015;

14) Lukaşuk I. I., Constituțiile statelor și dreptul internațional, Moscova, 1998;

15) Lister Charles, „Returning Foreign Fighters: Criminalization or Reintegration?”, Policy Briefing, Brookings Doha Center, 2015;

16) Plotnikov N., Revista Militară Străină – RIC „Steaua Roșie”. Organizația Teroristă Internațională angajează mercenari. Poate fi accesat la linkul: <https://ivran.ru/articles?artid=13019>, vizualizat la 12.10.2025;

17) Portalul de știri RIA Radiosputnik a estimat numărul luptătorilor străini din Siria și Irak. Poate fi accesat la linkul: <https://radiosputnik.ria.ru/20200207/1564421675.html>, vizualizat la 12.10.2025;

18) Stupishin V., Despre mercenarii din Karabah: Misiunea mea în Armenia 1992-1994. Amintiri despre primul ambasador rus, 2021.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

POVESTEA REGELUI GOL sau INTERDICȚIA CONSTITUȚIONALĂ A IDEOLOGIEI

Valeriu KUCIUK

Doctor în drept, lector universitar
președintele AO „Institutul Justiției Constituționale”
<https://orcid.org/0000-0002-5903-2651>

Stimati colegi! Dragi prieteni!

Probabil că toți sunteți familiarizați cu basmul scriitorului danez Hans Christian Andersen, „Regele gol”. Este o poveste atât pentru copii, cât și pentru adulți. A fost publicată pentru prima dată în 1837, dar intriga în sine este împrumutată dintr-o nuvelă publicată în 1335.

Linia basmului este simplă. A fost odată un rege căruia îi plăcea să se îmbrace elegant. Așa că angajează doi șmecheri care promit să-i coasă straie noi dintr-o țesătură atât de subțire încât va fi practic invizibilă și imperceptibilă pentru proști. Iată că escrocii îi predau regelui „rochia invizibilă”. Atât regele, cât și curtenii săi, dornici să evite să fie considerați

proști, admiră noua haină invizibilă. În cele din urmă, regele se plimbă gol, toată lumea îi admiră noul costum și doar un băiețel îl demască pe rege, strigând: „Regele este gol!”.

Prin analogie, să ne uităm la Constituția noastră, în special la articolul 5, „Democrație și pluralism politic”. Partea a doua a acestui articol prevede: **“(2) Nicio ideologie nu poate fi stabilită ca ideologie oficială a statului.”**

Prin urmare, norma constituțională interzice în mod clar și necondiționat ideologia! Este acest lucru realist, este într-adevăr așa și poate fi oare respectată această normă?

Sau, privind acest lucru analitic, cu o memorie clară și o minte sobră, putem determina că regele este gol, adică, această interdicție este una cu adevărat ineficientă, deoarece starea de fapt este de așa natură, încât în spatele tuturor acțiunilor există o IDEE și, prin urmare, o IDEOLOGIE!

Așa, dacă ne uităm la termenul “ideologie”, vom vedea că IDEOLOGIA este un sistem de idei definite conceptual, care exprimă interesele, viziunile asupra lumii, dar și idealurile diferiților actori - clase, etnii, națiuni, societate, partide politice și mișcări sociale.

Ne întrebam, oare nu are și societatea noastră idei și interese?

Desigur că da. Deoarece premisa apariției oricărei ideologii noi este întotdeauna o cerere socială pentru anumite idei. Iar purtătorii acestor idei sunt de obicei partidele și mișcările sociale.

Și dacă o anumită ideologie predomină într-o anumită țară, aceasta poate fi numită ideologie „dominantă”. Astfel, în Moldova, avem:

- Partidul Liberal care predică liberalismul,
- Partidul Comunist care predică ideea comunistă,
- Partidul Socialist care predică ideea socialistă,

- Partidul Socialist-democrat care predică ideea social-democrată, și așa mai departe.

Astfel, se poate afirma că toate partidele și mișcările sociale sunt purtătoare ale unor idei, ale unor ideologii. Iar Moldova nu face excepție de la această regulă. La urma urmei, numai în acest fel un partid sau o mișcare politică poate obține un efect sinergetic, permițându-i să,

- interpreteze realitatea socială,
- definească un sistem de valori și priorități în societate,
- unească oamenii pe baza unor opinii și interese comune,
- promoveze integrarea socială a diferitor grupuri sociale și clase,
- identifice voința majorității în societate și să justifice constituțional legalitatea instituțiilor și normelor juridice emergente și existente.

În același timp, nu există ideologii absolut pure. Acestea sunt întotdeauna împletite în societate și, la un moment dat, o ideologie poate deveni fundamentul societății și baza ideologică pentru dezvoltarea acesteia.

Se pune întrebarea: de ce nu poate fi stabilită ideologia ca una oficială a statului? Cum este posibil acest lucru?

Există idei, există ideologii, dar acest lucru este interzis de constituție. Desigur, pot apărea conflicte în promovarea diverselor idei și, în consecință, ideologii, deoarece diferențele existente pot duce și chiar duc la contradicții politice și sociale. Uneori, acest lucru poate duce chiar și la război.

Dar, în lumea de astăzi, disputele ideologice (numite popular politice) ating o multitudine de probleme - rolul statului, modelele de dezvoltare economică, drepturile omului, discriminarea, identitatea și limba, multe alte aspecte pe care le cunoaștem și de care suntem toți conștienți.

Așadar, ideologia poate îndeplini în societate funcția unificatoare, dar poate fi și o sursă de diferențiere socială, conflict și necazuri naționale. Cel puțin în Republica Moldova, Constituția ar putea interzice în mod clar anumite ideologii care promovează ura și discriminarea, intoleranța rasială și încălcarea drepturilor omului, cele sociale și statale.

Cu toate acestea, în opinia noastră, acest lucru nu ar trebui să se aplice acelor ideologii care sunt fundamentale și existențiale pentru existența atât a statului moldovenesc în sine, cât și a poporului moldovenesc, așa cum este definit de Constituție însăși: și anume, poporul moldovenesc este format din cetățeni de alte origini etnice care, împreună cu moldovenii, constituie poporul Republicii Moldova. Și deși Constituția prevede o stare restrictivă, de fapt în realitate, în Moldova există și coexistă mai multe tipuri diferite de ideologii moderne, cum ar fi:

- liberalismul, socialismul, comunismul, social-democrația și altele, care sunt ideologii socio-politice.
- ideologii național-etnice, cum ar fi naționalismul, unionismul, moldovenismul și multiculturalismul.
- o serie de ideologii pur sociale, cum ar fi suveranismul, patriotismul, ecologistismul, etatismul și alte mișcări ideologice.

Și dacă urmăm logica victoriei partidelor în alegeri, putem spune clar că odată cu venirea anumitor partide la putere, o anumită ideologie începe să fie implementată tacit sau vădit în țară.

De exemplu, odată cu ascensiunea forțelor liberale la putere în 2008, în țară s-a instaurat și ideologia liberală, chiar dacă nimeni nu a numit-o așa, ținând cont că statul nostru era condus de liderul partidului liberal, care la momentul adoptării Constituției a votat împotriva, iar scopul său în

calitate de lider de partid îl vedea și îl vede pînă în prezent, de a promova anexarea Moldovei de către un alt stat.

În lumina provocărilor moderne, trebuie de recunoscut că astăzi, ideologia tradițională de masă bazată pe valori tradiționale este înlocuită de eficiența economică și interesele unor grupuri restrânse de elită, care, din păcate, nu servesc adevăratelor interese ale poporului și, prin urmare, ale statului moldovenesc. Există numeroase exemple, dar nu le voi cita.

Una este cert - se fac pregătiri pentru demontarea statului moldovenesc.

Și, în opinia noastră, acesta este în primul rând rezultatul ideologiei liberale!

Chiar dacă această idee liberală nu a fost declarată oficial drept ideologie oficială a statului, ea există cu adevărat și chiar funcționează, fiind folosită împotriva statului și a poporului nostru.

Se pot oferi numeroase exemple.

Așa de exemplu, ideea independenței Moldovei poate fi folosită pentru a o transforma într-o întreagă ideologie unionistă.

În Moldova prinde amploare și ideologia anti-moldovenească. Se pare că, în loc să dezvolte țara, structurile publice își irosesc energia și resursele luptând împotriva propriului popor, mai degrabă urmând calea distrugerii decât cea a edificării statale.

Mai mult, în opinia noastră, suveranul și întreaga țară se confruntă cu o provocare ideologică directă. Aceste lucruri par a fi neconstituționale.

Astfel, în Moldova se implementează un concept ideologic conform căruia independența este echivalată cu eliberarea de Rusia, iar Rusia însăși este declarată inamic, inclusiv ideologic. Acesta se pretinde a fi un război

hibrid, tot el fiind un război informational, și acum a fost declarat și ca un război cognitiv.

În timp ce această logică este transmisă prin sistemul educational tuturor copiilor și tinerilor, dar și în timpul celebrării în masă a oricărei sărbători, idea a fost deja transferată și în confruntarea religioasă, în timp ce minciunile din spatiul public devin normă ca fenomen zilnic, unde la fel ca la Goebbels se pune accent pe regula - o minciună repetată de o mie de ori devine adevăr.

Asfel, Moldova s-ar putea să nu aibă deloc independență sau suveranitate reală. Deoarece scopul epurării este de a elimina Moldova ca stat european suveran de pe harta lumii.

Cu toate acestea, apariția publică a celor care vor să distrugă statul moldovenesc indică concomitant și o cerere puternică de ideologie în societate, de o ideologie care să promoveze statul, credința ortodoxă și neamul moldovenesc.

Și credem, că ideologia nu ar trebui reprimată, ci mai degrabă este de a stabili că limitele și interdicțiile privind ideologiile din societate ar trebui să fie clar definite în norma constituțională.

Or, doar o normă constituțională formulată corespunzător privind **ideologia de stat** poate stabili o barieră în calea acelor idei și ideologii care ar putea crea premisele nefaste pentru societate și ar putea duce la distrugerea statului nostru.

În opinia noastră, tocmai din cauza absenței unei ideologii oficiale de stat, locul acesteia este luat de ideologia conformistă a elitelor compradore, ba chiar și în forma sa extremistă - neonazismul sau naționalismul radical. Și fără o ideologie de stat, nici patriotismul nu poate exista.

Așadar, dacă nu vrem să radicalizăm societatea cu naționalism, unionism și neonazism, care de fapt astăzi sunt în creștere, atunci trebuie

să recunoaştem că Republica Moldova trebuie să aibă o ideologie de stat care să promoveze construirea naţiunii, suveranitatea, patriotismul, statul de drept, neutralitatea, pacea şi armonia interetnică şi interconfesională.

Şi pentru a realiza acest deziderat, alineatul doi din articolul 5 din Constituţie trebuie modificat în modul corespunzător.

Prin urmare, propunem includerea în rezoluţia conferinţei a unui apel către autorităţile publice, conform căreia Republica Moldova trebuie să aibă o ideologie de stat axată pe supremaţia Constituţiei, identitatea poporului moldovenesc şi protecţia suveranităţii, a neutralităţii şi independenţei statului moldovenesc.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

REPERE CONSTITUȚIONALE PRIVIND EVOLUȚIA ȘI DEZVOLTAREA SISTEMULUI ELECTORAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Igor SOROCEANU

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

e-mail: soroceanuuigor@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8719-0454>

REZUMAT

Evoluția și dezvoltarea sistemului electoral din Republica Moldova reprezintă un proces complex, strâns legat de transformările politice, juridice și instituționale care au marcat parcursul statului după proclamarea independenței. Reperetele constituționale au avut un rol esențial în configurarea cadrului normativ al alegerilor, stabilind principiile fundamentale care guvernează exercitarea suveranității naționale prin vot. Adoptarea Constituția Republicii Moldova a consacrat principiile democratice ale organizării și desfășurării alegerilor, precum sufragiul universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Aceste prevederi constituționale au reprezentat fundamentul pe care s-a construit întregul sistem electoral, influențând elaborarea și perfecționarea legislației electorale ulterioare. De-a lungul timpului, cadrul constituțional a fost completat și adaptat în funcție de necesitățile politice și sociale, reflectând atât aspirațiile democratice ale societății, cât și recomandările instituțiilor

europene. Modificările operate în legislația electorală au vizat diverse aspecte, precum tipul sistemului electoral (proporțional, mixt), organizarea circumscripțiilor, finanțarea campaniilor electorale și garantarea transparenței procesului electoral. Astfel, reperatele constituționale nu doar că au stabilit regulile fundamentale ale competiției electorale, dar au contribuit și la consolidarea statului de drept, la întărirea pluralismului politic și la creșterea încrederii cetățenilor în mecanismele democratice. Evoluția sistemului electoral din Republica Moldova ilustrează dinamica raportului dintre normele constituționale și realitățile politice, evidențiind importanța stabilității și coerenței cadrului juridic în asigurarea unor alegeri libere și corecte.

Cuvinte-cheie: sistem electoral, vot universal, egal, direct, secret, liber exprimat, liste de partid, vârsta de 18 ani, tipurile alegerilor, etc.

**Constitutional milestones
regarding the evolution and development
of the electoral system in the Republic of Moldova**

SUMMARY

The evolution and development of the electoral system in the Republic of Moldova is a complex process, closely linked to the political, legal and institutional transformations that marked the course of the state after the proclamation of independence. Constitutional landmarks played an essential role in shaping the normative framework of elections, establishing the fundamental principles that govern the exercise of national sovereignty through voting. The adoption of the Constitution of the Republic of Moldova enshrined the democratic principles of the

organization and conduct of elections, such as universal, equal, direct, secret and freely expressed suffrage. These constitutional provisions represented the foundation on which the entire electoral system was built, influencing the development and improvement of subsequent electoral legislation. Over time, the constitutional framework was completed and adapted according to political and social needs, reflecting both the democratic aspirations of society and the recommendations of European institutions. The changes made to the electoral legislation concerned various aspects, such as the type of electoral system (proportional, mixed), the organization of constituencies, the financing of electoral campaigns and the guarantee of the transparency of the electoral process. Thus, the constitutional landmarks not only established the fundamental rules of electoral competition, but also contributed to the consolidation of the rule of law, the strengthening of political pluralism and the increase of citizens' trust in democratic mechanisms. The evolution of the electoral system in the Republic of Moldova illustrates the dynamics of the relationship between constitutional norms and political realities, highlighting the importance of the stability and coherence of the legal framework in ensuring free and fair elections.

Key words: electoral system, universal vote, equal, direct, secret, freely expressed, party lists, age 18, types of elections, etc.

Introducere. Evoluția și dezvoltarea sistemului electoral din Republica Moldova constituie un proces complex și dinamic, aflat într-o permanentă interdependență cu transformările politice, juridice și instituționale care au definit parcursul statului după proclamarea independenței. Configurarea mecanismelor electorale nu poate fi analizată separat de procesul mai larg de edificare a statului de drept și de

consolidare a instituțiilor democratice, întrucât alegerile reprezintă principalul instrument prin care suveranitatea națională este exercitată de către cetățeni.

Un rol determinant în structurarea cadrului normativ al alegerilor l-au avut reperatele constituționale, care au stabilit principiile fundamentale ale organizării și desfășurării scrutinelor. Adoptarea Constituția Republicii Moldova a consacrat în mod explicit caracterul democratic al procesului electoral, garantând exercitarea dreptului de vot prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Aceste principii au devenit piatra de temelie a întregului sistem electoral, oferind baza juridică pentru elaborarea, interpretarea și aplicarea legislației electorale ulterioare.

În timp, cadrul constituțional a fost supus unor ajustări și completări, determinate de evoluțiile politice interne, de necesitățile sociale și de angajamentele asumate pe plan internațional. Transformările operate în legislația electorală au vizat aspecte esențiale precum tipologia sistemului electoral – trecerea de la sistemul proporțional la cel mixt și revenirea ulterioară la formula proporțională – delimitarea și organizarea circumscripțiilor electorale, reglementarea finanțării partidelor și a campaniilor electorale, precum și consolidarea mecanismelor de transparență și control al procesului electoral. Aceste modificări au reflectat atât căutarea unui echilibru între reprezentativitate și stabilitate guvernamentală, cât și necesitatea alinierii la standardele și recomandările instituțiilor europene în materie electorală.

Prin urmare, reperatele constituționale nu au avut doar rolul de a fixa regulile fundamentale ale competiției politice, ci au contribuit în mod substanțial la consolidarea pluralismului politic, la afirmarea principiului separației puterilor în stat și la întărirea încrederii cetățenilor în legitimitatea proceselor democratice. Evoluția sistemului electoral din

Republica Moldova evidențiază relația strânsă dintre normele constituționale și realitățile politice, demonstrând că stabilitatea, coerența și previzibilitatea cadrului juridic reprezintă condiții esențiale pentru organizarea unor alegeri libere, corecte și credibile.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan unele repere doctrinare și legislative în domeniul evidențierii sistemului electoral în Republica Moldova. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esența subiectului cercetării.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlative, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitiv precum ar fi cadrul juridic autohton, diverse articole din mediul online și surse bibliografice ale cercetătorilor de specialitate – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. Subiectul sistemului electoral este discutat, practic exclusiv, în contextul campaniilor electorale, alegerilor propriu-zise și/sau activităților post-electorale. Acest lucru este inadmisibil pentru știința politică autohtonă, care trebuie, înainte de toate, să-și exercite funcțiile. Neglijarea de către știință a sistemului electoral duce la un vacuum de informație și de viziuni științifice în acest domeniu. Aceasta are drept consecință micșorarea

eficienței sistemului politic. Cultura electorală a societății moldovenești este lipsită de suportul necesar. Aceasta în primul rând se referă la elita politică. În rezultat există interpretări a regulilor electorale și proiecte de modificare a sistemului electoral aberante. În studiul prezent ne punem ca scop elaborarea teoretică a criteriilor de evaluare a sistemului electoral, ceea ce reprezintă fundamentul de descriere și analiză a unui sistem electoral. În prima parte a lucrării se vor analiza criteriile de apreciere a sistemelor electorale utilizate în știința politică contemporană și deficiențele acestora. În partea a doua se va atrage atenția asupra aspectelor metodologice ale elaborării criteriilor de evaluare a sistemelor electorale. În a treia parte a articolului se va propune și argumenta criteriile de evaluare a sistemelor electorale.

Funcțiile alegerilor sunt următoarele:

Constituirea instituțiilor puterii – prin intermediul alegerilor se constituie principalele instituții ale statului, ale puterii politice. Varietatea utilizării alegerilor ca modalitate de constituire a instituțiilor este destul de mare. Exigențele democratice impun utilizarea acestor modalități, cel puțin în cazul Parlamentului și al instituțiilor autoadministrării locale. La fel, alegerile pot fi utilizate la desemnarea șefului statului, a primului ministru, în cadrul partidelor politice etc.

Exprimarea voinței poporului – alegerile, chiar și în situația unei foarte vagi interpretări a noțiunii de „voință a poporului”, racordează sistemul politic la necesitățile și interesele societății civile. Alegerile sunt cele care asigură realizarea articulării și agregării intereselor, aceasta având efecte instituționalizate.

Controlul instituțiilor puterii – corelată cu prima funcție, controlul instituțiilor puterii se manifestă prin acceptarea sau refuzarea prelungirii mandatului guvernării. În primul caz, alegătorii acordă un mandat de

încredere în cel de-al doilea o penalizează. Alegerile sunt una din puținele modalități de influențare reală a puterii de către cetățeni.

Legitimarea sistemului politic – alegerile sunt una din principalele mijloace de a legitima sistemul politic, deoarece presupun libertatea cetățenilor de a-și desemna reprezentanții, semnifică participarea cetățenilor la guvernare. Participarea la alegeri este un indice al legitimității sistemului. Scăderea ratei participării electorale indică scăderea legitimității sistemului politic existent.

Transferarea conflictelor politice în albia instituțională de soluționare – conflictele sunt iminente și indispensabile comunității umane. Alegerile permit soluționarea civilizată și corectă a conflictelor dintre grupurile sociale. Aceasta se manifestă la două nivele. La primul nivel, în care arbitru sunt alegătorii, conflictele apărute se vor judeca prin vot. La cel de-al doilea nivel, care este o expresie al alegerilor, intereselor grupelor aflate în conflict, reprezentate în instituțiile politice, vor putea fi soluționate în cadrul instituțional (în parlament, consilii etc.).

Recrutarea elitei politice – în alegeri se selectează din totalul candidaților electorali persoanele ce vor ocupa funcțiile publice. Călea spre majoritatea funcțiilor publice politice din stat trece exclusiv prin alegeri. Partidele politice, grupurile sociale doar pot susține și înainta candidații, alegătorii vor decide asupra oportunității investirii lor în funcții.

Renovarea sistemului politic – alegerile presupun concurența. Concurența se realizează între programele electorale ale concurenților, între credibilitatea acestora în a realiza cele promise. În această ordine de idei, programele electorale vor conține scopuri, mijloace și metode inedite care după alegeri vor fi utilizate în activitatea politică⁶⁰.

⁶⁰ *Funcțiile alegerilor, cu excepția primea, sunt preluate din Пугачев В.А. Выборы: общая теория. // Вестн. Моск. ун-та, сер.12, nr.4, 1997.*

Formele de exercitare a suveranității. Proclamarea Independenței Republicii Moldova, în contextul electoral, a servit drept oportunitate și temelie legală spre promovarea pluripartitismului și pluralismului politic, pornind de la preambulul codului electoral care menționează: „Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Statul garantează exprimarea voinței libere a cetățenilor prin apărarea principiilor democratice și a normelor dreptului electoral...”⁶¹.

Astfel, adoptarea Codului electoral în 1997 a servit un nou pas în procesul de racordare la normele democratice și în propășirea spre un sistem electiv modern, bazat pe necesitățile și cerințele statului de drept. Totodată, aceasta a servit la conturarea principiilor, mecanismelor și caracterului sistemului electoral național și la depărtarea de sistemul electoral sovietic din perioada „socialismului dezvoltat”. De o importanță deosebită pentru reformarea și stabilirea sistemului electoral a avut adoptarea Constituției din 29 iulie 1992, act care vine să pună bazele conceptuale cu referire la partidele politice și organizațiile social-politice, despre rolul acestora în exprimarea voinței cetățenilor și în alegerea reprezentanților poporului. Astfel, analiza evenimentelor politice, ne permite să facem o concluzie logică referitoare la particularitățile sistemului electoral instaurat și să afirmăm cu certitudine că este unul proporțional.

Noțiunea de sistem electoral. Noțiunea de sistem electoral presupune procedurile utilizate pentru desemnarea de reprezentanți ai poporului în organismele puterii centrale și locale. Sistemul electoral mai poate fi

⁶¹ Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994 (modificată și completată prin Legea nr.244 din 20.10.2024 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.457-458 din 05.11.2024).

interpretat și ca modalitate de repartizare a mandatelor disputate în alegeri în funcție de rezultatele alegerilor. Unii autori sunt de părere că sistemul electoral determina, „pe de o parte, condițiile pe care trebuie să le îndeplinească indivizii pentru a fi alegatori și, pe de alta parte, condițiile în care indivizii și/sau partidele pot participa la competiția electorală”.

Unii cercetători înțeleg prin sistem electoral totalitatea de relații sociale reale, care apar în procesul organizării și efectuării alegerilor, precum și relațiile reciproce ce se stabilesc între alegatori și deputați. Alți savanți, la definirea sistemului electoral, pun accentul pe normele de drept, care, după părerea lor, sunt un garant și un factor determinant în alegerea persoanelor cu funcție de răspundere în conformitate cu principiile democratice. Sistemul electoral constituie un mecanism pentru transformarea voturilor în mandate, este un ansamblu de norme, reguli și procedee care determina calea, forma și metodele de activitate a organelor reprezentative ale conducerii de stat. Indiferent de modul de interpretare a noțiunii de „sistem electoral”, aceasta nu reflectă simple mecanisme, ci aranjamente instituționale mai generale și din acest motiv, componentele lor influențează natura competiției politice. Normele electorale sunt definite de profesorii Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu drept: „acele norme juridice care reglementează relațiile referitoare la alegerea prin vot a deputaților, senatorilor, șefului de stat și autorităților locale”. De asemenea, ei precizează că „normele electorale stabilesc care sunt drepturile electorale, condițiile ce trebuie îndeplinite de o persoană pentru a fi beneficiarul acestora, precum și garanțiile ce fac efectivă exercitarea lor... normele juridice electorale stabilesc obligațiile organelor de stat în legătura cu alegerile, regulile de organizare și desfășurare a alegerilor, precum și cele de stabilire, centralizare și comunicare a rezultatelor votării”.

Principiile participării la alegeri. Cetățeanul Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Participarea la alegeri este liberă (benevolă). Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului cu scopul de a-l sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum și asupra exprimării de către acesta a liberei sale voințe. Cetățenii Republicii Moldova care domiciliază în afara țării beneficiază de drepturi electorale depline în condițiile prevederilor Codului electoral. Misiunile diplomatice și oficiile consulare sunt obligate să creeze condiții pentru ca cetățenii să-și exercite liber drepturile lor electorale⁶².

Doctrina definește sistemul electoral ca o totalitate de proceduri utilizate pentru desemnarea de reprezentanți ai poporului în organismele puterii centrale și locale. Sistemul electoral fiind totodată modalitatea de repartizare a mandatelor disputate în alegeri în funcție de rezultatele alegerilor⁶³.

Unii cercetători înțeleg prin sistem electoral totalitatea de relații sociale reale, care apar în procesul organizării și efectuării alegerilor, precum și relațiile reciproce ce se stabilesc între alegători și deputați⁶⁴.

Privit prin prisma codului electoral, actualul sistem electoral – proporțional, bazat pe așa numitul sistem de vot „pe liste de partid”, specific acestui sistem este faptul că permite nu doar reprezentarea voinței și intereselor majorității, ci și a minorității. Fiind caracteristic Europei de Vest și Europei Centrale, prin acest sistem se pot exprima astfel nu doar opțiunile politice ci și cele culturale religioase, lingvistice, etnice.

⁶² Codul electoral al Republicii Moldova nr.325 din 08.12.2022 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.426-427 din 23.12.2022, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 25.01.2024 (Legea nr.1 din 18.01.2024).

⁶³ Cîrnaț Teodor, Drept Constituțional, Chișinău, Editura Reclama (CEP USM), numărul total de pagini: 248, 2004, ISBN 9975-937-16-0.

⁶⁴ Fruntasu P., Sistemele politice contemporane, vol. I, Chișinău, Editura „CEP USM”, 2001, numărul total de pagini: 173, ISBN 997-570-092-6.

Legislația privind sistemul și dreptul electoral diferă de la stat la stat. Principiile electorale reprezintă o serie de standarde general acceptabile care reflectă natura juridică democratică a alegerilor. Principiile electorale formează un sistem de proceduri și garanții care asigură desfășurarea unor alegeri transparente, corecte care au la bază pluralismului politic.

În doctrina dreptului constituțional principiile electorale se clasifică în:

1. Principiile organizării și desfășurării alegerilor;
2. Principiile participării cetățenilor RM la alegeri.

În prima categorie se pot include:

a) Obligatoritatea alegerilor – în RM alegerile sunt unica modalitate de formare a organelor reprezentative;

b) Nefalsificarea alegerilor este o garanție pentru niște alegeri corecte;

c) Periodicitatea alegerilor presupune că autoritățile reprezentative și cele locale își exercită mandatul pe o anumită perioadă de timp (4 ani);

d) Libertatea alegerilor presupune că procesul de organizare al alegerilor exclude orice formă de constrângere sau presiuni asupra alegătorului sau asupra candidaților;

e) Alternativitatea alegerilor presupune, că în listele electorale sau numărul candidaților înregistrați să fie mai mare decât numărul mandatelor disputate;

f) Admisibilitatea diferitor sisteme electorale, nici Constituția, nici Codul electoral nu prevede interdicții cu privire la utilizarea mai multor sisteme electorale;

g) Independența organelor electorale.

În a doua categorie includem: dreptul alegătorului, care conform Codului electoral, cetățenii RM participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat:

1. Universalitatea dreptului electoral presupune universalitatea indiferent de rasă, naționalitate, proveniență socială, funcția deținută, religie, aspirație politică, avere și sex. Cetățenii RM care au atins vârsta de 18 ani au dreptul de a alege. În istoria comunității au fost cunoscute mai multe censuri, cum ar fi: censul de proprietate, de sex, de proveniență socială.

2. Egalitatea dreptului electoral presupune ca cetățenii participa la vot în condiții egale. Codul electoral prevede că fiecare alegător are dreptul la un singur vot, fiecare vot având putere juridica egală.

3. Votul direct presupune că alegătorul își exprimă voința în mod direct. Codul electoral prevede că fiecare alegător votează personal, votarea în locul altor persoane este interzisă.

4. Secretul votului presupune că votarea în condiții secrete exclude orice control din partea oricăror organe sau funcționari publici, a modului în care alegătorii și-au exprimat opțiunea electorală.

5. Libertatea exprimării presupune acordarea alegătorului dreptul de a decide liber la opțiunea sa electorală. Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l împiedica să-și exprime voința sa proprie.

Tipurile alegerilor. Alegerile sunt niște acțiuni prin care cetățenii selectează și desemnează prin vot în conformitate cu procedurile legale persoanele care urmează să facă parte din organele reprezentative atât centrale cât și locale. În dreptul electoral sunt cunoscute diferite tipuri de alegeri:

- Alegeri directe – alegătorul alege direct candidatul sau candidații la postul electiv;

- Alegeri indirecte – alegătorul alege reprezentanți sau delegați care la rândul său aleg candidații propuși;

- Alegeri generale – când se aleg reprezentanții pentru toate locurile din organismele reprezentative;

- Alegeri parțiale (suplimentare) – acele alegeri unde se completează o parte din locuri;

- Alegeri naționale – se desfășoară în toata țara;

- Alegeri ordinare – se desfășoară în termenele prevăzute în legătura cu expirarea mandatului;

- Alegeri extraordinare – se desfășoară în cazul dizolvării anticipate a parlamentului;

- Alegeri repetate – se desfășoară în cazurile în care alegerile deja efectuate se dovedesc nevalabile, ele nu sunt recunoscute din cauza încălcării legislației sau neparticipării la alegeri a alegătorilor;

- Alegeri desfășurate într-un singur scrutin – acele alegeri când rezultatele sunt stabilite după o unica votare, având un caracter definitiv;

- Alegeri desfășurate în două sau mai multe scrutine – când rezultatele vor fi definitive după votul dat de alegători după al doilea tur de scrutin⁶⁵.

Organizarea organelor electorale. Comisia Electorală Centrală, cu cel puțin 55 de zile înainte de alegeri, constituie circumscripțiile electorale care corespund hotarelor unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova și, cu cel puțin 50 de zile înainte de alegeri, constituie consiliile electorale de circumscripție. Pentru alegerile de orice nivel și pentru referendumurile republicane, circumscripțiile

⁶⁵ Sisteme electorale. Poate fi accesat la următorul link: <https://graduo.ro/proiecte/stiinte-politice/sisteme-electorale-284027>, vizualizat la 03.02.2026.

electorale, consiliile electorale de circumscripție se constituie în același termen. Consiliile electorale de circumscripție se constituie în componența a 7-11 membri cu drept de vot deliberativ, dintre care cel puțin 3 persoane cu studii juridice superioare sau cu studii în domeniul administrației publice. În decursul a 4 zile de la data constituirii, consiliu electoral de circumscripție aduce la cunoștință publică componența și sediul lui, modul de contactare pentru relații. Consiliul electoral de circumscripție adoptă hotărâri cu votul majorității membrilor cu drept de vot deliberativ.

Concluzie. Drept urmare a celor enunțate, venim cu următoarele concluzii asupra temeiurilor analizate: *Sistemul electoral constituie un mecanism pentru transformarea voturilor în mandate, este un ansamblu de norme, reguli și procedee care determină calea, forma și metodele de activitate a organelor reprezentative ale conducerii de stat.*

Alegerile sunt un indicator semnificativ de trecere la statul democratic care ulterior asigură dezvoltarea democrației. Ele nu numai creează cadrul instituțional al statului, consiliile locale, ci au o semnificație mai largă: reprezintă principala formă de participare politică a cetățenilor la conducerea țării, rămân a fi criteriul de bază al democrației politice.

Iar, evoluția și dezvoltarea sistemului electoral din Republica Moldova reflectă un parcurs complex, marcat de interacțiunea permanentă dintre normele constituționale, dinamica politică și necesitatea consolidării instituțiilor democratice. De la proclamarea independenței, mecanismele electorale au fost modelate nu doar de imperative juridice, ci și de transformările sociale și de angajamentele internaționale asumate de stat, ceea ce a determinat adaptări succesive ale cadrului normativ. În acest context, alegerile s-au afirmat drept expresia fundamentală a suveranității naționale și principalul instrument prin care cetățenii participă la exercitarea puterii de stat.

Reperetele constituționale au avut un rol esențial în structurarea și orientarea întregului sistem electoral, consacrand principiile sufragiului universal, egal, direct, secret și liber exprimat ca fundament al competiției politice. Modificările operate de-a lungul timpului – fie că au vizat formula sistemului electoral, organizarea circumscripțiilor sau reglementarea finanțării partidelor – au evidențiat efortul continuu de a identifica un echilibru între reprezentativitate, stabilitate politică și conformitatea cu standardele europene în materie electorală.

Astfel, experiența electorală a Republicii Moldova demonstrează că stabilitatea și coerența cadrului constituțional reprezintă condiții indispensabile pentru asigurarea unor alegeri libere, corecte și credibile. În același timp, aceasta confirmă faptul că sistemul electoral nu este un mecanism static, ci un organism viu, aflat într-o permanentă adaptare la realitățile politice și la exigențele statului de drept, contribuind în mod decisiv la consolidarea democrației și la întărirea încrederii cetățenilor în legitimitatea proceselor democratice.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994 (modificată și completată prin Legea nr.244 din 20.10.2024 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.457-458 din 05.11.2024);

2. Codul electoral al Republicii Moldova nr.325 din 08.12.2022 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.426-427 din 23.12.2022, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 25.01.2024 (Legea nr.1 din 18.01.2024);

3. Funcțiile alegerilor, sunt preluate din Пугачев В.А. Выборы: общая теория. // Вестн. Моск. ун-та, сер.12, nr.4, 1997;

4. Cîrnaț Teodor, Drept Constituțional, Chișinău, Editura Reclama (CEP USM), numărul total de pagini: 248, 2004, ISBN 9975-937-16-0;

5. Frunțasu P., Sistemele politice contemporane, vol. I, Chișinău, Editura „CEP USM”, 2001, numărul total de pagini: 173, ISBN 997-570-092-6;

6. Sisteme electorale. Poate fi accesat la următorul link: <https://gradu.ro/proiecte/stiinte-politice/sisteme-electorale-284027>, vizualizat la 03.02.2026.

CONSTITUȚIA

Sergiu BADAN

Activist civic, blogger

Cîțiva ani mai devreme urmăream cum se jucau doi copii într-un joc. Unul era mai mare decît celălalt. El și a explicat regulile și s-au apucat să se joace. La un moment dat copilul mai mic a început să cîștige, și atunci cel mai mare a spus că nu se socoate, pentru că regulile spun că în acea situație anume nu se socoate. Se prefăcea că citește acele reguli din manual, copilul cel mic oricum nu putea să citească și nu pricepea că este amăgit.

Iar apoi cînd după regulile actualizate cel mic începea iar să cîștige, acesta mai mare născocea noi reguli pe care le „citea” din manual.

Și a repetat asta, astfel că cel mic a ajuns să piardă de fiecare dată. Atunci cînd micul a înțeles că nu are nicio șansă să cîștige, că adversarul său este și jucător, și arbitru și autorul regulilor - și-a pierdut interesul pentru joc și jocul s-a terminat.

Eu aş compara o țară cu un teren de joc. Iar constituția - sînt regulile de joc. Așa cum un joc are reguli, să zicem - în fotbal - nu poate atacantul să ia mingea subsuoară și să fugă în poarta echipei adversare. Adică poate, doar că arbitrul nu va socoti golul, pentru că se interzice luarea mingii în mîini de către alții decît portarii. Numai că în jocul care se numește „țara” sînt mult mai multe roluri decît în fotbal. Nu-s doar două echipe. Sînt mii de echipe și milioane de jucători.

Toți joacă după regulile de joc care-s comune pentru toți și acceptate de către toți.

Principalul beneficiar al constituției este guvernarea, pentru că deține puterea care îi revine conform prevederilor constituției. În constituție scrie în ce condiții cineva vine la guvernare, ce drepturi și responsabilități îi revin guvernării. Pentru că dacă nu ar fi constituție, am avea grupări care toate în același timp ar afirma că anume ele sînt guvernarea adevărată. Dar avînd constituția și toți fiind de acord cu acele reguli - avem o oarecare ordine și consens.

De aceea - guvernarea este și principalul interesat ca constituția să fie respectată. Pentru că anume constituția îi dă puterea. Guvernarea trebuie să fie prima care trebuie să respecte întocmai prevederile constituției. Și doar o guvernare nebună ar încerca să fenteze constituția, să o încalce, să născocească tot felul de tertipuri, să se comporte cu ea de parcă ar fi o formalitate, de parcă ea ar fi cu titlul de recomandare. Pentru că și-ar tăia creanga de sub picioare!

Totodată e important ca arbitrii să fie imparțiali. Ca și în fotbal, unde au fost situații cînd unele echipe refuzau să joace din cauză că existau suspiciuni rezonabile că arbitrii ar fi ținut cu cealaltă echipă - pentru toți jucătorii e imperios să știe că la Curtea Constituțională stau judecători care sînt imparțiali. Pentru putere - este în interesul ei în primul rînd, pentru că

altfel - ceilalți jucători și-ar pierde interesul pentru joc și nu l-ar mai lua în serios, dar ca pe o farsă.

Ce semnal transmite un partid atunci când împinge în Curtea Constituțională pe cineva care s-a făcut cunoscut datorită unei scheme de selecție a unui procuror anticorupție în WC? Transmite el oare semnalul că această curte va fi imparțială și compusă din oameni integri? Ce fel de curte e, atunci când un fost prim ministru spune „curtea e a noastră”? Și toți înțeleg că așa și este?

Sau ce se întâmplă atunci când partidul de guvernare începe să „inventeze reguli” în favoarea sa?

De exemplu dacă atunci când un președinte zice că „nu i se ridică mâna să respecte constituția”, prin urmare - nu o încalcă, dar doar nu o respectă.

Sau când un partid modifică constituția încălcând procedura de modificare a constituției?

Sau când un președinte și partidul său anunță că vrea să lichideze țara, să o comanseze, sau amalgameze cu o altă țară?

Atunci când jucătorii înțeleg că regulile nu mai funcționează - că arbitrii sînt în buzunarul unei echipe - își pierd interesul pentru joc și jocul se termină. Game over. Iar în cazul nostru - atunci când e game over - și jocul care se numește „Țara” se sfîrșește.

Acest joc nu se câștigă atunci când o echipă învinge. Acest joc poate fi câștigat doar atunci când fiecare echipă, fiecare jucător în parte - câștigă. Și atunci când seria durează fără să se termine.

**PROBLEME ACTUALE
PRIVIND PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Sergiu BUTUC

Jurist,

Membru al Partidului Politic

”Partidul Republican Inima Moldovei”

Doamnelor și domnilor,

În Republica Moldova se vorbește foarte mult despre valori europene, stat de drept și democrație. Dar drepturile omului nu se apără prin declarații. Se apără prin fapte. Iar la acest capitol, realitatea este incomodă pentru acei care fac declarații populiste.

În ultimii ani, asistăm la o concentrare periculoasă a puterii politice. Instituțiile care ar trebui să fie independente ajung tot mai des folosite ca instrumente ale puterii. Când justiția devine selectivă, iar legea se aplică diferit în funcție de cine ești sau pe cine critici, drepturile fundamentale ale cetățenilor devin vulnerabile. Vedem dosare rapide pentru unii și tăcere pentru alții. Iar fără justiție independentă, toate celelalte drepturi sunt fragile.

Libertatea de exprimare, unul dintre pilonii democrației, este tot mai des pusă sub presiune. Închiderea unor posturi de televiziune prin decizii administrative, presiunile asupra jurnaliștilor și climatul de intimidare față de vocile critice creează un precedent periculos. Democrația nu poate exista acolo unde opinia incomodă este redusă la tăcere.

Vedem, de asemenea, o creștere a utilizării instituțiilor de control — fiscale, anticorupție sau administrative — ca instrumente de presiune. Atunci când aceste instituții sunt percepute ca fiind folosite împotriva adversarilor politici sau a criticilor puterii, încrederea publică în stat se prăbușește.

O altă problemă gravă este degradarea dialogului democratic. În locul dezbaterii reale, vedem etichetări, stigmatizare și împărțirea societății în „buni” și „dușmani”. Această logică distruge pluralismul politic și transformă democrația într-un mecanism formal, golit de conținut.

Să nu ignorăm nici dimensiunea socială a drepturilor omului. Peste o treime din populație trăiește în sărăcie. Accesul la servicii medicale, educație de calitate și justiție eficientă este inegal. Dreptul la demnitate nu poate exista acolo unde oamenii supraviețuiesc de la o lună la alta.

În paralel, vedem intimidare a APL, presiuni asupra instituțiilor educaționale și folosirea mecanismelor de finanțare ca instrument de disciplinare politică. Atunci când statul pedepsește instituții sau

comunități pentru că nu se aliniază politic, nu vorbim despre reformă, vorbim despre abuz de putere.

Democrația nu se măsoară în declarații de la tribune internaționale și nici în rapoarte frumos redactate. Democrația se măsoară în libertatea reală a cetățeanului de a critica, de a protesta, de a alege și de a trăi fără frica represiunii administrative.

Dacă aceste principii sunt încălcate, chiar și sub pretextul „reformelor” sau al „integrării europene”, atunci nu mai vorbim despre consolidarea democrației, ci despre degradarea ei.

Iar o democrație care tolerează abuzul de putere nu mai este o democrație puternică... este o democrație în pericol.

Drepturile omului nu sunt un decor pentru integrare europeană. Sunt fundamentul statului.

Iar când fundamentul crapă, întreaga construcție este în pericol.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

UNIUNEA JURISTILOR
DIN MOLDOVA

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

STATUL DE DREPT ȘI RESPONSABILITATEA GUVERNĂRII FAȚĂ DE CETĂȚEAN

Vitalie BLANARI

Membru al Partidului Politic
”Partidul Republican Inima Moldovei”

Stimați participanți,

Statul de drept nu este un slogan și nici o lozincă pentru conferințe. Statul de drept înseamnă un principiu simplu: puterea aparține cetățeanului, iar cei care guvernează o exercită temporar și în limitele Constituției.

Constituția Republicii Moldova spune clar, suveranitatea aparține poporului.

Nu majorității parlamentare.

Nu guvernului.

Nu unei persoane.

Într-un stat de drept autentic, puterea este limitată de lege.

Deputați adică ,puterea, primește un mandat care trebuie exercitat cu respect pentru drepturile fundamentale și pentru pluralismul politic.

Statul de drept înseamnă instituții independente, justiție imparțială și competiție politică reală. Atunci când regulile jocului se schimbă în timpul jocului, apare o problemă serioasă pentru democrație.

Exemplul cel mai grav este excluderea Partidului Republican „Inima Moldovei”, parte a Blocului Electoral Patriotic, din alegerile parlamentare din 28 septembrie.

Pe 26 septembrie, Curtea de Apel Chișinău a emis o hotărâre ne definitivă pe aspecte procedurale ale partidului. La doar câteva ore, CEC, cu votul a 6 membri din 9, a adoptat Hotărârea nr. 3451 prin care a anulat lista noastră de candidați, a scos partidul din Bloc Electoral.

Zeci de mii de alegători au fost privați de opțiunea pentru care se pregătiseră să voteze.

Această intervenție încalcă articolele 38, 41 și 54 din Constituție, care protejează dreptul de a fi ales, libertatea partidelor și principiul proporționalității. Codul Electoral, art. 72 alin. (4), interzice asemenea modificări majore în ultimele zile de campanie.

Totuși, ele au fost impuse. Pe 14 iunie 2025, majoritatea parlamentară a adoptat modificări electorale — Legea nr. 100/2025 și alte ajustări, cu mai puțin de un an înainte de alegeri, fără consens politic și fără consultări reale.

Standardele Comisiei de la Veneția sunt clare, regulile electorale nu se schimbă în anul alegerilor. Totuși, ele au fost schimbate.

Nu vorbim aici despre simpatii politice. Vorbim despre principii democratice.

Constituția garantează dreptul de a alege și de a fi ales și libertatea partidelor politice.

Atunci când un partid este scos din competiție în ultimul moment, nu este afectată doar o formațiune politică și este afectat dreptul cetățenilor de a avea opțiuni reale în alegeri. Statul de drept nu există pentru confortul celor aflați la putere.

El există pentru protecția cetățeanului. Republica Moldova are nevoie de instituții puternice, reguli stabile și pluralism politic real. Pentru că, în final, puterea trece, majoritățile se schimbă, dar consecințele deciziilor rămân.

De aceea, întrebarea importantă nu este cine guvernează astăzi, ci dacă guvernarea de astăzi întărește sau slăbește statul de drept.

Un stat de drept nu se declară. Se dovedește prin fapte.
Vă mulțumesc.

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ БРЕНДИНГ - КАК ФУНДАМЕНТ МИРНОГО И СТАБИЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Елена РАДУ

руководитель INBRASA

(Института стратегического брендинга «Альфа»),

Введение

В условиях глобальных трансформаций, смены парадигм и многоплановой геополитической динамики государства всего мира сталкиваются с необходимостью переосмысления своей роли, своего наполнения и механизмов развития. Республика Молдова в этом смысле не является исключением. Чтобы соответствовать реалиям XXI века и сохранять актуальность, Республике Молдова следует обновить свои внутренние институциональные системы,

обеспечивающие ей и ее народу устойчивость, социальную согласованность и национальное единство.

Одним из таких механизмов обновления и развития – современным, прогрессивным, релевантным и эффективным – выступает стратегический брендинг: не как инструмент внешней репрезентации государства, а как системный способ осмысления страны, ее образа будущего, ценностей, экономики и культуры. В этом контексте актуализация и модернизация государства предполагает формирование целостной модели «страна как бренд», способной укреплять внутреннюю консолидацию общества и одновременно усиливать позиции государства на международной арене.

Понятие стратегического брендинга

Стратегический брендинг – это одновременный, многоуровневый, стратегически-ориентированный процесс формирования государства по принципу бренда, подразумевающий перенастройку и репозиционирование страны с целью системного продвижения ее уникальности, интересов и возможностей как внутри государства, так и за его пределами.

В отличие от классического маркетинга, стратегический брендинг не ограничивается созданием имиджа или рекламных кампаний. Стратегический брендинг – это объемная и глубокая *визионерская матрица сознательной идентичности государства*, объединяющая экономические, социальные и правовые аспекты в единый проект развития.

Стратегический брендинг применим в прямой взаимосвязи с концепцией социократии – модели общественного устройства, основанной на ответственности, согласии и осознанном участии

граждан в управлении общественными процессами, - и подразумевает несколько уровней воздействия.

Уровни стратегического брендинга

Реализация стратегического брендинга предполагает работу на нескольких взаимосвязанных уровнях:

- **Уровень личности** – формирование граждан как активных, развитых и ответственных участников общественной жизни (социократов), способных мыслить и действовать категориями общего блага и долгосрочного развития.
- **Уровень компаний и отраслей** – развитие бизнеса как неотъемлемой части национальной идентичности и экономической устойчивости государства в контексте сформулированного продвинутого образа будущего.
- **Уровень государства в целом** – формирование целостного и амбициозного образа страны, ее структуры и наполнения, согласованных с ее долгосрочными целями, культурными особенностями и конституционными принципами.

Связь стратегического брендинга и конституционных основ

Следует отметить, что современное государство развивается не только через правовые нормы и институциональные реформы, но и, в большей степени, через управление смыслами и формирование доверия. Именно на пути смыслового развития оно обретает устойчивость, которая в XXI веке определяется ни чем иным, как способностью государства создавать собственное стратегическое видение, укреплять свою идентичность, планомерно и комплексно

продвигать ее, развивая и усиливая, и поддерживать внутри себя общественное согласие.

В данном контексте деятельность Института стратегического брендинга «Альфа» (кратко и далее - INBRASA) рассматривает стратегический брендинг не как рядовую бытовую технологию, а как системный механизм формирования и развития государства, что, естественно, предполагает его органическую связь с конституциональными основами страны.

Связь между стратегическим брендингом и Конституцией Республики Молдова заключается в их общей цели – формировании устойчивого общественного порядка, основанного на ценностях, праве и согласии. И если Конституция Республики Молдова задает нормативный каркас государства, то стратегический брендинг формирует ценностно-смысловое пространство, в котором этот каркас наполняется содержанием и становится живым механизмом развития.

Таким образом, стратегический брендинг следует воспринимать не вспомогательным инструментом в числе прочих рычагов, имеющих у страны и общества, а фундаментом мирного и стабильного развития Республики Молдова, объединяющим правовую основу, общественные ценности и долгосрочное стратегическое видение с его производными в единую систему национального развития.

1. Конституция как ценностная архитектура государства

Как было сказано во введении, Конституция Республики Молдова выступает правовым каркасом государства, а стратегический брендинг является смысловой матрицей развития страны.

Конституционные основы государства – это не только система юридических норм, но и закрепленная модель общественных ценностей, включающая в себя:

- верховенство закона;
- человекоцентричность управления;
- права и свободы людей;
- политический плюрализм;
- социальную солидарность.

Однако нормы – эти и прочие – сами по себе не гарантируют устойчивость страны и общества. Их жизнеспособность определяется степенью общественного принятия, доверием к институтам управления и внутренним согласием граждан относительно базовых принципов устройства государства.

Именно здесь стратегический брендинг проявляет себя, выполняя интеграционную функцию: он переводит конституционные принципы с языка юридических формулировок в понятную обществу модель будущего. Что, несомненно, оказывает благотворное влияние на процессы жизнеустройства страны: правовая архитектура получает ценностное наполнение, а Конституция Республики Молдова – практическое измерение в повседневной жизни граждан.

2. Стратегический брендинг как модель национального самоопределения

Исходя из логики, представленной на платформе INBRASA, стратегический брендинг – это не инструмент сугубо продвижения рекламного имиджа страны, а многослойный и глубокий механизм национального самоопределения, обеспечивающий согласованность

между ценностями, интересами, институтами и долгосрочной стратегией государства.

2.1. Видение будущего

Без долгосрочного видения и его точного понимания применительно к собственной стране, государство действует реактивно, инерционно, несогласованно и ситуативно отвечая на вызовы, следствием чего зачастую бывает регресс мышления в точках принятия решений и снижение темпов и уровня роста страны в целом.

Чтобы этого не случилось, необходимо задействовать стратегический брендинг. Стратегический брендинг формирует актуальный образ желаемого будущего и задает направление развития, что, в свою очередь, снижает социальную турбулентность, усиливает политическую предсказуемость и укрепляет доверие, поскольку общество понимает логику принимаемых решений.

2.2. Единая ценностная платформа

В условиях культурного, языкового и исторического многообразия Республики Молдова ей особенно важна объединяющая рамка.

Стратегический брендинг формирует общую смысловую платформу, где различные группы населения могут увидеть себя частью единого гражданского проекта. Речь идет не о нивелировании различий, а о создании конституционно совместимой модели гражданской идентичности, основанной на правах человека, интересах государства и верховенстве закона.

2.3. Управление репутацией государства

Внутренняя репутация страны прямо влияет на международное восприятие Республики Молдова за границей, что, в свою очередь, напрямую влияет на инвестиционный климат, дипломатические возможности и экономическое развитие нашего государства.

Сильный национальный бренд способствует мирной внешней политике: устойчивое позиционирование снижает риски внешнего давления, повышает доверие партнеров и усиливает экономическую привлекательность страны. В этом смысле стратегический брендинг становится элементом обеспечения конституционного принципа суверенитета и нейтралитета.

К сожалению, у Молдовы пока нет сильного бренда - на протяжении как минимум семи последних лет стоимость бренда «Республика Молдова» нулевая (см. Глобальный инновационный индекс), - но это не значит, что сложившуюся ситуацию нельзя переформатировать в положительное русло. С помощью стратегического брендинга это возможно.

3. Мир и стабильность как результат управляемой идентичности

Мирное развитие государства невозможно без доверия к институтам, социальной интеграции и лифтов, прозрачных и понятных правил и стратегической последовательности государственной политики, отвечающей долгосрочному видению страны.

Стратегический брендинг способствует этим процессам. А именно, через:

- **Повышение гражданской и деловой вовлеченности** – граждане, компании и отрасли становятся не объектами управления, а соавторами национального проекта.

- **Снижение внутренних противоречий** – формирование позитивной общей идентичности уменьшает социальную фрагментацию.

- **Укрепление легитимности власти** – последовательная ценностная созидательная политика в итоге усилит доверие людей к институтам управления и стране в целом.

Таким образом, стратегический брендинг можно считать «мягким» инструментом укрепления конституционного строя, не заменяющим правовые механизмы, но усиливающим их через смысловую согласованность.

4. Институциональный аспект: от идеи к практике

Чтобы стратегический брендинг стал инструментом реализации конституционных принципов, необходима институализация подхода.

Мы это понимали с самого начала и, учреждая INBRASA, пошли именно по такому пути – создавая не просто диалоговую общественную площадку, а новую институциональную форму сначала как частную инициативу, а затем, в перспективе, предполагая ее органичное вливание в обновленную и актуализированную систему государственного устройства.

Что подразумевает институализация?

- Интеграцию стратегического мышления в общественное восприятие и государственное планирование;

- Формирование экспертной платформы и общественного диалога;
- Формирование национальной стратегии идентичности, отталкивающейся от сформулированного стратегического видения;
- Внедрение образовательных элементов, ориентированных на гражданскую культуру и ответственность;
- Создание механизмов воздействия на экономику, которые помогут актуализировать и пересобрать согласно вызовам будущего;
- И т.д.

Инициативы, подобные INBRASA, демонстрируют не просто видение страны, а реальную междисциплинарную модель, в которой соединяются экономика, коммуникации, социальная философия, государственное управление и прочее в рабочий и эффективный симбиоз.

Такой подход делает реализацию конституционных принципов более системной и адаптивной к современным вызовам – цифровизации, миграции, трансформации рынков и изменению глобальных балансов.

5. Прогрессивная перспектива: государство как смысловой проект

В прогрессивной парадигме государство рассматривается не только как система органов власти, но и как:

- ценностное пространство,

- социальный договор,
- долгосрочный проект развития.

Конституция задает правовые рамки, а стратегический брендинг наполняет их живым содержанием. Он превращает нормы в стратегию, стратегию — в образ будущего, а образ будущего — в фактор стабильного развития.

Так формируется модель страны, где право и смысл взаимно усиливают друг друга.

Заключение

Резюмируя, можно сказать, что стратегический брендинг несет в себе актуальность и новизну для Республики Молдова, выражающиеся в:

- Переходе от реактивного управления к объемному, многомерному и смысловому проактивному.
- Системной увязке экономического развития с конституционными ценностями.
- Формированию долгосрочного национального проекта и системному его продвижению.
- Превращению конституционных принципов из декларации в общественный консенсус.

Конституционные основы мирного и стабильного развития Республики Молдова создают правовой фундамент государства. Однако устойчивость обеспечивается не только законами, но и способностью общества разделять общее видение будущего.

Стратегический брендинг, как системный инструмент формулирования долгосрочного видения, формирования

направления и идентичности, усиливает реализацию конституционных принципов, повышает доверие и укрепляет внутреннюю согласованность.

Таким образом, стратегический брендинг — это не дополнение к сложившемуся государственному управлению, а современный механизм работы по-новому, ориентированный на укрепление мира, стабильности и национального единства.

07 марта 2026 г., Кишинев.

*Доклад представлен в рамках международной научно-практической конференции «**Конституционные основы мирного и устойчивого развития Республики Молдовы**», организованной Институтом конституционного правосудия совместно с Союзом юристов Молдовы и рядом этнокультурных организаций страны.*

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

**LOIALITATEA CONSTITUTIONALA
IN ACTIVITATEA PESOANELOR
CARE DETIN FUNCTII DE DEMNITATE PUBLICĂ**
*(studiu de caz: declarația președintei Republicii Moldova
în podcastul „The Rest is Politics”)*

Valeriu KUCIUK
Doctor în drept, lector universitar
președintele AO „Institutul Justiției Constituționale”
<https://orcid.org/0000-0002-5903-2651>

Abstract

Autorul analizează juridic ca studiu de caz afirmația șefei statului⁶⁶ în contextul principiilor constituționale de loialitate și neadmitere a conflictului de interese la demnitarii de stat, principiul devotamentului față de țară și celui de responsabilitate constituțională. Dânsul analizează sub aspect comparat premisele juridice și impedimentele constituționale

⁶⁶ Maia Sandu: „Dacă am avea un referendum, aş vota pentru reunirea cu România”.

Sandu: Dacă am avea un referendum, aş vota pentru reunirea cu România. <https://point.md/ro/noutati/politica/sandu-daca-am-avea-un-referendum-as-vota-pentru-reunirea-cu-romania/>, <https://tinyurl.com/4kbzhrzt>

ale unei eventuale „lichidari” a statului moldovenesc, dar și despre riscurile existente în contextul dublei cetățenii a persoanelor aflate în funcții de demnitate publică și al juramentelor contradictorii depuse de ele prin prisma nivelului celei mai înalte funcții publice din „statul de drept” Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: loialitate, Constituție, jurământ, conflict de interese, trădare de Patrie

**"Moldova nu este a noastră,
dar este a urmașilor urmașilor noștri
în veacul vecilor!"
Ștefan cel Mare și Sfânt**

Întroducere

privind declarația președintei Republicii Moldova

în podcastul „The Rest is Politics”⁶⁷

Declarația Maiei Sandu este una uimitoare și nefirească pentru un șef de stat, și poate fi analizată *cu titlu de principiu* sub aspect juridic, apreciind atât textul declarației, cât și aspectele de responsabilitate și effect juridic.

Concomitent, considerăm binevenită inițiat o conversație societală largă în republică, în care societatea civilă dar în primul rând comunitatea juridică, ar dezbate public și științific subiectele ridicate în interviul respectiv al doamnei președintă.

În cazul dezbaterilor publice, ar putea fi elucidate mai multe aspecte și circumstanțe, care ar răspunde la mai multe întrebări la subiectul unirii (dispariției statului moldav), așa ca următoarele.

- Existența căilor constituționale de învățuire a unirii pașnice a Republicii Moldova cu România?

⁶⁷ Holding the Line Between Democracy and Putin | President of Moldova, Maia Sandu. 12.01.2026.
<https://www.youtube.com/watch?v=bYQlvaHHvIg>

- Care sunt impedimentele juridice, dar în primul rând cele constituționale, în calea dispariției statului Republica Moldova?
- Unirea Moldovei cu România poate să conducă la suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau/și a garanțiilor acestora?
- Care este opinia majoritară din societate, doresc oare întradevîr cetățenii Republicii Moldova lichidarea statului său și unirea lui cu cel roman, sau cu careva alt stat?
- Care este poziția constituționaliștilor, care sunt argumentele de natură constituțională „pro” și „contra”?
- Care este poziția regiunilor statului moldovenesc la subiectul dispariției Moldovei ca stat suveran și independent, și în primul rând a găgăuzilor care pot să-și valorifice dreptul la autodeterminare, dar evident și a celor din Transnistria, din municipii, din fiecare localitate?
- Ce spune clasa politică, care este poziția oficială a tuturor fracțiunilor din Parlament, dar și a celor din partidele extraparlamentare?
- Admite regimul constituțional în vigoare eliminarea sau afectarea lui gravă, și/sau substituirea lui cu un alt regim constituțional?
- Pot fi respectate în cazul lichidării statului moldav principiile constituționale ale statului de drept, suveran și independent, unitar și indivizibil, a unității poporului, și desigur - a supremației Constituției?
- Poate avea forță juridică care să conducă la consecințe legale un act de lichidare a statului moldovenesc, în condițiile existenței normei constituționale care statuează că „nici o lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”?
- Poate fi constituțională de principiu lichidarea statului moldovenesc, indiferent de forma aplicată - absorbție, unire, asociere, integrare?
- Cu ce s-ar confrunta Moldova sub aspect juridic și factual în cazul pierderii de către Republica Moldova a independenței și suveranității sale?

- etc....

Este clar, că întrebări de natură juridică sunt multe, și prezentul studiu nu acoperă totalitatea acestor subiecte, fiindcă doar un dialog științifico-practic larg în societate, dar în primul rând în mediul profesioniștilor de drept constituțional, realizat în cadrul unei conferințe științifico-practice naționale, ar putea forma poziția de principiu pentru clasa politică națională, cu valoare veritabilă juridică, cu explicații de drept și argumente bazate pe norma constituțională.

Declarațiile neconforme ale persoanelor cu funcții de demnitate publică

Punctul de pornire al analizei juridice a unor astfel de declarații trebuie căutat în norma constituțională în vigoare.

Este recunoscut că doar litera și spiritul Constituției, pot sta la temelia oricăror declarații, mesaje, adresări ale unui președinte de stat legal stability în fruntea statului. Or, conform art. 77 alin. (2) al Constituției, Președintele Republicii Moldova reprezintă statul, și această putere executivă cu competențe de reglementare legislativă, este exercitată 24 din 24 de ore și 360 de zile din 360, neîntrerupt și continuu în perioada sa legal investită de 4 ani.

Pornind de la teza expusă supra, dar și având în vedere neadmiterea apariției a careva gol de putere – fapt inadmisibil din punctul de vedere al Constituției Republicii Moldova, pe întreaga durată a mandatului său, președintele țării poate să se pronunțe doar exclusiv din această postură. Așa, șeful de țară, fiind statuat prin voința poporului moldovenesc în funcția sa legală, și anume:

- ales de popor,
- confirmat de Comisia Electorală Centrală,

- validat prin hotărârea Curții Constituționale, și,
- depunând jurământul la intrarea sa în funcție în fața autorităților reprezentative ale Suveranului,

obține un statut juridic constituțional distinct, dispunând de anumite competențe constituționale, expres statuate în textul Constituției.

În context, este de remarcat și următoarele noțiuni și aprecieri, relevante pentru subiectul analizat, și anume.

- Este binecunoscut că faptele notorii nu trebuie demonstrate. Astfel, faptul notoriu este un principiu juridic, conform căruia un fapt evident nu necesită vreo probare în instanță sau în afara ei, deoarece acest fapt este cunoscut de toată lumea. Astfel din start, faptul notoriu este considerat stabilit, nefiind necesară dovedirea lui și fiind exceptat de la regula generală a necesității aprecierii sale ca probă sau ca argument, atât sub aspectul admisibilității în instanță, cât și ca aspect social în societate. Prin urmare, atât în cadrul unor cercetări judecătorești, cât și în cadrul oricărei cercetări științifice sau dialog socio-politic, este de avut în vedere că declarația dnei președinte privind poziția dânzei de a vota lichidarea statului moldovenesc - nu necesită probare, fiindcă acest fapt este unul notoriu.
- Actualmente, dna Maia Sandu deține o funcție de demnitate publică, având un statut juridic constituțional special, în calitate de persoană cu cea mai înaltă funcție de demnitate publică în statul moldovenesc;
- Este neîndoielnic faptul, că declarația publică privind opțiunea sa de contribuție personală la dispariția statului moldovenesc, într-adevăr, aparține dnei Maia Sandu, președintă a Republicii Moldova;
- Astfel, declarația de asociere la lichidarea Republicii Moldova ca stat a dnei Sandu, este un fapt notoriu, sub orice aspect — politic, administrativ, civil sau penal;

- Se atestă, că faptele notorii creează premise de înțelegere juridică și de aplicare și apreciere obiectivă, cu bună-credință, a acțiunilor și probelor, în cazul dat, de către societate și, eventual, de către autoritățile publice și organele de drept. Fapta notorie contribuie atât la aflarea adevărului juridic și, respectiv, la aprecierea justă a cauzei, dat totodată anume notorietatea faptei în cazul dat, poate pune în valoare gradul de responsabilitate a președintei Sandu atât privind tragerea ei la răspundere, cât și referitor la dreptul dînzei de ași realiza accesul la justiție în vederea apărării drepturilor sale.
- Asigurându-se celeritatea, coerența și consecutivitatea strictă a etapelor procesuale, urmărindu-se apărarea efectivă și concretă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, dar, obligatoriu, cu respectarea strictă a supremației Constituției Republicii Moldova, precum și a cadrului legal relevant cauzei, declarația dnei Sandu poate fi supusă unei expertizări juridice multiaspectuale în vederea aprecierii responsabilității ei personale în calitatea sa de președinte de țară.

***Contradicțiile și problemele de drept
ale unei persoane cu dublă cetățenie***

Precum este cunoscut în spațiul public, dna Sandu deține cetățenia României, concomitent cu cea a Republicii Moldova.

Avînd în vedere opinia publică care consideră că „cetățenia nu este un decor, nu este un avantaj birocratic, dar este un angajament asumat, pe care o împărtășim și noi, este de privit aspectul multiplei cetățenii sub unghiul problemelor juridice pe care le generează calitatea juridică respective, dar și efectele juridice nefaste ale unor astfel de suprapuneri de cetățenii.

În contextul apariției unor probleme juridice de natură contradictorială irezolvabilă (*pe care le vom cupune analizei mai jos*), considerăm că dubla cetățenie pentru anumite categorii de persoane, cum ar fi președintele statului, judecătorii Curții Constituționale etc., este una inadmisibilă. Acest aspect este elucidat în mai multe analize și studii științifice realizate de subsemnat, împreună cu regretatul Victor Pușcaș, personalitate marcantă în edificarea statului moldovenesc - patriarhul justiției naționale⁶⁸.

Or, cazul cetățeniilor multiple creează o problemă imensă pentru interesul național și securitatea statului, având cel puțin trei dimensiuni: juridică, socio-politică și cea a eurointegrării/unirii. Și aceasta, fiindcă problema cetățeniei se extinde dincolo de jurisdicția unui singur stat, având o dimensiune juridică internațională care plasează în vizor mai multe coliziuni juridice, atât între primatul primei cetățenii și primatul celei de-a doua cetățenii, cât și între fiecare cetățenie și primatul cetățeniilor ulterioare, care pot fi trei, patru și mai multe.

În același timp, apar concomitent și probleme între primatul dreptului intern al primului stat și cel al celui de-al doilea stat, al treilea etc. Iar aceste conflicte, care au la temelie sa cetățenia multiplă, pot fi urmărite în toate domeniile, la nivel național, interstatal și internațional, nu numai în Republica Moldova dar și în multe alte state, ținând de domeniul atât al dreptului național, cât și al dreptului internațional.

⁶⁸ „Justiția constituțională (analiză, studiu de caz, cercetare științifică)”, Chișinău, 2019, https://usem.md/uploads/files/BIBLIOTECA/C%C4%83r%C8%9Bi/Drept/Justitia_constitutionala.pdf, Testamentul constituțional al Domnului Victor PUȘCAȘ, Chișinău, 2023, <https://ij.md/wp-content/uploads/2023/11/Testamentul-constituțional-al-Dlui-V.PUSCAS.pdf>, Monografie biobibliografică. Victor PUȘCAȘ Personalitate notorie a jurisprudenței naționale, Chișinău, 2023, https://eresursedrept.wordpress.com/wp-content/uploads/2023/07/aniversare_v.puscas.pdf, Opinia separată a judecătorului constituțional - Sinteză de jurisprudență constituțională cu comentarii (23.02.2001-23.02.2013), Chișinău, 2021, https://usem.md/uploads/files/BIBLIOTECA/C%C4%83r%C8%9Bi/Drept/Opinia_separata%20-%20Kuciuk%20%26%20Pu%C8%99ca%C8%99.pdf

Având în vedere că în epoca modernă, în special în Uniunea Europeană, se acordă o atenție tot mai mare nu doar protejării drepturilor și libertăților omului⁶⁹, ci și problemei dublei cetățenii și domeniului de aplicare a drepturilor și libertăților de care un cetățean de care se poate bucura într-un stat și, prin urmare, într-un alt stat din UE. Și aceasta fiindcă aceste aspecte devin extrem de relevante, deoarece domeniul de aplicare a drepturilor unui cetățean cu cetățenie multiplă intră, obiectiv, în conflict unele cu altele, determinând rezidența, loialitatea și multe alte componente importante ale vieții umane, care țin, în primul rând, de interesul și securitatea națională a statelor implicate sau vizate.

Totodată, este de remarcat că, în contextul avansării rolului dreptului internațional (în special al dreptului UE), problemele legate de dubla cetățenie sunt influențate nu numai de normele ratificate ale convențiilor internaționale, ci și de interpretările corespunzătoare ale normelor internaționale de către organizațiile, instituțiile și agențiile internaționale, cum ar fi CEDO, OSCE, CE, APCE și altele⁷⁰.

Iar, ținând cont că crește tot mai mult rolul precedentului juridic⁷¹, în condițiile în care legislația națională a Republicii Moldova se bazează predominant pe dreptul român, se poate deduce că problemele legate de dubla

⁶⁹ Protecția drepturilor fundamentale în Uniune. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu>, Pompiliu Comșa, Drepturile omului în viziunea Uniunii Europene. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/91-98_9.pdf; Anderson, M. and Apap, J. Striking a Balance between Freedom, Security and Justice in an Enlarged European Union, CEPS policy paper, Brussels, 2002; Barysch, K. and Grabbe, H. Who's Ready for EU Enlargement? CER, London, 2002; Campos, N. F. C. and Coricelli, F. Growth in Transition: What We Know, What We Don't and What We Should. În: Journal of Economic Literature, Vol. XL (September 2002), pp. 793-836; Balan O., Dorul O. Quo vadis drepturile omului în Europa? Chișinău, Seria „Științe sociale”, Chișinău, pp.11-21 [https://doi.org/10.59295/sum8\(178\)2024_02](https://doi.org/10.59295/sum8(178)2024_02); Avizul NR. 2/94 al Curții de Justiție a Uniunii Europene din 28 martie 1996 „Aderarea Comunității la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:61994CV0002>; Scăunaș, S. Dreptul internațional al drepturilor omului. Editura ALL BECK. București, 2003, 222 p.; Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 7.12.2000 (2010/C 83/02). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 83/389 din 30.03.2010, și altele

⁷⁰ CEDO. Cauza *Loizidou vs. Turcia* (Excepții preliminare) Hotărâre Marea Cameră 23/03/1995, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62474>; Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Prezentare. https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/ro/; CEDO. Cauza *Matthews vs. Regatul Unit*. Hotărârea din 18 februarie 1999, par. 34, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-63460>; Cauza *M.S.S. vs. Belgia și Grecia*. Hotărârea din 21 ianuarie 2011, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114878>; OSCE. Drepturile omului și democratizarea. <https://moldova.osce.org/ro/moldova/66441>

⁷¹ Biroul local al Asociației avocaților americani „Inițiativa pentru supremația legii” (ABA ROLLI Moldova), „Unificarea practicii judecătorești. Fortificarea rolului precedentului judiciar”, Chișinău, 2012; Șterbeț V., „Jurisprudența constituțională – izvor al precedentului judiciar”, Chișinău, 20.04.12. <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&id=152&idc=7>; Lupu R., Precedentul judiciar în sistemul de drept contemporan, Chișinău, 2016, http://www.cnaa.md/files/theses/2016/25180/lupu_raluca_thesis.pdf; Dolea I și alții. Justiția penală și drepturile omului. Institutul de Reforme Penale, 2010, 168p., etc.

cetățenie, stabilite și reglementate de dreptul intern, sunt influențate total de normele dreptului european (în mare parte dreptul anglo-saxon bazat pe precedent) și de interpretarea lui.

În concluzie, aceste norme și interpretarea lor (inclusiv privind multipla cetățenie a funcționarilor cu demnitate publică) pot afecta direct nu numai drepturile unui cetățean concret, ci și întreaga societate, lovind, totodată, în regimul constituțional al statului respectiv, dar și demontând încăși statul.

Acest lucru este valabil mai ales atunci, când o țară vecină are obiective geopolitice specifice, cum ar fi, de exemplu, România, în care mai multe forțe politice și înalți demnitari de stat promovează deschis absorbția Republicii Moldova.

Prin urmare, considerând instituția dublei cetățenii drept o instituție duală a dreptului național și internațional, observăm, din perspectivă juridică, prezența mai multor probleme care derivă din principiul dublei cetățenii aplicat pe larg în Moldova, și anume:

1. Problema jurământului cetățeanului și ponderea acestuia în contextul cetățeniei multiple;
2. Problema loialității cetățeanului, în special a loialității persoanelor cu demnitate publică;
3. Problema securității naționale și a accesului la informația clasificată sau cu acces redus;
4. Problema responsabilității juridice a persoanelor cu demnitate publică și dublă cetățenie;
5. Dubla impunere a persoanelor cu multiple cetățenii și multe alte probleme juridice conexe.

În context, putem observa că fiecare dintre problemele menționate mai sus este sau poate fi o sursă a altor conflicte/chestiuni juridice și/sau

poate genera anumite consecințe juridice grave, care ar putea sta la baza unor procese juridice sau socio-politice complexe și foarte periculoase pentru stat și societate, dar în primul rînd pentru regimul constitutional și ordinea de drept.

De exemplu, problema contabilizării dublei cetățenii este una deloc simplă, din cauza complexității administrării acesteia și a stabilirii răspunderii cetățeanului pentru ascunderea acestor informații, care sunt, simultan, în mod obiectiv, informații și date personale ale unei persoane. Apărînd drepturile omului la datele sale personale, în același timp, este necesară aplicarea măsurilor statale de constrîngere pentru a impune renunțarea omului la datele sale personale prin deschiderea lor obligatorie. În afara de contradicția juridică atât doctrinară cît și normative, această contabilizare este dificil pînă la imposibil de administrat efficient, atât la nivelul de colectare de date, cît și la nivelul de verificare a lor, modificare și stingerea lor, cu efectele juridice de rigoare.

Acest lucru se datorează și dificultății de a stabili dacă cetățenii săi au dobândit o altă cetățenie, deoarece statul însuși nu va partaja cu alte state informații confidențiale deținute despre cetățenii săi, inclusiv datele personale ale acestora. Iar atunci cînd cetățenii înșiși nu informează autoritățile relevante despre cealaltă cetățenie a lor, stabilirea dublei cetățenii devine o procedură dificilă, iar în unele cazuri (*cînd dubla cetățenie a unui cetățean nou dobândit este secret de stat al unui alt stat*), aceasta de principiu nu poate fi detectată.

Și aceasta, în ciuda faptului că există și starea confruntării geopolitice dintre state la mod general, situația din bazinul de nord a Mării Negre a dus la starea în care o întregă serie de țări oferă cetățenilor moldoveni protecția lor, și în consecință - cetățenia lor, unele chiar printr-o procedură simplificată — Ucraina, România, Rusia, Bulgaria, Turcia și altele. Iar pe

baza dorinței statului român de a unifica Moldova istorică, înregistrarea cetățeniei române și eliberarea documentelor de identitate corespunzătoare au devenit un proces oficial de promovare a obiectivelor de absorbție a statului moldav — aspect declarat public de mai multe persoane cu demnitate publică ale României⁷².

Tocmai de aceea, unii cercetători, a căror opțiune o susținem⁷³, consideră că este justificat ca, atunci când legislația națională a unui stat conține prevederi care restricționează dubla cetățenie și impun în mod clar unei persoane cu dublă cetățenie să aleagă una dintre cele două cetățenii într-o perioadă specificată, aceasta protejează întotdeauna securitatea statului respectiv și nu oferă bază pentru coliziuni sau contradicții normative. Iar dacă persoana respectivă nu își face alegerea în perioada specificată legal, aceasta trebuie să rămână cetățean doar al statului în care locuiește permanent, acolo unde plătește impozite, pierzând de drept cetățenia altui stat sau dreptul de a deveni cetățean al unui alt stat.

Astfel, aceste aspecte, precum și altele (reședința permanentă, serviciul militar etc.), pot fi incluse într-un acord interstatal corespunzător, care poate fi încheiat între statele care doresc să clarifice problemele legate de dubla sau multipla cetățenie.

Tocmai de aceea, în opinia noastră, problema dublei cetățenii ar putea fi o piatră de temelie și una dintre cele mai importante pentru statul moldovenesc. Și aceasta nu numai pentru că, prin utilizarea instituției dublei cetățenii, un stat vecin, de tip „*frate mai mare*”, poate anexa „*gently*

⁷² Europa liberă. Reacții ale politicianilor români la declarațiile Maiei Sandu despre unirea R.Moldova cu România. 13 ianuarie, 2026, <https://romania.europalibera.org/a/reactii-din-romania-la-declaratiile-maiei-sandu-despre-unirea-cu-romania-consens-pe-directia-europeana-diferente-privind-momentul/33647035.html>; Deputat român: Pentru a face Unirea nu sunt suficiente doar declarații politice. <https://ipn.md/deputat-roman-pentru-a-face-unirea-nu-sunt-suficiente-doar-declaratii-politice/>; News maker. Deputat român, la Chișinău: „Moldova se va regăsi în Europa, fiind parte a României unite. 20.01.26. <https://newsmaker.md/ro/deputat-roman-la-chisinau-moldova-se-va-regasi-in-europa-fiind-parte-a-romaniei-unite>

⁷³ В.Суружиу. «Тэнасе и Киртоакэ против Молдовы, или Семь лет с двойным гражданством». [https:// noi.md/ru/news_id/85199](https://noi.md/ru/news_id/85199), Полтораков А.Ю. Проблема двойного гражданства как политико-правовой вызов социогуманитарной безопасности. Трансформация правовых и политических систем, DOI: 10.7256/1811-9018.2013.8.2358. <http://www.poltorakov.pp.ua/articles/NotaBene/Pra&Pol/Poltorakov-DoubleCitiz-NB-P&P-2013-08.p>

and quiet” statul moldovenesc, în care o mare parte a populației a devenit mai întâi cetățeni ai unui alt stat și, prin urmare, furnizori ai politicilor acelui stat, dar participă și simultan la alegerile naționale din aceste două state, alegând guvern și conducere loială statului vecin, care, ulterior, va putea „transmite/preda/închina” țara.

În practică, aceasta indică un parcurs al statului suveran și independent spre o lichidare cvazi-constituțională, o cale care, de fapt, este aleasă nu de cetățenii acestui stat, ci de cetățenii unui alt stat. Anume din acest motiv, art. 41 alin. (6) al Constituției stabilește expres că „*Activitatea partidelor constituite din cetățeni străini este interzisă*”⁷⁴. Deci, orice partid care este constituit sau are ca membri cetățeni cu dublă cetățenie, este de drept neconstituțional, sau ar urma să fie declarat neconstituțional la cererea subiecților cu drept de sesizare la Curtea Constituțională.

Or, contrar celor expuse mai sus, astăzi avem pusă pe bandă rulantă o cale eronată impusă Suveranului: mai întâi, prin dobândirea simplificată a unei alte cetățenii, apoi prin promovarea cetățenilor cu dublă cetățenie în funcții publice prin intermediul partidelor constituite din cetățeni cu multiplă cetățenie, pentru a ajunge acolo unde am ajuns astăzi — ca președintele statului să declare cursul de lichidare a statului moldav prin absorbția lui „pretins legal” de către alt stat.

Deci, concluzionăm la caz: după ce, prin mecanismul dublei cetățenii nelimitate de lege, s-a obținut acces la cele mai înalte funcții publice, la toate organele puterii statale, impunerea din exterior a modelului de autolichidare a statului oricum devine o chestiune de timp. Iar, în absența unor prevederi legale restrictive în legislația națională pentru persoanele cu cetățenie multiplă, aceste persoane și activitățile lor nu sunt limitate de nicio normă juridică, fiind posibilă situația de prejudiciere gravă și

⁷⁴ Constituția Nr. 1 din 29-07-1994 Constituția Republicii Moldova. Publicat : 13-11-2024 în Monitorul Oficial Nr. 466 art. 635 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro

irecuperabilă a interesului național al Republicii Moldova. Or, astfel de persoane angajate din exterior, care vor activa în detrimentul Suveranului, pot fi alese/promovate în toate organele guvernamentale și în cele mai înalte funcții, urmărind/orientând „democratic” politicile interne și externe loiale unui alt/altor stat/state în vederea atingerii obiectivului de lichidare a statului moldav.

Astfel, considerăm întemeiat că în final, un asemenea stat, cu un cadru normativ care acceptă/promovează cetățenia multiplă fără restricții, este condamnat la o subminare sistemică a fundamentelor sale juridice și a ordinii constituționale legitime și, în primul rând, la subminarea interesului și securității naționale a țării.

În sensul dat subliniem, că prin termenul „cetățenie” înțelegem nu doar o legătură juridică stabilă și formală între o persoană fizică și stat, dar și cerințe/restricții legale clar stabilite, care trebuie să asigure, pe lângă protecția drepturilor omului, și protejarea intereselor naționale ale statului Republicii Moldova, precum și să asigure supremația veritabilă a Constituției.

Având în vedere faptul că a doua interpretare extensivă și neîntemeiată de către Curtea Constituțională a deciziei CEDO în cauza „*Tănase c. RM*” (prima fiind legală și întemeiată), a condus la anularea ilegală a unui număr considerabil de prevederi constituționale din legislația actuală a Republicii Moldova și, totodată, la dublă cetățenie pentru înalți funcționari ai statului moldovenesc, erodând statalitatea și securitatea, suveranitatea și independența Republicii Moldova. Astfel, considerăm necesară revizuirea Deciziei Curții Constituționale nr. 31 din 11.12.2014, prin care s-a promovat principiul „**dublă cetățenie — dublă loialitate**”, întrucât o dublă loialitate identică față de două state nu există, existând un antagonism obiectiv al intereselor statale.

Totodată, considerăm oportun și important ca organul legislativ să adopte reguli procedurale conform cărora sistemul judiciar și justiția constituțională a Republicii Moldova să pună în aplicare exclusiv ad litteram deciziile CEDO, fără a recurge la interpretări CEDO „în spiritul Convenției”.

Așa cum a susținut savantul francez Pierre Boiste, „cetățenii cu cetățenie multiplă seamănă cu niște trepte, toate egale, dar plasate una deasupra celeilalte”. În acest context, ca exemplu am putea pune, cu titlu de exemplu, întrebări retorice și ipotetice și către un judecător al Curții Constituționale care are dublă cetățenie și, respectiv, are obligații și față de un alt stat:

- cum poate garanta dânsul supremația Constituției și responsabilitatea reciprocă a statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat, în cazul în care el deține mai multe cetățenii?
- cum va acționa dânsul personal în cazul intereselor contradictorii ale statelor al căror cetățean este, de exemplu, în cazul validării rezultatelor unui referendum asupra chestiunii de dispariție a statului moldovenesc? Va asigura supremația Constituției sau va asigura lichidarea statului Republica Moldova?

***Problema conflictului de interese
la persoanele cu funcțiile de demnitate publica
care dețin dublă cetățenie***

Așa este. Trebuie de remarcat că legislația privind conflictele de interese prevede expres că „subiecți ai declarării intereselor personale sunt persoanele care dețin funcții de demnitate publică prevăzute în anexa la Legea nr. 199 din 16 iulie 2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică”. Și funcția de președinte al țării este în acea listă.

În context este de reținut că, la 29 iulie 1994, Constituția RM a fost adoptată pentru a da formă aspirațiilor cetățenilor către o democrație reală, care să promoveze principiile și valorile statului de drept, o nouă viziune asupra drepturilor omului și libertăților civile, dar și mecanismele legale ce le garantează. Iar, în contextul cauzei date, este important să arătăm că o declarație publică a unei persoane cu demnitate publică este, de fapt, o alegere între „*Actio publicum*”, cu referire la esența publică a actului dat, și „*Actio in personam*” — o acțiune personală.

Având în vedere că președintele țării are un statut juridic cu valoare constituțională și este subiect al declarărilor intereselor personale, putem constata că acesta se poate afla în poziția unui conflict de interese, atunci când există un conflict între exercitarea atribuțiilor funcției deținute și interesele personale, conflict ce ar putea influența necorespunzător îndeplinirea obiectivă și imparțială a obligațiilor și responsabilităților sale — funcții care îi revin potrivit Constituției și legislației relevante. Sub acest aspect juridic, declarația dnei Sandu este, evident, un act juridic public, și nicidecum nu poate fi un act personal.

Este important că, în conformitate cu prevederile legale naționale și internaționale, persoanele cu funcții de demnitate publică, în procesul deținerii funcției și îndeplinirii atribuțiilor de serviciu, sunt obligate să respecte următoarele principii generale:

- a) slujirea interesului public cu imparțialitate și obiectivitate;
- b) asigurarea transparenței și a controlului public al activității;
- c) responsabilitatea individuală și exemplul personal.

Este de remarcat că normele de drept naționale statuează că, pentru îndeplinirea conformă și legală a atribuțiilor lor de serviciu, persoanele respective vor ține cont de interesul public și vor renunța public la interesele personale care pot compromite deciziile oficiale luate cu

participarea lor, ori se vor abține de la participarea la luarea sau executarea unor astfel de decizii, dacă acestea pot fi compromise de interesele lor personale. Astfel, ele vor acționa în așa mod, încât să servească drept exemplu pentru alți funcționari publici și pentru alte persoane fizice, exercitându-și mandatul cu bună-credință și maximă diligență.

Prin urmare, cu referire la situația cetățeniei dnei președintă, putem constata un conflict de interese cert. Or, președinta RM, care deține cetățenia unui stat străin, având o funcție publică cu valoare constituțională, cu competențe exclusive în domeniul politicii externe a statului, în domeniul apărării (comandant suprem), cu acces nelimitat la secretul de stat etc., prin definiție, nu poate asigura independența politică și economică a statului, integritatea teritorială și suveranitatea statului, regimul constituțional, nefiind capabilă, din punct de vedere juridic, să apere efectiv drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova. Și declarația în cauză confirm acest lucru.

Deducem acest fapt deoarece obiectivele menționate mai sus nu pot fi realizate în deplină măsură fără respectarea principiului constituțional al devotamentului față de țară, statuat în art. 56 al Constituției, potrivit căruia devotamentul față de țară este sacru, iar cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin. Or, devotamentul este o obligație constituțională, care implică nu doar loialitate și atașament față de țară, nu doar îndeplinirea obligațiilor cu bună-credință, ci și autosacrificiu deplin, în caz de necesitate. Din acest punct de vedere, în opinia noastră, devotamentul sacru față de un stat exclude devotamentul fără rezerve față de un alt stat, or devotamentul sacru și absolut față de două sau mai multe state nu poate exista a priori.

Așa, în lumina normelor constituționale enunțate, cu referire la cazul dat, expunem următoarele considerațiuni:

a) devotamentul față de țară constituie o obligație constituțională expresă, ce rezultă din raporturile de cetățenie, dar și din postura funcției deținute de înaltă demnitate publică;

b) legiuitorul a ridicat suveranitatea și independența la rang de principii constituționale, delegând președintelui țării sarcina de a apăra, cu devotament, suveranitatea și independența statului nostru;

c) Constituția RM statuează clar (art. 2 alin. (2)) că suveranitatea națională nu poate fi transmisă nimănui, fiindcă ea aparține poporului Republicii Moldova. Aderând la multiple convenții și tratate internaționale în diverse domenii, inclusiv în domeniul drepturilor omului, Republica Moldova nu a transmis niciuna dintre prerogativele suveranității de stat vreunei instituții din afara cadrului național;

d) șeful statului Republicii Moldova are obligația, conform prevederilor art. 79 alin. (2) al Constituției, să apere drepturile și libertățile fundamentale ale omului;

e) nicio normă constituțională sau legislativă nu acceptă conflictul de interese al funcționarilor publici, cu atât mai mult conflictul de interese al persoanelor cu funcții de demnitate publică în stat, mai ales când conflictul de interese este unul perpetuu și permanent;

f) întrucât cetățeanul Republicii Moldova care deține cetățenia altui stat se află într-o legătură politico-juridică cu un stat străin, față de care el are îndatoriri constituționale și alte îndatoriri ce decurg din legislația statului respectiv, importanța cetățeniei Republicii Moldova, ca expresie a valorii legăturii politico-juridice cu Republica Moldova și a devotamentului său față de ea, se diminuează. La caz, aceasta afectează încrederea cetățenilor în instituția prezidențială, dar și în președintele țării, având

impact și asupra încrederii societății în autoritatea puterii de stat și în instituțiile publice;

g) în exercitarea atribuțiilor de șef al statului, persoana cu multiplă cetățenie poate fi influențată nu doar de cerințele ordinii constituționale a Republicii Moldova și de interesele poporului său, dar și de interesele unui stat străin. Supunerea — implicit, îndeplinirea de către Președintele RM — nu doar a voinței suverane a poporului Republicii Moldova, ci și a voinței poporului unui stat străin, intră în contradicție directă cu principiul constituțional al independenței mandatului de Președinte al RM și al suveranității de stat, precum și cu cel al securității naționale, al nedivulgării informațiilor confidențiale, subminând supremația Constituției Republicii Moldova;

h) persoanele care dețin mai multe cetățenii și persoanele care dețin doar cetățenia Republicii Moldova nu se află în aceeași situație juridică, mai mult - dubla cetățenie a Președintelui RM subminează loialitatea lui față de stat și față de popor;

i) poziția dnei Sandu vizavi de acest conflict de interese a fost făcută publică în mai multe interviuri, inclusiv în care dânsa a declarat că „nu este o problemă să ai două pașapoarte”... (a se vedea <https://moldova.europalibera.org/a/30980642.html>).

Cu referire la problema loialității în activitatea dnei Sandu, în calitate sa de președinte, este de menționat și Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 32-IX din 11 februarie 2021, privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (a se vedea <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=762&l=ro>), prin care Curtea Constituțională a declarat neconstituțional Decretul respective al dnei Sandu.

Este de remarcat poziția expusă a Parlamentului Republicii Moldova, care a susținut că:

- Președintele Republicii Moldova, contrar prevederilor constituționale, nu a acționat cu maximă diligență la realizarea atribuțiilor sale constituționale pentru învestirea noului Guvern;
- acțiunile Președintelui Republicii Moldova, prin nerespectarea voinței majorității parlamentare formalizate, viciază întreaga procedură de învestire a Guvernului, fiind contrare prevederilor Constituției și ale Hotărârilor Curții Constituționale;
- conflictul juridic are o natură constituțională, generat artificial prin exercitarea, în mod discreționar, a atribuțiilor de Președinte;
- consultările organizate de către Președintele Republicii au fost formale, fără intenția de a promova un candidat al majorității parlamentare, care să obțină majoritatea voturilor;
- Președintele Republicii a ignorat declarația majorității parlamentare formalizate și, implicit, a autorității legislative, acționând contrar principiului constituțional al colaborării loiale între instituțiile publice;
- contrar articolului 98 alin. (1) din Constituție, Președintele a desemnat repetat același candidat pentru funcția de Prim-ministru, ceea ce apare ca un act de voință unilaterală, provocatoare, poziționat în afara raporturilor de separație și echilibru a puterilor de stat;
- desemnarea unui candidat fără a ține cont de opinia partidelor parlamentare se circumscrie unei conduite neloiale, fiindcă Președintele a desemnat același candidat doar cu scopul de a dizolva Parlamentul;

- Președintele Republicii nu și-a exercitat atribuțiile conform prevederilor constituționale;
- Președintele Republicii a încălcat obligația imparțialității și neutralității politice în procesul de desemnare a unui candidat pentru funcția de Prim-ministru, îndeplinindu-și în mod abuziv și discreționar prerogativele prevăzute de articolul 98 alin. (1) din Constituție.

Este important de subliniat că, Curtea Constituțională a acceptat poziția Parlamentului și în hotărârea sa, a reținut că:

- Președintele Republicii Moldova reprezintă poporul și acționează în numele lui;
- nu există niciun motiv constituțional și democratic ca Președintele Republicii să nu desemneze, în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru, persoana care dispune de sprijinul majorității parlamentare formalizate, fie ea adversă Președintelui;
- Președintele țării trebuie să se comporte ca o autoritate care constată, dar care nu interpretează sau modifică rezultatul alegerilor;
- marja discreționară a Președintelui Republicii la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru este una limitată;
- **Președintele Republicii Moldova trebuie să manifeste un comportament constituțional loial.**

La caz, este relevant și următorul considerent al Comisiei de la Veneția: *„[R]espectarea principiului preeminenței dreptului nu se poate limita numai la punerea în aplicare a prevederilor explicite și formale ale legii și ale Constituției. Respectarea preeminenței dreptului implică, de asemenea, un comportament și practici constituționale, care să faciliteze conformarea cu normele formale de către toate organele constituționale și*

respectul reciproc între acestea” (a se vedea Avizul Comisiei de la Veneția nr. 685/2012 din 17 decembrie 2012, CDL-AD(2012)026, § 72).

De asemenea, cu referire la cazul nostru, sunt pertinente și alte concluzii ale Comisiei de la Veneția, potrivit cărora: „[...] *culturile politice și constituționale trebuie dezvoltate. Demnitarii nu urmăresc întotdeauna interesele statului ca un întreg. [...] Instituțiile nu pot fi privite separat de persoanele care le conduc. [...] O lipsă de respect față de instituții este strâns legată de o altă problemă în cultura politică și constituțională, și anume încălcarea principiului cooperării loiale între instituții. [...] Numai respectul reciproc poate duce la stabilirea unor practici reciproc acceptate, care este în conformitate cu patrimoniul constituțional european și care îi permite unui stat să evite și să depășească crizele cu serenitate” (a se vedea Avizul Comisiei nr. 685/2012, CDL-AD(2012)026, § 73).*

Astfel, în opinia noastră, dna președintă, încă din anul 2020, se află într-un conflict de interese evident, permanent și continuu, demonstrând lipsă de loialitate față de Constituție și Suveran, precum și nedorința de a se conforma cerințelor Legii privind declararea averii și a intereselor personale nr. 133/2016, Legii cu privire la conflictul de interese nr. 16/2008, Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 199/2010, Legii integrității nr. 82/2018 și Legii cu privire la secretul de stat nr. 245/2008.

Anume despre acest fapt ne vorbește și încălcarea jurământului depus de dna Sandu în calitatea sa de președintă a Republicii Moldova, atunci când a proclamat prin declarația sa incitantă, cursul oficial spre lichidarea Republicii Moldova ca stat suveran și independent.

Jurămintele depuse de persoanele cu funcții de demnitate publică și contradicțiile de obligațiuni

Dna Sandu are un mandat de președinte al țării, mandat delegat prin alegeri de Suveran.

Această funcție de rang constituțional se exercită în baza principiilor legalității, liberului consimțământ, transparenței, exemplului personal, responsabilității și loialității, având obligația de integritate profesională și de exercitare a mandatului său cu bună-credință.

Este de subliniat că problemele care derivă din jurămintele depuse de cetățeni sau de persoane cu funcții de demnitate publică, inclusiv problema loialității, derivă din problema dublei cetățenii sau a cetățeniei multiple, dar și din conflictele de interese aferente.

Atunci când menționăm existența conflictului de interese în cazul dnei Sandu, avem în vedere următoarele:

- dna M. Sandu pledează pentru unirea Republicii Moldova cu România, deci pentru lichidarea statului moldovenesc;
- președintele statului este șeful statului, conform prevederilor constituționale (art. 77 alin. (1) din Constituție);
- statutul Președintelui RM este clar determinat în Constituție, dar și în legislația națională, beneficiind de un șir de drepturi exclusive și competențe constituționale pentru ca să-și poată îndeplini atribuțiile în mod independent, exclusiv în interesul Moldovei și al cetățenilor ei, aflându-se sub protecția imunității de funcție;
- în calitate de cetățean al RM, dacă dna Sandu ar fi depus jurământul Republicii Moldova, ea ar fi spus: **„Eu, Maia Sandu, născută în satul Risipeni la 24 mai 1972, jur să fiu cetățean devotat Republicii Moldova, să respect cu**

sfințenie Constituția și celelalte legi ale ei, să nu întreprind nicio acțiune care i-ar prejudicia interesele și integritatea teritorială”;

- actualmente, dna Sandu este cetățean al României și, la obținerea cetățeniei române, a depus următorul jurământ: **„Jur să fiu devotată patriei și poporului român, să apăr drepturile și interesele naționale, să respect Constituția și legile României”;**
- în calitate sa de președinte ales al Republicii Moldova, dna Sandu a depus în fața Parlamentului (organul reprezentativ suprem al poporului) și a Curții Constituționale următorul jurământ: **„Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a Moldovei”.**

Stimați cititori, dacă veți face o careva analiză a acestor jurăminte, o să vedeți multe suprapuneri de devotamente, dar și colizii de obligațiuni.

În context, este de avut în vedere că o bună parte dintre cetățenii Republicii Moldova (generațiile anilor 30–90) nu au depus vreun jurământ de loialitate statului moldovenesc, deoarece statutul de cetățean al Republicii Moldova a fost obținut de drept ca urmare a perfectării actelor, în mod regulamentar, după destrămarea Uniunii Sovietice.

Însă, în principiu, avem în masă situația în care cetățenii RM au depus două sau mai multe jurăminte. Este firesc să apară un conflict de interese între aceste jurăminte depuse în fața diferitor state.

Este important să cunoaștem că, în cazul în care există o coliziune între două acte juridice, două norme de drept sau două obligații juridice care se contrazic reciproc ori nu rezonează între ele, atât doctrina juridică, cât și cadrul normativ intern (vezi art. 7 alin. (3) al Legii nr. 100/2017 cu privire la actele normative) stabilesc că: *„În cazul în care între două acte normative cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme, se aplică prevederile ultimului act normativ adoptat, aprobat sau emis”*.

De aceea, putem constata că ultimul jurământ depus de dna Sandu față de un stat nu este jurământul depus în fața statului român atunci când a obținut legal a doua cetățenie — cea a României —, ci jurământul depus la investire și dat poporului moldovenesc.

Astfel, este cazul să reiterăm încă o dată considerațiunea de principiu expusă mai sus.

Din punct de vedere juridic, suntem în prezența unei coliziuni de obligațiuni supreme asumate de prima persoană în stat, de șeful statului. Dar trebuie ținut cont de faptul că orice persoană nu poate fi devotată, în egală măsură, față de două sau mai multe state, fiindcă Patria întotdeauna este una. De aceea, jurămintele depuse de dna Sandu Republicii Moldova și României sunt, de drept, în contradicție, mai ales în condițiile în care, pe de o parte, persoana s-a obligat să fie devotată României și poporului român, iar pe de altă parte jură să-și dăruiască toată puterea și priceperea Republicii Moldova — și asta în situația în care mai multe interese naționale ale României sunt în contradicție cu interesele naționale ale Republicii Moldova.

Este de avut în vedere și poziția constantă a Curții Constituționale a Republicii Moldova, care a statuat că Președintele este garantul suveranității și independenței, iar loialitatea față de stat nu se limitează la acte juridice, ci include și discursul public.

Astfel, în Hotărârea nr. 24 din 23 iunie 2015, Curtea a reținut că: **„Președintele Republicii Moldova are obligația constituțională de a manifesta loialitate față de stat și față de ordinea constituțională, atât în exercitarea atribuțiilor sale, cât și în discursul public.”**

Faptul că, în public, dna M. Sandu face declarații potrivit cărora este pentru lichidarea Moldovei ca stat suveran și, prin inacțiune, nu recunoaște public existența conflictului de interese și nici nu acceptă renunțarea la cetățenia României pe perioada mandatului — toate acestea înseamnă un singur lucru: obligațiunea jurată României și poporului român este, pentru dna M. Sandu, mai presus decât jurământul depus în fața Moldovei și a poporului său. Și, respectiv, poate fi constatat că, prin declarația sa, dna Sandu a încălcat jurământul dat Suveranului la investirea sa în funcția de președinte al țării, respectând, de fapt, jurământul dat altui stat și promovând dispariția statului moldav prin unire lui cu statul român.

Urmările sociale ale unor declarații defectuoase ale organelor reprezentative ale Suveranului

La astfel de întrebări trebuie să răspundă cercetătorii și experții din domeniul juridic, dar și întreaga societate, deoarece o asemenea poziționare a doamnei Sandu, în calitatea ei de cel mai înalt funcționar cu demnitate publică, îi vizează pe fiecare în parte și, totodată, se referă la întregul popor moldovenesc.

De aceea, în contextul dat, salutăm un dialog public larg în societate, generat de controversata declarație, fie ea calificată drept o simplă expunere a unei poziții cetățenești, fie privită ca un anunț de lichidare a statului moldav, într-o executare unor presupuse indicații sau înțelegeri de la Bruxelles ori din altă parte.

Oricum, noi considerăm reacția societății, a comunității juridice, a autorităților publice și a organelor de drept drept o adevărată hârtie de turnesol, menită să facă lumină atât la capitolul identitar al moldovenilor, cât și la realizarea practică a principiului statului de drept și al demnității naționale, a capacității de protecție a interesului național și a securității statului de drept, precum și asupra oportunităților de responsabilitate generate de ignorarea principiilor și obligațiilor constituționale, de nerespectarea flagrantă a normei de drept și de sfidarea supremației Constituției.

Or, considerăm că numai o analiză juridică echidistantă și detaliată a unor acțiuni sau inacțiuni ale persoanelor cu cea mai înaltă demnitate publică în statul nostru este în măsură să clarifice starea de drept existentă, dar și consecințele juridice ale acțiunilor sau inacțiunilor respective.

În caz contrar, ar putea exista pericolul societal de a aluneca în albia discuțiilor sterile și periculoase, a conspirațiilor sub centura interesului național, a calificării cetățenilor drept mancurți sau dușmani ai poporului, realizând în practică vechiul principiu roman – *divide et impera*.

Doar că, la final, societatea va fi dezbinată fundamental, te miri după ce criteriu – etnic, religios, lingvistic etc. – în care, respectiv, va fi inclusă jumătate din populația Republicii Moldova, care are o altă cetățenie, o altă religie, o altă naționalitate sau o altă opinie referitor la un subiect sau altul.

Și, mai mult, ar mai putea exista și alte scenarii de evoluție a discordiilor și divergențelor reale sau stimulate artificial în societate, atât non-violente, cât și violente, reale sau imaginare, neînsemnate sau de proporții...

La caz, vom face remarcă că, potrivit art. 80 alin. (4) din Constituție, „Nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive”. Reieșind din această normă juridică, putem deduce că declarația doamnei președinte

Sandu este făcută în condițiile în care dânsa nu va mai putea candida și respectiv aleasă pentru un alt mandat.

Conformitatea comportamentului unui președinte de țară cu norma constituțională și acțiunea prezidențială în spiritul responsabilității constituționale

Doamna președintă întreprinde mai multe acțiuni inexplicabile din punctul nostru de vedere, în care se încadrează și declarația respectivă.

Astfel, de exemplu, dânsa merge în instanță și atacă cetățeni pentru faptul că aceștia și-au permis să spună ceva despre ea sau despre rudele ei. Și aceasta contrar normei constituționale, dar și celor internaționale, care stau la straja libertății de opinie și a libertății de exprimare.

Mai ales că aceeași Curte Constituțională a subliniat de nenumărate ori necesitatea asigurării protecției libertății de exprimare. Astfel, în HCC nr. 28/2015, Curtea a accentuat că libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele societății democratice și o condiție pentru progresul și împlinirea persoanei, iar Constituția garantează oricărei persoane, prin articolul 32, dreptul de a se exprima liber în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Această concluzie este bazată integral pe practica CEDO, or Curtea Europeană a subliniat că, în cazul unei publicații sau al unei difuzări, trebuie făcută distincția între afirmațiile de fapt și judecățile de valoare. Existența faptelor poate fi demonstrată, în timp ce adevărul judecăților de valoare nu este susceptibil de a fi probat.

Condiția demonstrării adevărului unei judecăți de valoare este imposibil de îndeplinit și încalcă libertatea de opinie în sine, care reprezintă un aspect fundamental al dreptului garantat de articolul 10 din Convenție.

Pentru a face distincția între o afirmație de fapt și o judecată de valoare, este necesar să se țină cont de circumstanțele cauzelor și de tonul

general al observațiilor, având în vedere că afirmațiile referitoare la chestiuni de interes public pot constitui, pe această bază, mai curând judecăți de valoare decât afirmații de fapt.

Necesitatea unei legături între o judecată de valoare și faptele care o susțin poate varia de la caz la caz, în funcție de circumstanțele precise, însă o judecată de valoare poate fi protejată de articolul 10 din Convenție chiar și atunci când are o bază factuală nesigură.

În context, relevăm o serie de raționamente esențiale aferente libertății de exprimare (menționate și de Plenul CSJ în Hotărârea sa nr. 7 din 24.12.2012), printre care:

- libertatea de exprimare reprezintă unul dintre fundamentele esențiale ale societății democratice, care asigură dezvoltarea ei și autorealizarea fiecărei persoane (Handyside c. Regatul Unit, 07.12.1976, § 49);
- libertatea de exprimare protejează atât conținutul, cât și forma informației exprimate, inclusiv informația care ofensează, șochează sau deranjează (art. 3 alin. (2) din Legea cu privire la libertatea de exprimare);
- dreptul la libertatea de exprimare este aplicabil nu numai în cazul unei informații sau „idei” primite favorabil ori privite ca inofensive sau ca o chestiune de indiferență, ci și al celei care ofensează, șochează sau deranjează statul ori orice parte a comunității. Atunci când o persoană dorește să răspândească o informație, statul nu poate dicta sau critica forma în care aceasta este răspândită.

Cu referire la dna președintă și libertatea de exprimare, este de remarcat că, din procesele de judecată inițiate de Dumneaei la acest capitol, numai în anul 2025, dânsa a câștigat suma de 67 190,69 MDL, ceea ce

constituie 8,12% din suma totală de 545 657,59 MDL venit anual declarant de dna Sandu (a se vedea <https://public-pdf-declaratii.ani.md/pdf/get/1051271/3> și <https://portal-declaratii.ani.md/>).

Prin urmare, dna Sandu a creat și un mecanism profitabil de câștig prin folosirea instanțelor judecătorești naționale, prin penalizarea punitivă a cetățenilor pentru libertatea lor de exprimare, obținând compensații aplicate drept prejudiciu și încasate prin intermediul executorilor judecătorești.

Având în vedere că, potrivit legii (art. 8 din Legea cu privire la libertatea de exprimare), există o categorie de relații care se bucură de imunitate în raport cu procesele de defăimare, printre acestea fiind enumerat și Președintele Republicii Moldova, împotriva căruia nu pot fi intentate acțiuni de defăimare pentru declarațiile făcute, este de neînțeles comportamentul președintei față de cetățenii Republicii Moldova. Or, nu întâmplător, în unele procese judiciare au fost depuse cereri privind supunerea președintei Maia Sandu unei expertize psihologice și psihiatrice (a se vedea <https://stiri.md/article/social/cine-este-avocatul-ce-a-cerut-o-expertiza-psihiatrica-pentru-maia-sandu/> și <https://democracy.md/avocatul-care-a-cerut-expertiza-psihiatrica-pentru-maia-sandu-cine-este-igor-hlopetchi/>).

Nu este exclus ca, pentru a preveni defăimarea instituției prezidențiale – nu a președintelui țării, dar și eventuale distorsiuni de imagine a doamnei președintă Sandu, o astfel de expertiză să fie binevenită și corectă.

Privind declarația unui sef al statului ca o opinie personală

Dacă este să privim declarația dnei președinte ca pe un punct de vedere personal, atunci trebuie să amintim publicului că poziția sa politică,

exprimată de dna Sandu la capitolul unirii statului moldav cu cel român, nu aduce astăzi nicio noutate, aceasta fiind expusă și anterior, încă în anul 2016.

Ne amintim că, în anul 2016, această declarație a fost una strict politică, în condițiile în care dna Sandu era un concurent electoral, iar respectiva declarație era destinată celor care susțineau opțiunea unirii Moldovei cu România.

Însă, în condițiile actuale, larg cunoscute, ale dnei Sandu, așa cum am menționat supra, nu putem aprecia această declarație a dnei președinte drept o poziție personală, întrucât dânsa exercită înalta funcție de șef de stat al Republicii Moldova sau, dacă doriți, de președinte al țării. Și aceasta înseamnă că:

- a) actualmente, dna Sandu are un alt statut juridic clar – un statut cu valoare constituțională;
- b) la învestirea sa în înalta funcție de demnitate publică – șef de stat – dânsa a depus un jurământ;
- c) conform jurământului depus, dna Sandu și-a asumat expres obligațiile:
 - de a respecta Constituția și legile țării;
 - de a garanta suveranitatea, independența națională, unitatea și integritatea teritorială a Moldovei;
 - de a apăra democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
 - de a-și dărui toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova.

Astfel, declarația dnei Sandu, în calitatea sa de președinte al țării, aflată sub auspiciul jurământului depus, nu poate fi una strict politică, care să denote o poziție personală.

În condițiile unui statut juridic constituțional special, această declarație reprezintă o poziție oficială a unui șef de stat, fiind expresia poziției juridico-politice a conducerii statului Republica Moldova.

În opinia noastră, această declarație a președintei Maia Sandu constituie, de fapt, anunțarea oficială a unui curs de evoluție – nicidecum de dezvoltare – a Republicii Moldova, un curs proclamat spre dispariția Republicii Moldova ca stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

Acest curs proclamat denotă clar, că eforturile dnei Sandu nu sunt și nu vor fi orientate spre a-și dăruia toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova, ci, contrar angajamentelor asumate prin jurământ, dânsa își va concentra eforturile și se va strădui să realizeze obiectivul de lichidare a statului moldav.

Probabil, această declarație face lumină și asupra procesului propriu-zis de externalizare (transmitere către alte state sau factori externi) a anumitor competențe ale puterilor de stat, precum:

- reformele non-stop din justiție și reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești cu reformarea lui constantă și perpetuă, cu implicarea permanentă și activă a factorului străin. În mod major, se încalcă direct suveranitatea și independența statului atunci când, la formarea, controlul, evaluarea și sancționarea puterii judecătorești, are loc imixtiunea externă. Este de subliniat că reforma justiției, în acest sens, traumatizează constant substanța drepturilor omului și a regimului constituțional din Republica Moldova. O asemenea abordare a guvernării legislative generează probleme grave, în primul rând pentru justițiabili, în special la capitolele „accesul la justiție” și „dreptul la apărare”, întrucât înrăutățirea situației existente este în contradicție directă cu prevederile art. 20 alin.

(2) din Constituția RM, care statuează expres că „Nicio lege nu poate îngreuna accesul la justiție”, încălcând totodată drepturile și libertățile fundamentale ale omului, prin care se violează art. 54 alin. (1) din Constituția RM, care interzice expres adoptarea unor legi ce ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului;

- selectarea, admiterea în funcție, evaluarea și promovarea, precum și sancționarea judecătorilor și procurorilor (inclusiv prin comisiile de pre-vetting și vetting), realizate cu implicarea directă a statelor străine, - fapte, în opinia noastră, expres neconstituționale, deoarece plasează sub control extern direct ramura puterii judecătorești a statului Republica Moldova, încălcând flagrant spiritul și litera normei constituționale;
- etc... incluzându-se în această listă și desemnarea conducerii externe a sistemului național financiar-bancar, transmiterea sub control extern a infrastructurii și a sistemului energetic național, cedarea singurei ieșiri maritime a Moldovei (Portul Giurgiulești) unui alt stat, închiderea instituțiilor de învățământ sub pretextul „optimizării”, alimentarea depopulării republicii și stimularea exodului populației autohtone (în primul rând al tinerilor), creșterea aparatului de stat prin majorarea substanțială, dar absolut nejustificată, a finanțării acestuia și multe, multe altele.

Toate cele enumerate mai sus ne oferă posibilitatea de a deduce o singură concluzie întemeiată: declarația dnei președinte Maia Sandu nu este o simplă opinie personală, ci un act juridic notoriu asumat, cu încălcarea deschisă a jurământului depus la investire, reprezentând începutul unei noi etape în istoria statului moldav, etapă în care

președintele țării va acționa pentru realizarea unirii statului nostru cu un alt stat, urmând ca, în final, statul moldovenesc – Republica Moldova – să dispară juridic.

Totodată, în opinia noastră, declarația doamnei președinte Maia Sandu, în calitate sa de șef al statului și persoană cu cea mai înaltă funcție de demnitate publică, privind cursul oficial de lichidare a statului moldovenesc, constituie un flagrant constituțional notoriu.

Prin urmare, declarația președintei Sandu urmează a fi calificată de Suveran și de organele sale reprezentative drept un autodenunț, echivalat cu o declarație publică de demisie, cu urmări imediate de drept.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

УКРЕПЛЕНИЕ ИНСТИТУТА СЕМЬИ И ТРАДИЦИОННЫХ МОРАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Анна Петровна ПОПОВА

***Уважаемые участники конференции,
уважаемые коллеги.***

Я хочу начать с простого тезиса: "Государство начинается не с политики. Оно начинается с семьи."

И если в семье нет устойчивости, нет ценностей, нет уважения — никакая государственная конструкция не будет прочной.

Как педагог-психолог я ежедневно вижу последствия того, что происходит в обществе.

Сегодня мы много говорим о реформах, интеграции, модернизации. Но мало говорим о главном — о сохранении семьи как основы государства. П

од видом "прогресса" постепенно размываются традиционные ориентиры. Роль родителей размыта. Семья перестаёт восприниматься как фундамент воспитания. А воспитание всё чаще перекладывается на интернет и внешнюю среду. И мы уже видим последствия — дети растут без устойчивых границ, без понимания своих корней, без ощущения принадлежности.

Отдельная боль — трудовая миграция. Тысячи родителей вынуждены уезжать на заработки. Не потому что хотят, не потому что не любят своих детей — потому что иначе невозможно прокормить семью.

В итоге дети остаются без ежедневного родительского участия. С бабушками. С родственниками. С гаджетами.

И мы честно должны задать вопрос: о каком укреплении семьи можно говорить, если родители и дети живут в разных странах?

Если муж и жена за тысячи км друг от друга?

Это не про выбор семьи, а про вынужденное разрушение ее.

Это следствие социально-экономической политики.

И это ответственность государства.

Вторая серьёзная проблема — состояние системы образования.

Мы говорим о ценностях, но кто их передаёт, когда мама и папа работают? Учитель.

Наши дети в большей степени получают воспитание и образование из учебных заведений. Сегодня школы испытывают кадровый голод. Педагогические вузы выпускают специалистов, но молодёжь не идёт работать по профессии.

Причины понятны: низкая заработная плата, отсутствие стабильности, снижение авторитета учителя, постоянное давление и недоверие. Когда педагог выживает - он не может вдохновлять. Когда педагог не защищён — страдает качество воспитания и обучения.

А без воспитания невозможно сохранить традиционные ценности. Семья разрушается, школа ослабевает, ориентир теряется.

А потом мы удивляемся, почему падает уровень образования, растёт агрессия и исчезает вера в страну.

Я хочу подчеркнуть: укрепление института семьи — это не декларация. Это системная работа.

Реальная поддержка должна быть не на бумаге, а в жизни.

Это должен быть достойный уровень жизни родителей.

Это поддержка материнства и детства.

Это уважение к профессии педагога.

Это сохранение исторической и культурной идентичности.

Сегодня особенно важно сохранить своё право на собственный путь. Семья — это не абстракция. Это конкретные люди. Это дети, которые смотрят на взрослых и учатся жить на их примере.

Воспитание - это миссия, а не услуга. А Родина - это ценность, а не предмет торга.

Сегодня нам пытаются внушить, что традиционные ценности устарели, что суверенитет - это формальность, а историю можно переписать.

Но история показывает: без нравственности нет народа, без семьи нет государства, без культуры и прошлого нет будущего. Если мы хотим сохранить государственность, мы обязаны сохранить семью, как опору общества и традиционные моральные ценности, как нравственный ориентир.

Мы не против сотрудничества.

Мы против давления.

Мы против стирания истории.

Мы против уничтожения наших ценностей.

В завершение хочу сказать: Сильное государство начинается не с лозунгов. Оно начинается с семьи. С уважения к матери. С ответственности отца. С воспитания ребёнка. С любви к своей земле.

И если руководство Молдовы действительно думает о будущем — оно должно начать именно с этого.

Спасибо за внимание!

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

SECURITATEA BIOLOGICĂ ȘI DREPTUL CONSTITUȚIONAL LA UN MEDIU SĂNĂTOS: IMPLICAȚIILE INTRODUCERII PRODUSELOR ALIMENTARE PE BAZĂ DE INSECTE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Elena MĂRGINEANU

Doctor în drept, conf. univ.

<https://orcid.org/0000-0002-6157-8506>

BAZA CONSTITUȚIONALĂ ANALIZATĂ

CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA Nr.01 din 29.07.1994

CONSIDERÎND statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic valori supreme,

FIIND CONȘTIENȚI de responsabilitatea și obligațiile noastre față de generațiile precedente, actuale și viitoare

Articolul 37. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos

(1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive.

(2) Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspîndirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.

(3) Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sînt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.

(4) Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice.

CONTEXT

La 26 martie 2025 a fost adoptată Hotărârea de Guvern nr.165 pentru aprobarea Regulamentului privind alimentele noi⁷⁵, unde pentru „aliment nou” sunt oferite o serie largă de specificări generale. Ulterior, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a expus la consultări publice inițierea elaborării proiectului de Ordin cu privire la aprobarea listei cu alimente noi pentru perioada 04.06.2025-19.06.2025. În conținutul Anexei proiectului de Ordin, a fost inclusă Lista cu alimente noi autorizate la nivelul Uniunii Europene⁷⁶, printre acestea precum urmează:

2. Pulbere parțial degresată de *Acheta domesticus* (greier de casă);
4. Larve de *Alphitobius diaperinus* (larvele gândacului de făină) sub formă congelată, de pastă, uscată și de pulbere;
191. Larvă desicată de *Tenebrio molitor* (vierme galben de făină);

⁷⁵ Hotărârea de Guvern nr.165 din 26.03.2025 pentru aprobarea Regulamentului privind alimentele noi. În: Monitorul Oficial nr.164-166 din 01.04.2025. Accesat la 05.06.2025. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147816&lang=ro

⁷⁶ Ordinul nr.186 din 18.11.2025 cu privire la aprobarea Listei cu alimente noi. În: Monitorul Oficial nr.580-583 din 25.11.2025. Accesat la 01.03.2026. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151720&lang=ro

211. *Acheta domesticus* sub formă congelată, desicată și de pulbere (greier de casă);

212. *Locusta migratoria* (lăcustă călătoare) sub formă congelată, uscată și de pudră;

213. Viermele galben de făină (larva de *Tenebrio molitor*) sub formă congelată, uscată și de pudră;

214. Pudră tratată cu UV din larve întregi de *Tenebrio molitor* (viermi galbeni de făină).

Pentru fiecare dintre aceste „alimente noi” propuse, se indică *Condițiile în care poate fi utilizat alimentul nou* prin a menționa *Categoria specifică de alimente* și *Niveluri maxime* de utilizare, precum și *Cerințe specifice suplimentare privind etichetarea*.

Astfel, conform anexei, s-a propus utilizarea noilor alimente după cum urmează:

2. Pulbere parțial degresată de *Acheta domesticus* (greier de casă) – PENTRU pâine și chifle multicereale, biscuiți crocanți și grisine, batoane de cereale, preamestecuri pentru produse de panificație (uscate), biscuiți, produse pe bază de paste făinoase (uscate), sosuri, produse prelucrate din cartofi, preparate pe bază de plante leguminoase și legume, pizza și produse pe bază de paste făinoase, supe și supe concentrate sau praf de supe, băuturi asemănătoare berii, produse de cofetărie din ciocolată, fructe nucifere și semințe oleaginoase, gustări, altele decât chipsuri etc.

4. Larve de *Alphitobius diaperinus* (larvele gândacului de făină) sub formă congelată, de pastă, uscată și de pulbere - PENTRU batoane din cereale, pâine și chifle, cereale prelucrate și pentru micul dejun, porridge, preamestecuri uscate pentru produsele de panificație, produse pe bază de paste făinoase uscate, supe, feluri de mâncare pe bază de cereale sau paste, feluri de mâncare pe bază de pizza, chipsuri, biscuiți și grisine, unt de

arahide, sandvișuri, condimente gata pentru consum, preparate din carne, înlocuitori de lapte și produse lactate, produse de cofetărie conținând ciocolată etc.

191. Larvă desicată de *Tenebrio molitor* (vierme galben de făină) – PENTRU biscuiți, mâncăruri pe bază de legume, produse pe bază de paste.

211. *Acheta domesticus* sub formă congelată, desicată și de pulbere (greier de casă) – PENTRU produse proteice, altele decât analogele de carne, pâine și chifle, produse de panificație, batoane din cereale și paste alimentare umplute, biscuiți, produse pe bază de paste (uscate), supe și concentrate sau pulberi de supe, produse din cartofi prelucrați, preparate pe bază de legume și vegetale, și produse pe bază de paste sau pizza, gustări pe bază de făină de porumb, băuturi asemănătoare berii, băuturi în amestec care conțin alcool, fructe cu coajă lemnoasă, semințe oleaginoase și boabe de năut, sosuri, preparate din carne, analoge de carne, produse de cofetărie conținând ciocolată, produse pe bază de lapte fermentat congelat.

212. *Locusta migratoria* (lăcustă călătoare) sub formă congelată, uscată și de pudră – PENTRU alimente precum produse din cartofi prelucrați, preparate pe bază de leguminoase și produse pe bază de paste, produse analoge cărnii, supe și supe concentrate, leguminoase și legume în conservă/la borcan, salate, băuturi de tipul berii, amestecuri pentru băuturi alcoolice, produse de cofetărie din ciocolată, fructe cu coajă lemnoasă, semințe oleaginoase și năut, produse pe bază de lapte fermentat congelate, cârnați etc.

213. Viermele galben de făină (larva de *Tenebrio molitor*) sub formă congelată, uscată și de pudră – PENTRU alimente precum pâine și chifle multicereale, biscuiți crocanți și grisine, batoane din cereale, produse pe bază de paste făinoase uscate, preparate pe bază de paste făinoase (cu excepția pastelor uscate expandate), pizza și preparate similare, produse pe

bază de paste făinoase uscate, umplute, preamestecuri (uscate) pentru produsele de panificație, sosuri, preparate pe bază de cartofi și/sau leguminoase, zer praf, produse analoge cărnii, supe și salate, chipsuri, băuturi de tipul berii, băuturi alcoolice mixte, amestecuri pentru băuturi alcoolice, Produse de cofetărie din ciocolată, fructe cu coajă lemnoasă, semințe oleaginoase și năut, produse pe bază de lapte fermentat congelate, preparate din carne.

214. Pudră tratată cu UV din larve întregi de *Tenebrio molitor* (viermi galbeni de făină) – PENTRU pâine și chifle, produse de cofetărie, produse pe bază de paste făinoase, produse din cartofi prelucrați, brânză și brânzeturi, compoturi de fructe și de legume.

ASTFEL, ca cetățean al Republicii Moldova, consumator al produselor care circulă pe piața națională în baza Legii 105/2003 privind protecția consumatorilor, subsemnata și-a exprimat nu doar îngrijorarea cu privire la inițiativa de a permite aceste „alimente noi”, ci a SOLICITAT excluderea acestora imediată din orice listă de alimente și/sau ingrediente permise spre consum în produsele alimentare comercializate în Republica Moldova, printr-un răspuns la apelul public privind inițierea elaborării proiectului de Ordin cu privire la aprobarea listei cu alimente noi, lansat de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare.

ARGUMENTARE

Conform art. 37 al (1) și (2) din Constituția Republicii Moldova „*fiecare om are dreptul la [...] produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive*” iar „*statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural [...] și la calitatea produselor alimentare*”. Prin lipsa cadrului normativ național de

verificare și autorizare, statul **NU** poate să garanteze juridic calitatea produselor alimentare.

I. Autorizarea utilizării alimentelor din vierme, lăcuste, greieri și din alte insecte în perimetrul domestic fără capacități naționale de analiză și verificare locală a tuturor riscurilor este inadmisibilă.

În Nota de Fundamentare la proiectul hotărârii de Guvern pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind alimentele noi (în continuare N.F.) este indicat că *„Autorizarea alimentelor noi necesită cunoștințe multidisciplinare în domenii precum toxicologica, microbiologica, nutriția, biotehnologia și analiza riscurilor [...] procesul de autorizare implică analiza tuturor posibilelor riscuri pentru sănătate, incluzând efectele toxicologice, nutriționale și de expunere”* iar *„Republica Moldova se confruntă cu o lipsă de personal cu expertiză diversificată la nivel național, ceea ce face dificilă replicarea aceluiași proces de autorizare”*. Acesta este unul dintre argumentele invocate de stat pentru preluarea listei fără o analiză la nivel național. Totodată în N.F. se recunoaște că *„Lista este actualizată periodic pentru a include noi alimente”*. Astfel, în contextul recunoașterii necesității viitoare de a autoriza alimente noi, este mai corect în primul rând de a consolida instituțiile statului pentru a permite evaluarea riscurilor la nivel național (analiza compoziției, metodei de producție, a potențialelor efecte adverse asupra sănătății consumatorilor etc.).

Pentru validarea preluării listei fără analize suplimentare, în N.F de asemenea se menționează că *„dezvoltarea și menținerea unor astfel de instituții ar necesita eforturi de lungă durată și finanțare substanțială”*. Aceasta se referă și la *„Costurile ridicate ale procesului de autorizare”* prin explicația că *„evaluarea unui aliment nou implică o serie de teste și*

cercetări detaliate care sunt foarte costisitoare [...] sunt necesare echipamente avansate de laborator și tehnologie avansată pentru analiza datelor [iar] aceste investiții sunt inaccesibile pentru Republica Moldova”. Incapacitatea financiară de a autoriza anumite alimente sensibile este mai curând un argument pentru avea o reticență asupra întregului proces și nu de a le adopta în mod automat. Putem astfel deduce că:

a) sau statul Republica Moldova nu are apriori capacități pentru analiza compoziției, riscurilor și efectelor adverse asupra sănătății a produselor alimentare, sau

b) statul Republica Moldova nu consideră subiectul sănătății publice în domeniul alimentar unul suficient de important pentru a investi în consolidarea instituțională pentru evaluarea riscurilor și refuză de a dezvolta aceste capacități înainte de a „armoniza” legislația pe filiera sectorului alimentar și a sănătății publice.

Totodată,

c) sau statul Republica Moldova nu are specialiști în domeniile menționate, fie în universități, în laboratoare acreditate din țară, fie în institute de cercetare, sau

d) statul Republica Moldova nu a întreprins acțiuni pentru identificarea specialiștilor naționali care ar putea dispune de expertiza relevantă la acest subiect.

Astfel, apare întrebarea – de ce statul nu dispune îmbunătățirea capacităților instituționale și științifice naționale pentru a efectua la nivel național, analizele necesare pentru fiecare „aliment nou” care se dorește a fi permis spre consum în produsele alimentare din perimetrul domestic ÎNAINTE de autorizarea acestora propriu-zisă?

În N.F. se menționează că dependența de expertiza externă este un factor care împiedică autorizarea „alimentelor noi”. *„Deoarece Republica Moldova nu are capacitatea internă de a evalua în mod independent alimentele noi, țara se bazează pe evaluările făcute la nivel internațional”* subliniind că acest lucru *„oferă și o garanție de încredere, întrucât sistemul european este considerat printre cele mai sigure și riguroase din lume”*. A se nota că „încrederea” și „considerarea” – nu sunt argumente potrivite pentru autorizarea juridică a unor produse necunoscute pentru consumul intern și periclitarea sănătății publice. Putem subînțelege astfel că, garanția de încredere din partea UE către Moldova se reflectă în adoptarea riguroasă a tuturor prevederilor externe iar garanția din partea Moldovei către UE se reflectă în încrederea totală fără negocieri și/sau verificări?! Din punct de vedere conceptual și juridic, instituțiile statului sunt responsabile de riscurile asupra sănătății publice care decurg din modificările cadrului național. Respectiv, statul este obligat de a efectua analizele corespunzătoare în mod riguros, în pofida tuturor „garanțiilor de încredere”, mai ales într-un domeniu atât de sensibil precum alimentația.

Dacă *„Republica Moldova este în incapacitate să realizeze la momentul actual [analiza tuturor posibilelor riscuri necesare pentru procesul de autorizare]”* atunci adoptarea listei cu „alimente noi” trebuie amânată până când aceste capacități vor fi dezvoltate, iar lista analizată și revizuită atent, cu implicarea actorilor cheie, astfel încât să se asigure informarea și consultarea societății în special a celor care activează în domeniul alimentației publice, de la producători până la consumatori (nu doar comercianți).

II. Autorizarea acestor produse pentru facilitarea comerțului, permite circulația acestora pe piața internă,

defavorizează fermierii și producătorii autohtoni din sectorul agroalimentar, precum și pun în pericol consumatorii naționali.

În Nota de Fundamentare pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind alimentele noi, sunt introduse și explicații care contrazic logicii, cum ar fi „Consumatorii sunt expuși riscului de a consuma produse care nu corespund standardelor de siguranță, ceea ce poate afecta sănătatea și încrederea în siguranța alimentară. Consumatorii sunt afectați prin limitarea accesului la alimentele europene care respectă standardele UE. Această limitare poate influența varietatea și calitatea produselor disponibile pe piață”. Putem oare prin aceasta deduce că - alimentele fără larve, viermi, lăcuste și alte proteine provenite din insecte sunt produse care respectă standardele UE de siguranță, iar consumatorii din Moldova sunt afectați că nu au acces la aceste produse? Totodată, alimentele care nu au în componența sa insecte (situația de până acum a Moldovei) reprezintă oare un risc?

Ori riscul consumatorilor se referă aici la consumul alimentelor care au totuși în componența sa „proteine din insecte” fără a fi recunoscute în cadrul normativ? „Lacunele cadrului normativ național pot conduce la existența pe piață a produselor alimentare care pot constitui un pericol pentru consumator” din N.F. ne indică indirect că unele produse din insecte pot constitui un risc, în timp ce altele nu? În acest caz, cum simpla preluare pe hârtie a specificațiilor „alimentelor noi” fără analizele produselor finale poate reduce din acest risc? Nicicum. Această racordare normativă nu constituie un filtru de siguranță a alimentelor. Filtru de siguranță, îl prezintă capacitățile de evaluare a riscurilor – cele pe care Republica Moldova a declarat că nu le are.

Totuși, dacă „*accesul la alimente europene*” a fost invocat ca argument, subînțelegem existența interesului de a introduce sau/și de a facilita circulația produselor alimentare care conțin insecte/viermi pe piața din Republica Moldova.

„*Integrarea în lanțurile comerciale internaționale*” a fost prezentat ca un „*factor care împiedică autorizarea alimentelor într-un mod similar cu UE*”. Dacă în N.F. se menționează că „*neconcordanțele sau reglementările conflictuale*” (adică necoordinanțele care în mod normal reies după efectuarea analizei minuțioase la nivel național în interesul producătorului autohton, consumatorului local și a economiei naționale) „*îngreunează importul și exportul de produse alimentare*”, atunci apar o serie de întrebări la care publicul larg are dreptul să cunoască răspunsuri:

- a) se îngreunează exportul de produse alimentare din Moldova în UE sau se îngreunează mai curând importul de produse cu insecte și viermi din UE în Moldova?

Printre problemele de reglementare se specifică că „*producătorii autohtoni de alimente noi sunt afectați de discrepanța dintre standarde, deoarece trebuie să se conformeze atât cerințelor naționale, cât și a celor europene pentru a-și menține accesul pe piața locală și internațională*”, iar aici nu se înțelege consecutivitatea logică:

- a) prin „*producătorii autohtoni de alimente noi*” se presupune că statul admite dezvoltarea pe teritoriul Republicii Moldova a fabricilor de creștere a viermilor sau de coacere, fierbere, congelare și prelucrare a insectelor?
- b) a fost analizat riscul dezvoltării unor astfel de ferme de insecte pe teritoriul Moldovei prin investiții de la corporații străine sau alte instituții internaționale?
- c) ori prin „*operatorii din domeniul alimentar nu vor suporta costuri pentru procedura de autorizare a alimentelor noi de către*

ANSP” și „după depunerea cererii către ANSP [...] în baza acestor informații, produsul nou va fi autorizat [...] FĂRĂ a fi eliberat un act permisiv” (conform N.F.), putem înțelege că statul încurajează introducerea acestor componente din viermi și insecte în nutriția moldovenilor?

Dacă operatorul nu va suporta costuri pentru procedura de autorizare și va putea utiliza aceste alimente noi **fără** a i se fi eliberat un act permisiv – se încalcă grav drepturile consumatorilor. Prin aceasta subînțelegem că nu se va evalua riscurile pe întregul lanț de producție - analiză care în mod normal, ar dura în timp pentru o monitorizare reală a procesului. Prin urmare, statul nu va putea garanta veridicitatea declarației de conformitate și a certificatului de calitate a acestor „alimente noi” sau produse din acestea, precum este solicitat prin Art.7 din Legea 105/2003 privind protecția consumatorilor. Totodată, prin această toleranță exagerată a statului, se slăbesc responsabilitățile operatorilor din domeniul alimentar (conform Art.13¹ din Legea 306/2018 privind siguranța alimentară) care produc, comercializează sau importă produse pe bază de insectă sau viermi. *Aceasta defavorizează direct producătorii autohtoni de produse agroalimentare ecologice sau de produse alimentare naturale calitative.* Aceasta totodată defavorizează *inclusiv* și producătorii autohtoni care ar putea să crească insecte și viermi pe teritoriul statului, deoarece pentru a deschide o fabrică pe teritoriul Republicii Moldova este necesar de a efectua analizele pentru asigurarea calității produsului, iar dacă statul nu are aceste capacități, și prin lipsa lor validează importul, atunci aceasta automat prezintă un dezavantaj concurențial și pentru producătorii autohtoni.

Fără aprobarea utilizării insectelor și viermilor în produsele alimentare pe piața națională,

- d) alimentele organice sau naturale ale producătorilor din Moldova nu vor mai fi acceptate pe piața europeană?
- e) Moldova este obligată să accepte produse alimentare cu componente din insecte și viermi pe piața sa internă?
- f) dacă nu este obligată, Moldova va fi sancționată în caz că nu acceptă produse alimentare cu componente din insecte și viermi pe piața sa internă?
- g) comparativ cu situația actuală, în mod concret, care schimburi comerciale internaționale vor fi afectate dacă Moldova totuși nu va permite consumul de alimente cu insecte și viermi?

În N.F. se menționează că *„Republica Moldova trebuie să-și alinieze reglementările cu cele ale UE pentru a facilita libera circulație a produselor”*. Iar pentru că produsele ecologice/naturale sau tradiționale din Moldova deja pot circula liber pe piața europeană, explicația utilizată de legiuitor presupune de fapt - circulația liberă a produselor din/cu părți din insecte pe piața din Moldova. Această interpretare este confirmată de afirmația *„importatorii, distribuitorii și producătorii europeni de alimente noi întâmpină dificultăți în promovarea și furnizarea acestor produse pe piața RM”*. Cu alte cuvinte, se evidențiază clar interesul promovării produselor cu/din insecte și viermi în alimentația moldovenilor superior interesului de a proteja cultura alimentară autohtonă. Republica Moldova are sol foarte bun, iar cernoziomurile noastre sunt cunoscute pentru fertilitate. Utilizarea terenurilor Moldovei pentru construcția fermelor de viermi și insecte, precum și permiterea unor astfel de alimente în pofida bogăției naturale a pământurilor noastre – este o ridiculitate.

III. Autorizarea acestor alimente noi crește riscul unor accidente și crize în domeniul sănătății publice prin

incapacitatea de a efectua controlul de stat la procesul de producție.

În descrierea din anexa ordinului propus, pentru „*Acheta domesticus sub formă congelată, desicată și de pulbere (greier de casă)*” se prevede că „*Este necesară o perioadă de privare de hrană de minimum 24 de ore înainte de uciderea insectelor prin congelare, pentru a permite adulților să își elimine conținutul intestinal.*” Aici se mai indică și la alte categorii că „*Insectele adulte trebuie private de hrană cu cel puțin 24 de ore înainte de ucidere prin congelare, pentru a le permite să evacueze conținutul tubului digestiv*”. În lipsa capacităților naționale de a efectua analizele necesare autorizării, cum pot avea încredere că statul va fi capabil să verifice dacă a fost respectată indicația tehnologică de eliberare a tubului intestinal al insectelor de excremente și paraziți înainte de fi pregătite ca materie primă pentru produsele de panificație și biscuiții comercializați în Moldova? Nici cum. Cine va suporta responsabilitatea pentru calitatea produselor importate? Statul nu este pregătit de a asigura siguranța alimentară a produselor pe bază de insecte și viermi care intră în Republica Moldova. Acceptarea produsului spre import doar pe baza originii acestuia, este o gravă încălcare a dreptului.

Altă specificație tehnică din anexă este următoarea „*trebuie îndepărtate picioarele și aripile [insectei congelate Lăcusta migratoria] pentru a se reduce riscul de constipație intestinală care ar putea fi cauzat de ingerarea spinilor mari situați pe tibia insectelor*”, iar această specificație ridică îngrijorări cu privire la capacitățile instituțiilor de a efectua controlul de stat. Riscul de a avea necontrolat particule prea mari de spini din insecte ingerate de cetățeni, cauzând treptat, leziuni interioare în tubul intestinal și constipație – este prea mare. Speța următoare este o situație ipotetică dar foarte probabilă cumulând specificațiile tehnice

anterioare: „*insecta nu a fost privată de alimente 24 de ore înainte de sacrificare, deci conține paraziți în excrementele din intestinale sale, iar după congelare, nu a fost tăiată suficient de mărunț și deci ridică riscul de a cauza constipație intestinală cu „produse” toxice consumatorului final adult sau copil*” - în incapacitatea statului de a efectua verificări, o astfel de situație nu doar că rămâne nedepistată, aceasta este chiar perpetuată, încurajată iar cauzele reale de îmbolnăviri în masă ce ar putea urma - nu pot fi depistate la timp! Reiteriez, aceste „alimente noi” urmează a fi permise pentru o gamă mult prea largă de produse, iar etichetarea nu va permite identificarea exactă a existenței sau nu materiei prime / componentelor pe bază de insecte sau viermi.

Astfel, nu mai puțin important decât cele menționate mai sus, sunt principiile de BIOETICĂ, care sunt grav încălcate prin autorizarea acestor ingrediente pe teritoriul Republicii Moldova.

Conform Art.6 lit.e) din Legea 105/2003 privind protecția consumatorilor „*Orice consumator are dreptul la informații complete, corecte și precise privind produsele, serviciile achiziționate*”. Pe eticheta produsului care conține materie primă din insecte sau viermi nu va fi desenat greierul, lăcusta sau viermele. Consumatorul trebuie să caute atent specificația pe partea verso a etichetei: „*locusta migratoria*”, „*larva de Tenebrio molitor*”, iar pentru Pudra tratată cu UV din larve întregi de *Tenebrio molitor* (viermi galbeni de făină), conform Regulamentului UE nr. 1169/2011 denumirea alimentului este însoțită de mențiunea „*care conține vitamina D produsă prin tratament UV*”. Cu alte cuvinte, consumatorul va avea câteva denumiri necunoscute în limba latină scrise foarte mărunț pe partea verso în lista de ingrediente, și totodată specificarea „*conține vitamina D*” – ceea ce poate duce în eroare consumatorul de rând într-un mod grosolan.

Reamintesc că, conform Art.12 alin.(5) din Legea 306/2018 privind siguranța alimentară „etichetarea produselor alimentare le va oferi consumatorilor informațiile necesare, suficiente, verificabile și ușor de comparat, care să le permită acestora să-și aleagă produsul alimentar corespunzător exigențelor și să cunoască eventualele riscuri la care ar putea fi expuși, pentru a nu fi induși în eroare”. Pentru modul de introducere a acestor „alimente noi” și categoriile de produse specifice pentru care acestea sunt destinate, prin etichetarea propusă – informațiile nu sunt suficiente, nu pot fi verificate la nivel național, nu pot fi comparate în modul corespunzător și foarte important – consumatorii nu cunosc riscurile la care pot fi expuși.

IV. Riscul contaminărilor, reacțiilor alergice în masă și a afectării sănătății consumatorilor este prea mare.

Europa nu are o istorie gastronomică bogată în produse bazate pe insecte și viermi, prin urmare Europa nu are o istorie de consum îndelungată a acestora de către consumatorii de toate vârstele și clasele sociale pentru a analiza corect efectele negative asociate consumului de insecte și viermi din alimentația europenilor. Utilizarea exemplului de consum al insectelor de reprezentanții claselor sociale inferioare din Asia cu secole în urmă – nu este un argument acceptabil în situația curentă. Literatura care pretinde să fundamenteze politicile de promovare a alimentelor bazate pe insecte în cadrul european, se concentrează pe „proteina” din aceste insecte, și evită să ofere atenția cuvenită către analiza „paraziților” și „patogenilor” din insecte, „bacteriilor” și „reacțiilor alergice” asociate cu acestea. Preocupările legate de siguranța alimentară sunt de mai multe categorii:

Alergenic - Există potențialul de a dezvolta reacții alergice grave la insectele și viermii propuși în mâncare, deoarece se perturbă drastic microbiota organismului. De exemplu, persoanele care suferă de alergii, sunt în prima categorie de risc de agravare;

Biologic - Multe tipuri diferite de bacterii dăunătoare pentru oameni pot fi fost găsite în insecte, (inclusiv E. coli și Campylobacter). Pe lângă aceste bacterii, virușii, paraziții și ciupercile sunt, de asemenea, posibile forme de contaminare biologică;

Chimic – Insectele sunt vulnerabile la contaminarea chimică, iar această contaminare poate fi transmutată la consumator (chiar dacă insectele sunt mărunțite praf);

Fizic – Insectele pot prezenta un pericol de leziuni ale organelor interne.

Argumentele cu privire la aspectele nutriționale sunt mai curând rapoarte narrative ale unor instituții nespecializate, ori sunt necesare cercetări științifice concrete cu metodologie complexă. Totodată, ca consumatori, putem lectura și materiale care explică, de asemenea narativ, că „*făina de greieri poate conține fecale, resturi de insecte moarte cu bacterii și virusuri*”, iar „*combaterea contaminării bacteriene des este realizată prin administrarea de antibiotice*”. Această abordare față de produsele alimentare destinate consumului intern este denigratoare și afectează demnitatea umană.

Riscurile asociate cu ciupercile și micotoxinele din alimentele derivate din insecte sunt adesea ignorate. Unele insecte pot acumula metale grele, incluzând arsenic și cadmiu (nivelul pentru acestea fiind chiar indicat în anexă), ceea ce prezintă o amenințare pentru consumatori. Literatura științifică recunoaște că metalele grele sunt un factor de risc pentru disfuncțiile cognitive. Din cauza neurotoxicității metalelor grele, acestea

sunt asociate cu dezvoltarea dificultăților de învățare la copii și deficiențelor cognitive, de aceea prevenirea primară a expunerii la toxine din mediu este crucială.

Totodată, capacitatea insectelor de a transmite boli parazitare este un aspect foarte grav care trebuie să convingă legiuitorul să excludă aceste „alimente noi”, cel puțin din spirit de precauție. Prin acceptarea „experimentelor internaționale” nedemonstrate a fi sigure, se cauzează prejudicii cetățenilor proprii.

V. Există precedente internaționale de rezistență împotriva introducerii insectelor și viermilor în produse alimentare și circulație liberă, ceea ce oferă Republicii Moldova exemplul potrivit pentru a evita adoptarea acestora.

În Italia guvernul a interzis utilizarea făinii din insecte în pizza și pasta. Totodată, la petiția pentru restabilirea statutului brânzei Casu Marzu în Italia, răspunsul Comisiei Europene (din 15.01.2024) a fost de a refuza repunerea în circuitul european a acestui produs, referindu-se la interdicția acestuia conform deciziei autorităților locale, argumentând astfel: *„Casu Marzu înseamnă literalmente „brânză putredă/putred” în limba sardă și este o brânză care conține numeroase larve vii (viermi) de la musculițele din familia Piophilidae. Larvele sunt introduse în mod deliberat în brânză, care trece dincolo de fermentația tipică, ajungând la un stadiu de descompunere prin acțiunea digestivă a larvelor. Atunci când sunt consumate, larvele pot supraviețui acidității stomacale și pot rămâne în tractul intestinal uman, ducând la o infestare parazitată numită „pseudomiază”. Mai mult, larvele pot purta microorganisme patogene care pot duce la infecții. Autoritățile italiene interzic introducerea pe piața italiană a acestei brânzeturi, având în vedere pericolozitatea sa. Având în vedere*

această evaluare a autorităților italiene, această brânză nu ar fi autorizată nici pe restul pieței Uniunii Europene, deoarece, în conformitate cu cerințele generale ale legislației alimentare a Uniunii (Regulamentul (CE) nr. 178/2002), numai alimentele sigure pot fi introduse pe piața Uniunii Europene. Alimentele sunt considerate nesigure dacă sunt dăunătoare sănătății și pot provoca un efect advers asupra sănătății.”⁷⁷ Putem subînțelege astfel, că avem o contradicție între documentele UE? Chiar dacă în această petiție se face referință la larvele vii, se recunoaște expres că larvele pot purta microorganisme patogene și pot crea infestări parazitare – iar pentru Republica Moldova, aceasta indică ideea că autorizarea lor, sub orice formă, pentru oricare dintre produse (inclusiv cele menționate în anexă) – trebuie interzisă în mod expres, clar și oficial.

Italia a interzis utilizarea făinii de insecte în produsele tradiționale italiene, precum pizza și pastele, însă în categoriile specifice de alimente propuse pentru Moldova sunt incluse și „*preamestecuri pentru produse de panificație (uscate), pizza și produse pe bază de paste făinoase*”. Astfel, suntem în situația când Moldova e pe cale să autorizeze ceea ce Italia a interzis. Italia reflectă o rezistență culturală la încorporarea insectelor în patrimoniul său cultural (limite stricte privind etichetarea, amplasarea pe rafturi și trasabilitatea produselor din făină de insecte). Ca membru UE, deși Italia nu a reușit să interzică insectele din toate produsele alimentare, aceasta a restricționat utilizarea lor în preparatele tradiționale, utilizând segregarea de alte alimente. În România de asemenea s-a interzis utilizarea făinii de insecte în preparatele tradiționale prin Legea 411/2023 Art. 1 al.(2) „*Se interzice operatorilor economici utilizarea, pe teritoriul României, a*

⁷⁷ European Parliament, Committee on Petitions. Notice to members. Subject: Petition No 0702/2023 presented by Nicolò Quartararo (Italian) on restoring the status of Casu Marzu cheese as a foodstuff and edible product in the EU. From 15.01.2024. Accesat la 10.06.2025: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/PETI-CM-758761_EN.pdf

unor alimente noi autorizate în prepararea/producerea produselor alimentare prevăzute în Registrul național al produselor tradiționale și Registrul național al rețetelor consacrate.”

Marea Britanie a interzis alimentele sau ingredientele pe bază de insecte, ca urmare a deciziei de a nu continua măsurile tranzitorii care anterior permiteau vânzarea acestora în temeiul legislației UE la sfârșitul perioadei de tranziție BREXIT (chiar dacă din 2024, se permit 4 specii cu solicitarea autorizației). Cu alte cuvinte, există și precedent de interzicere a acestor ingrediente.

Luxembourg și Suedia nu permit introducerea automată pe piață dar solicită autorizarea prealabilă. Emiratele Arabe Unite și Qatar au interzis consumul de insecte din motive culturale sau religioase. Iar Moldova, profitând de statutul de a NU fi membru al UE, are dreptul să NU accepte aceste ingrediente în perimetrul său domestic.

VI. Introducerea rezultatelor de orice fel din vierme, lăcuste, greieri și din alte insecte în alimentația autohtonă, afectează identitatea culturală (alimentară) a Moldovei și patrimoniul cultural imaterial al Republicii Moldova.

Conform art. 5, lit. g) din Legea 58/2012 *privind protejarea patrimoniului cultural imaterial*, în domeniile de manifestare a patrimoniului cultural imaterial, sunt incluse și „*tehnici și cunoștințe de preparare a alimentelor, a băuturilor*”. Conform descrierii oferite de către cercetătorul Valentina Iarvoi, publicate pe pagina Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova, cunoștințele privind alimentația tradițională sunt valoroase deoarece „*sistemul alimentar tradițional s-a format în strânsă legătură cu ocupațiile principale și secundare, mediul natural și condițiile climaterice, religia și condițiile socio-istorice ale acestui spațiu.*”

Conlucrarea socială de pe acest teritoriu au rezultat un sistem alimentar destul de bogat în cunoștințe, deprinderi și practici de preparare a bucatelor". Totodată „cunoștințele privind alimentația” sunt incluse ca și categorie recunoscută de Ministerul Culturii al Republicii Moldova pentru care se realizează chestionare de inventariere și cercetare a elementelor patrimoniului cultural imaterial. Aceasta indică ideea că o imixtiune în regimul alimentar național, prin elemente atât de exotice și atipice precum insectele și viermi, ar denatura și aduce prejudicii identității culturale specifice Moldovei.

Republica Moldova a ratificat *Convenția privind Salvagădarea Patrimoniului Cultural Imaterial* adoptat la Paris la 17 octombrie 2003. Deși bucătăria națională a Moldovei nu este inclusă în patrimoniul UNESCO, conceptual bucătăria națională a unei țări poate fi subiectul unei astfel de recunoașteri (exemplul: „Masa gastronomică franceză” inclusă în patrimoniul UNESCO prin inscripția 5.COM.6.14 în 2010), recunoscând importanța păstrării tradițiilor naționale. Conform art. din această Convenție, *„fiecare stat parte va strădui ca, prin toate mijloacele adecvate a) să asigure recunoașterea, respectul și punerea în valoare a patrimoniul cultural imaterial”, precum și să „b) informeze publicul cu privire la pericolele ce amenință acest patrimoniu”*. Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare și instituțiile de resort nu au informat publicul în modul corespunzător cu privire la pericolul ce amenință patrimoniul alimentar național. Chiar dacă Franța permite utilizarea acestor ingrediente pe teritoriul său în pofida recunoașterii bucătăriei sale ca patrimoniu cultural, Republica Moldova ca stat neutru și independent, în afara Uniunii Europene – poate să se abțină de la introducerea acestora pe piața internă. Mai mult decât atât, reprezentanții instituțiilor de stat ai Republicii Moldova sunt în drept față de instituțiile UE, și obligați față de cetățenii

Republicii Moldova – să **negocieze** maniera de armonizare legislativă asumată prin Acordul de Asociere din 2014 în interesul consumatorilor naționali, și nu să copie cu exactitate prevederile externe.

În baza Art. 10 al.(2) al Constituției RM „*Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, dezvoltarea și la exprimarea identității lor [...] culturale*”, prin urmare, prin preluarea acestei liste de „alimente noi”, statul în mod indirect, privează cetățenii săi de dreptul de a păstra identitatea culturală asociată alimentației. Societatea noastră are norme alimentare bine stabilite, cu care se poate mândri, iar inovațiile adoptate în Republica Moldova ar putea fi de alt ordin, nu obligatoriu – alimentară.

VII. Republica Moldova are dreptul la Suveranitate Alimentară.

Acest argument este autosuficient.

Totuși, conform Constituției Art. 1 „*Republica Moldova este un stat suveran și independent*”, conform Art. 37, reiterăm că cetățenii au „*dreptul la un mediu înconjurător sănătos*” care implică și accesul la hrană sănătoasă, sigură și suficientă, iar conform Art.126, statul garantează dezvoltarea economiei naționale, protejând interesul public și resursele naturale „*statul trebuie să asigure: c) protejarea intereselor naționale în activitatea economică [...] și e) exploatarea rațională a pământului [...] în concordanță cu interesele naționale*”. Conform Strategiei Securității Alimentare a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030, și-a stabilit obiective naționale de „*dezvoltare a unei piețe locale eficiente și sigure*” și „*sporirea producerii în sectorul agroalimentar*”.

Moldova are condiții favorabile pentru o autosuficiență alimentară prielnică: soluri fertile, climă temperată, tradiții agricole vechi.

Suveranitatea alimentară este necesară pentru a proteja producătorii locali de concurența disproporționată din import, a menține spectrul semințelor autohtone și/sau utilizate constant pe teritoriul țării, a permite populației să evite consumul de alimente nesigure contrare culturii locale și a microflorei, precum și altele.

VIII. Reducerea amprentei de carbon și „sustenabilitatea” noilor produse în comparație cu metodele tradiționale de alimentare pentru moldoveni, nu este proporțională cu riscurile impactului negativ asupra sănătății publice și a economiei.

Procentul total de concentrație a dioxidului de carbon în atmosferă este de doar 0,04%. Deși date sunt diferite, activitatea umană este responsabilă de doar până la 5% din emisiile anuale, celelalte surse fiind naturale (oceane, vulcani, dinamica ecosistemelor naturale), care ar reprezenta doar 0,002%. Conform raportului oficial NDC al Republicii Moldova, „*ponderea emisiilor de gaze cu efect de seră ale Republicii Moldova în totalul emisiilor globale este de 0,026%*”. Dacă CO₂ reprezintă 0,04% din atmosferă, ponderea cauzată de om (aproximativ 5% din aceasta) este de aproximativ 0,002% din întreaga atmosferă, iar ponderea Moldovei este 0,026%⁷⁸ din ultima, atunci ponderea emisiilor din Moldova în totalul din atmosferă este de doar 0,0000005%. Chiar dacă aceste date nu sunt fixe (diferite surse/rapoarte/cercetări, toate oficiale, prezintă cifre diferite, adesea contradictorii, imposibil de măsurat sau verificat tehnic), acest exemplu oferă o estimare a proporțiilor pentru a crea o imagine de ansamblu conceptual echilibrat și a prezenta incapacitatea Moldovei de a contribui la reglarea regimului termic planetar, în starea sa industrială

⁷⁸ Government of the Republic of Moldova. Updated National Determined Contribution of the Republic of Moldova. Accesat la 10.06.2025. https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2022-06/MD_Updated_NDC_final_version_EN.pdf

actuală. Astfel, (prin consumul de viermi și insecte) Republica Moldova NU va salva planeta de orice schimbare climatică pe care o categorie de experți pretind că aceste emisii le cauzează. Argumentele privind „sustenabilitatea climatică” a produselor alimentare din insecte sunt fundamental eronate în contextul Republicii Moldova și nu doar. Impactul negativ asupra sănătății și economiei naționale este net superior decât orice presupus impact pozitiv asupra mediului. Iar asumarea unor angajamentele internaționale în acest sens reprezintă, cel puțin, neglijarea premeditată a necesităților propriilor cetățeni. Explicații privind invaliditatea „raționamentului de protecție a mediului” în autorizarea mâncării din insecte și viermi pe piața din Moldova, bineînțeles pot urma mai multe.

IX. Introducerea acestor insecte în alimentația din Moldova este în conflict cu valorile etico-morale și spirituale ale cetățenilor Republicii noastre.

Făcând referință la „religie” ca la un construct de apartenență spirituală fără a evidenția nuanțele ideologice dintre acestea – accentuez că religiozitatea este în mod general asociată cu diete mai sănătoase. Întrucât hrana este sursa de energie și în mod abstractizat „devine parte cu consumatorul”, în accepțiune spirituală - devenim ceea ce mâncăm. Din această perspectivă, insectele fiind considerate „murdare”, face consumul acestora o involuție/degradare spirituală, și nu un pas de evoluție a civilizației umane. Chiar și postul constă în hrană vegetală, și nu în hrană pe bază de viermi și/sau insecte.

Repulsia instinctivă, viscerală negativă față de consumul de viermi și insecte, ar putea fi asociat mecanismelor evolutive de evitare a surselor potențial periculoase de hrană. Iar consumul acestora recomandat pentru categoriile social vulnerabile este o formă de diminuare a demnității

umane. Aceste „alimente noi” sunt inferioare altor surse de hrană, fără acceptarea tentativelor progresiste de a invoca inversul, iar acceptarea acestora este și implicit, o renunțare la valorile etico-morale. Alegerea alimentelor pe care le consumăm contribuie la definirea identității noastre și la modul în care ne raportăm la lumea din jur. Aceste aspecte demonstrează că spiritualitatea și alimentația sunt strâns legate, iar deciziile legate de consumul anumitor produse pot influența profund percepția de sine și raportarea la lumea înconjurătoare.

A invoca sărăcia din Moldova ca argument pentru introducerea alimentelor din insecte, în timp ce avem pământ atât de bogat ca resursă naturală, este inadmisibil.

ASTFEL, se reiterează solicitarea de a exclude următoarele „alimente noi” din lista propusă spre autorizare:

- Pulbere parțial degresată de *Acheta domesticus* (greier de casă)
- Larve de *Alphitobius diaperinus* (larvele gândacului de făină) sub formă congelată, de pastă, uscată și de pulbere
- Larvă desicată de *Tenebrio molitor* (vierme galben de făină)
- *Acheta domesticus* sub formă congelată, desicată și de pulbere (greier de casă)
- *Locusta migratoria* (lăcustă călătoare) sub formă congelată, uscată și de pudră
- Viermele galben de făină (larva de *Tenebrio molitor*) sub formă congelată, uscată și de pudră
- Pudră tratată cu UV din larve întregi de *Tenebrio molitor* (viermi galbeni de făină)

Este corectă interpretarea prin care fiecare funcționar public care a oferit aviz pozitiv pentru autorizarea acestor produse, trebuie să-și asume

responsabilitatea cu patrimoniul său personal, pentru repararea prejudiciului adus sănătății victimelor acestui experiment social.

DISCUȚIE

Moldova are dreptul să-și reafirme dreptul suveran de a-și determina independent și politica externă și politica internă. Dacă anumite decizii instituționale, sunt copiate mecanic la indicația externă după modele străine, fără a ține cont de interesul național, securitatea biologică, alimentară și socială a moldovenilor, totodată fără a oferi mecanisme domestice pentru verificări și protecție a propriilor cetățeni, cu risc major pentru sănătatea oamenilor – aceste decizii trebuie tratate ca fiind neconstituționale. Dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova poate avea loc doar cu un popor sănătos.

Subiectul introducerii unor *alimente noi* derivate insectelor, viermilor, paraziților etc., poate fi dezvoltat și analizat prin perspectiva securității biologice și a protecției populației de utilizarea armelor biologice, genetice, etnice sau alte altor tipuri de arme biosferice.

RĂSPUNS

Scrisoarea oficială ca răspuns la consultările publice a fost expediată la 12.06.2025 **către** Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, precum și către Ministerul Sănătății, Comisia Parlamentară Agricultură și Industrie Alimentară, Agenția Națională de Sănătate Publică și toate subdiviziunile ei teritoriale – cu titlu de informare.

Răspunsul parvenit **de la** Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, a fost semnat cu data de 09.07.2025 și de la Ministerul Sănătății semnat la 11.07.2025. În răspuns, s-a confirmat examinarea

scrisorii, organizarea unei ședințe de lucru interministeriale și decizia de a exclude produsele menționate, precum a fost solicitat.

MINISTERUL
AGRICULTURII
ȘI INDUSTRIEI ALIMENTARE
AL REPUBLICII MOLDOVA

MINISTRY
OF AGRICULTURE
AND FOOD INDUSTRY OF THE
REPUBLIC OF MOLDOVA

MD-2004, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 162
Tel.: 022-204-512; e-mail: cancelaria@maia.gov.md; WEB: www.maia.gov.md

09.07.2025 Nr. 12-03/49/1938

La nr. _____ din _____

Dnei Elena MĂRGINEANU,
Doctor în drept, lector universitar,
Universitatea Liberă
 Internațională din Moldova
e-mail: emargineanu@ulim.md

Cu referință la demersul înregistrat în cancelaria Ministerului cu nr.3360 din 13.06.2025, privind excluderea anumitor poziții din Lista cu alimente noi, Ministerul comunică următoarele.

La data de 19.06.2025, în incinta Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare a fost organizată o ședință de lucru la care au participat și reprezentanții Ministerului Sănătății. În cadrul acestei ședințe, s-a analizat Lista cu alimente noi prevăzută în proiectul de Ordin și, ca urmare a consultărilor, s-a decis excluderea următoarelor produse:

- Pulbere parțial degresată de *Acheta domesticus* (greier de casă);
- Larve de *Alphitobius diaperinus* (larvele gândacului de făină) sub formă congelată, de pastă, uscată și de pulbere;
- Larvă desicată de *Tenebrio molitor* (vierme galben de făină);
- *Acheta domesticus* sub formă congelată, desicată și de pulbere (greier de casă);
- *Locusta migratoria* (lăcustă călătoare) sub formă congelată, uscată și de pudră;
- Viermele galben de făină (larva de *Tenebrio molitor*) sub formă congelată, uscată și de pudră;
- Pudră tratată cu UV din larve întregi de *Tenebrio molitor* (viermi galbeni de făină).

Totodată, după definitivarea operării modificărilor în proiectul de Ordin, acesta va fi supus repetat consultărilor publice, în conformitate cu prevederile art.11 din Legea nr.239/2008 privind transparența în procesul decizional astfel încât toate părțile interesate să poată contribui la procesul de adoptare al actului normativ, iar propunerile și obiecțiile înaintate vor fi luate în considerare în mod corespunzător.

Secretar de Stat

Digitally signed by Digolean Andrian
Date: 2025.07.09 10:14:35 EEST
Reason: MoldSig Signature
Locaion: Moldova
MOLDOVA EUROPEANA

Andrian DIGOLEAN

Ex. Ciubeica Cristina
Tel.022-204-540

Astfel, în Republica Moldova, a fost înregistrat un caz pozitiv când oamenii au reușit (cel puțin, pentru perioada imediată) să se salveze de această politică străină a introducerii insectelor în mâncare, și să-și mențină securitatea alimentară, și implicit – securitatea biologică.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

UNIUNEA JURISTILOR
DIN MOLDOVA

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

КУЛЬТУРНОЕ ПРОСТРАНСТВО МОЛДОВЫ В СВЕТЕ КОНЦЕПЦИИ ОРГАНИЦИЗМА

Татьяна Борисовна БАТЫР

Доктор философии, преподаватель

Аннотация

В статье рассматривается Республика Молдова и ее место в мировом культурном пространстве в контексте концепции органицизма, предполагающей подчинение государства биологическим законам развития. Автор считает, что такая оптика могла бы способствовать расширенному подходу в решении стоящих перед страной вызовов.

Ключевые слова: *Молдова, культурное пространство, органицизм, идентичность, межкультурный диалог*

Каждое государство на планете есть великий и вместе с тем малый универсум. Подобно живому существу, оно постоянно находится во взаимодействии с окружающей культурной средой, осуществляя непрерывный процесс обмена энергией.

В то же время организмы, испытывая на себе влияния извне, сохраняют постоянство своей внутренней среды.

На эту особенность обратил внимание французский учёный, врач Клод Бернар в 1878 году, а спустя 50 лет американский физиолог У. Каннон в книге «Мудрость тела» предложил термин гомеостаз для

обозначения способности открытых систем к саморегуляции и сохранению и своего состояния.

Уподобление социальных феноменов, культур, цивилизаций явлениям природного мира встречается у древнегреческого историка, писателя и политического деятеля Ксенофонта, древнеримского историка Тита Ливия, в трудах немецко-австрийского социолога А. Шеффле, французского социолога Р. Вормса, английского философа и социолога Г. Спенсера, в трудах российских ученых социологов А. И. Стронина, П. Ф. Лилиенфельда.

В своем фундаментальном труде «Мир как целое» русский философ и публицист XIX века Н. Н. Страхов обосновал следующее положение: «части и явления мира не просто связаны, а *соподчинены*, представляют правильную лестницу, пирамиду, ...иерархию существ и явлений. Мир, как организм, имеет части менее важные и более важные, высшие и низшие; и отношение между этими частями таково, что они представляют гармонию, *служат* одни для других, образуют одно целое, в котором нет ничего ни лишнего, ни бесполезного» [7-8].

Это направление философско-социологической мысли, получившее название органицизм, подтолкнула таких мыслителей как Н. Я. Данилевский, О. Шпенглер, Э. Мейер к уподоблению целых культур организмам со свойственными им жизненными циклами рождения, становления, увядания.

Данная концепция вполне применима к Молдове как единому «социальному телу», исходя из которой возможно исследовать влияние исторических трансформаций на целостность государственного организма. Адаптационные (включенность в общемировые социальные и технологические реалии) и противоречивые (территориальная целостность, конституционные и

правовые кризисы) процессы следует рассматривать как системные патологии или этапы морфогенеза.

Гомеостаз, упомянутый выше в биологическом смысле, следует, применительно к локальной социо-политической сфере, понимать как поддержание внутренней стабильности в Молдове, подвергнутой всевозможным влияниям извне, использования Молдовы в чьих-то интересах, не принимая во внимание её специфику и внутренние потребности.

Молдова, как часть мироздания, всегда была вовлечена во всеобщий историко-культурный процесс, даже, если ей приходилось играть далеко не главные роли на мировой арене. Так или иначе, до Молдовы, оказавшейся во многие исторические моменты в отдалении от разворачивавшихся ключевых исторических событий, либо на периферии, всегда доходили важнейшие веяния эпох и находили отклик в её культурной среде.

В разные исторические периоды территория современной Молдовы находилась под влиянием разных культур, поэтому её культурное пространство формировалось под воздействием множественных цивилизационных факторов, что привело к многослойной культурной реальности, в которой переплетаются традиции, обычаи, языки, религии, конфессии.

По этой причине в настоящее время так остро стоит вопрос о развитии и совершенствовании межкультурного диалога в условиях культурного синтеза.

Этнокультурное разнообразие выявляет необходимость создания необходимых условий для социальной сплоченности.

Концепция органицизма, предполагающая подчинение биологическим законам развития, во многом могла бы помочь в

разработке правильной стратегии государства, имеющего уникальный «пограничный» статус, находящегося на стыке латинской и славянской цивилизаций, и выступающего в роли моста для межкультурного обмена. Особую актуальность приобретает сохранение государственной идентичности в контексте стремительно развивающихся, не всегда точно прогнозируемых событий мировой политики, алогичных процессов дезинтеграции и геополитических трансформаций.

Сегодня, когда Молдова сталкивается с новыми вызовами, неосмотрительность, чрезмерное увлечение популистскими лозунгами, игнорирование научных исследований, закономерностей, прогностической фактологии, может оказаться весьма пагубным для дальнейшей жизнедеятельности страны.

Экстраполирование свойств биологического организма на политический открывает благоприятную оптику в рассмотрении и решении многих проблем, стоящих перед нашей уникальной страной с большим потенциалом и широкими перспективами.

Литература:

Страхов Н. Н. Мир как целое. Черты из науки о природе. СПб., 1872

Интернет-источник: [Организмизм — Википедия](#) (Дата обращения: 12 марта 2026 г.)

DEZBINĂ ȘI DOMINĂ

Tatiana COSTACHI

Activistă civică

Moldova este condusă de un „lup în blană de oaie”. O guvernare care își schimbă blana după cum bate vântul. Ne vorbește frumos, dar face altceva. Și oamenii nu doar simt asta, o trăiesc zi de zi, pe pielea lor.

Au încălcat orice principiu de drept și de democrație: cenzură, represiuni, dezbinare și haos.

Ne-au împărțit, ne-au pus unii împotriva altora, ne-au furat liniștea și încrederea.

Au reușit să transforme vecini în adversari și frați în străini.

Oare partenerii lor știu ce se întâmplă aici, în realitate? Sau aleg să nu vadă?

Au pus presiune și pe Transnistria, și pe Autonomia Găgăuză.

În loc să unească țara, au rupt-o și mai mult.

Ne-au scuturat ca pe niște furnici într-un borcan... și acum ne privesc cum ne certăm, cum ne pierdem unii pe alții, cum ne stingem încet ca societate.

Ne vorbesc despre valori europene și dezvoltare.

Dar ieși din Chișinău câțiva kilometri și dai de gropi, de sate uitate, de sărăcie care nu mai este doar lipsă de bani, ci lipsă de speranță. Bătrâni înfometați care își așteaptă copiii plecați peste hotare... copii care cresc fără părinți, învățând prea devreme ce înseamnă dorul.

Asta nu e dezvoltare. Asta e o rană deschisă.

Pe noi nu ne interesează niciun vis „european”, „american” sau „african”, atâta timp cât, aici, acasă, nu se respectă Constituția, legea și omul. Pentru că fără dreptate, fără respect și fără grijă față de oameni, orice vis devine o minciună frumos ambalată.

Și adevărul e simplu, dar greu de spus: o guvernare care își minte poporul și îl dezbină nu construiește nimic. Doar distruge încet, sigur, fără zgomot.

Iar o țară nu moare dintr-o dată... moare atunci când oamenii nu mai cred, când speranța se transformă în tăcere, iar tăcerea în resemnare.

Dar Moldova nu este a lor.

Moldova este a mamelor care plâng în liniște, a bătrânilor care mai așteaptă o zi, a copiilor care încă mai speră.

Și într-o zi, această durere nu va mai putea fi ascunsă.

Va deveni glas.

Iar acel glas va cere un singur lucru - nu vorbe, nu promisiuni, ci dreptate.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

REZOLUȚIA

Conferinței internaționale științifico-practice „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”

Noi, participanții la Conferința internațională științifico-practică „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova”, reprezentând mediul academic, civic și politic din Republica Moldova,

Constatând existența unor evoluții și tendințe în viața publică care pot afecta echilibrul constituțional, stabilitatea socială și dezvoltarea pașnică a statului, inclusiv manifestări de intoleranță și discursuri de natură să genereze tensiuni etnice, religi-oase, lingvistice sau culturale, precum și apariția unor practici administrative sau decizii instituționale percepute în societate ca fiind de natură să limiteze pluralismul mediatic, activitatea unor instituții culturale sau religi-oase ori să genereze tensiuni între diferite comunități ale Republicii Moldova;

Observând că asemenea evoluții pot amplifica polarizarea socială, pot afecta încrederea cetățenilor în instituțiile statului și pot pune în pericol climatul de dialog și cooperare necesar dezvoltării durabile a societății;

Condamnând ferm orice formă de incitare la ură sau discriminare pe criterii etnice, rasiale, religioase, lingvistice, culturale sau politice, precum

și orice acțiuni sau politici publice care pot submina pacea socială, coeziunea societății și respectul reciproc între cetățeni;

Exprimând îngrijorarea față de persistența unor probleme structurale precum sărăcia, inegalitățile sociale, corupția și in justiția, care constituie obstacole majore în calea dezvoltării durabile a statului, a consolidării democrației și a creșterii bunăstării cetățenilor;

Afirmând caracterul suveran și independent al Republicii Moldova și subliniind importanța respectării statutului constituțional de neutralitate permanentă a statului în contextul provocărilor internaționale actuale, inclusiv al conflictelor armate din regiune;

Reafirmând dreptul suveran al fiecărui stat de a-și determina independent politica externă, în conformitate cu normele și principiile dreptului internațional și cu Carta Organizației Națiunilor Unite;

Recunoscând că statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova poate contribui la consolidarea păcii și securității în regiune și la dezvoltarea unor relații pașnice, prietenoase și reciproc avantajoase cu toate statele lumii;

Reafirmând identitatea moldovenească consacrată prin Constituția Republicii Moldova, ca fundament al patrimoniului național și al coeziunii sociale, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie sau apartenență politică;

Recunoscând rolul esențial al educației în consolidarea democrației constituționale, în promovarea drepturilor omului și în realizarea obiectivelor naționale de dezvoltare;

Subliniind rolul fundamental al justiției, în special al justiției constituționale, ca garanție a supremației Constituției și a respectării ordinii constituționale;

Considerând că dialogul interetnic, interre-ligios și intercultural reprezintă un instrument esențial pentru consolidarea încrederii reciproce, a coeziunii sociale și a culturii păcii în societate;

Recunoscând contribuția mass-media și a noilor tehnologii ale informației la promovarea dialogului social și la consolidarea înțelegerii reciproce între comunități;

Aflându-ne sub autoritatea supremației Constituției și în continuitatea tradiției constituționale a Republicii Moldova, reafirmăm că bazele constituționale ale statului constituie cadrul juridic fundamental pentru edificarea unui regim democratic autentic, bazat pe alegeri libere și corecte, pe instituții publice legitime și pe responsabilitatea autorităților publice față de poporul Republicii Moldova în calitate sa de titular al suveranității.

În acest spirit, ghidați de rigoarea cercetării științifice, de responsabilitatea civică și de principiile statului de drept, exprimăm următoarele poziții adresate autorităților publice și societății în ansamblu:

- 1. Reamintim** legătura fundamentală dintre guvernarea democratică, pace, dezvoltarea durabilă și protecția efectivă a drepturilor fundamentale ale omului.
- 2. Condamnăm** orice formă de incitare la ură etnică, rasială, religioasă, lingvistică sau culturală care poate genera discriminare, ostilitate sau violență, indiferent de mijloacele prin care aceasta este promovată.
- 3. Considerăm** necesară intensificarea eforturilor de promovare, prin educație, a valorilor patriotice, a culturii păcii, a interesului național, a drepturilor omului și a democrației constituționale, precum și a respectului pentru diversitatea etnică, religioasă și culturală a societății.

4. **Solicităm** autorităților publice reafirma-rea angajamentului statului pentru respectarea și protejarea universală a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite, Declarația Universală a Drepturilor Omului și celelalte instrumente internaționale relevante.
5. **Salutăm** eforturile societății civile care promovează pacea, dialogul social, suveranitatea statului și dezvoltarea durabilă și subliniem importanța cooperării internaționale bazate pe respect reciproc și dialog constructiv.
6. **Încurajăm** participarea activă a cetățenilor și organizațiilor neguvernamentale la dialogul public privind dezvoltarea și viitorul Republicii Moldova.
7. **Susținem** promovarea dialogului inter-etnic, interreligios și intercultural în societate, ca instrument de consolidare a păcii sociale, a stabilității și a respectului reciproc între comunități.
8. **Solicităm** autorităților publice și persoanelor cu demnitate publică să contribuie la consolidarea coeziunii sociale, a stabilității și a neutralității statului, prin politici interne și externe orientate spre dialog, cooperare și securitate națională.
9. **Subliniem** necesitatea consolidării cadru-lui instituțional al dezvoltării durabile, bazat pe principiile statului de drept, transparenței, responsabilității, eficienței administrative și echității sociale.
10. **Evidențiem** interdependența dintre pace, securitate și dezvoltare și importanța cooperării dintre autoritățile statului, societatea civilă și partenerii internaționali pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare ale Republicii Moldova.

11. **Solicităm** elaborarea și implementarea unor măsuri practice pentru consolidarea statutului de neutralitate permanentă al Republicii Moldova și pentru promovarea unei politici interne și externe orientate spre pace, stabilitate regională și rein-tegrarea statului.
12. **Susținem** integrarea în sistemul educațional național a programelor de educație civică și patriotică, educație pentru drepturile omului și educație pentru democrația constituțională, în vederea formării unei culturi juridice și civice solide în rândul tinerilor, a dezvoltării responsabilității civice, a respectului pentru ordinea constituțională și a consolidării valorilor statului de drept în societatea Republicii Moldova.

Adresăm un apel tuturor cetățenilor Republicii Moldova, instituțiilor publice și private, mediului academic și societății civile să contribuie la apărarea ordinii constituționale, la promovarea păcii și a dezvoltării durabile și la respectarea supremației Constituției Republicii Moldova.

Totodată, ne angajăm să continuăm cercetarea științifică, dialogul instituțional și dezbaterile publice asupra temelor abordate în cadrul conferinței și să diseminăm prezenta **Rezoluție** autorităților publice centrale ale Republicii Moldova, instituțiilor academice, societății civile și partenerilor internaționali.

Adoptată de participanții

Conferinței internaționale științifico-practice

**„Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile
a Republicii Moldova”**

07 martie 2026,

Chișinău, Republica Moldova

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

РЕЗОЛЮЦИЯ

Международной научно-практической конференции «Конституционные основы мирного и устойчивого развития Республики Молдова»

Мы, участники Международной научно-практической конференции «Конституционные основы мирного и устойчивого развития Республики Молдова», представляющие академическую, гражданскую и политическую среду Республики Молдова,

Констатируя наличие событий и тенденций в общественной жизни, которые могут повлиять на конституционное равновесие, социальную стабильность и мирное развитие государства, включая проявления нетерпимости и высказывания, способные породить этническую, религиозную, языковую или культурную напряженность, а также появление административных практик или институциональных решений, воспринимаемых в обществе как способные ограничить плюрализм СМИ, деятельность культурных или религиозных учреждений, или породить напряженность между различными общинами Республики Молдова;

Отмечая, что такие события могут усилить социальную поляризацию, повлиять на доверие граждан к государственным институтам и поставить под угрозу климат диалога и

сотрудничества, необходимый для устойчивого развития общества;

Решительно осуждая любые формы подстрекательства к ненависти или дискриминации по этническим, расовым, религиозным, языковым, культурным или политическим признакам, а также любые публичные действия или политику, которые могут подорвать социальный мир, социальную сплоченность и взаимное уважение между гражданами;

Выражая обеспокоенность по поводу сохранения структурных проблем, таких как бедность, социальное неравенство, коррупция и несправедливость, которые представляют собой серьезные препятствия для устойчивого развития государства, укрепления демократии и повышения благосостояния граждан;

Утверждая суверенный и независимый характер Республики Молдова, и подчеркивая важность уважения конституционного статуса постоянного нейтралитета государства в контексте современных международных вызовов, включая вооруженные конфликты в регионе;

Подтверждая суверенное право каждого государства самостоятельно определять свою внешнюю политику в соответствии с нормами и принципами международного права и Устава Организации Объединенных Наций;

Признавая, что постоянный нейтралитет Республики Молдова может способствовать укреплению мира и безопасности в регионе и развитию мирных, дружественных и взаимовыгодных отношений со всеми государствами мира;

Подтверждая молдавскую идентичность, закрепленную в Конституции Республики Молдова, как основу национального

наследия и социальной сплоченности, независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, убеждений или политической принадлежности;

Признавая важнейшую роль образования в укреплении конституционной демократии, в продвижении прав человека и в достижении целей национального развития;

Подчеркивая основополагающую роль правосудия, в частности конституционного правосудия, как гарантии верховенства Конституции и уважения конституционного порядка;

Учитывая, что межэтнический, межрелигиозный и межкультурный диалог является важнейшим инструментом укрепления взаимного доверия, социальной сплоченности и культуры мира в обществе;

Признавая вклад средств массовой информации и новых информационных технологий в содействие социальному диалогу и укрепление взаимопонимания между общинами;

Находясь под властью верховенства Конституции и в соответствии с конституционной традицией Республики Молдова, мы подтверждаем, что конституционные основы государства составляют фундаментальную правовую основу для построения подлинно демократического режима, основанного на свободных и справедливых выборах, легитимных государственных институтах и ответственности органов государственной власти перед народом Республики Молдова в качестве носителей суверенитета.

В этом духе, руководствуясь строгостью научных исследований, гражданской ответственностью и принципами верховенства права, мы выражаем следующие

позиции, адресованные органам государственной власти и обществу в целом:

1. Мы напоминаем о фундаментальной связи между демократическим управлением, миром, устойчивым развитием и эффективной защитой основных прав человека.

2. Мы осуждаем любые формы подстрекательства к этнической, расовой, религиозной, языковой или культурной ненависти, которые могут привести к дискриминации, вражде или насилию, независимо от средств, которыми они поощряются.

3. Мы считаем необходимым активизировать усилия по содействию посредством образования патриотическим ценностям, культуре мира, национальным интересам, правам человека и конституционной демократии, а также уважению этнического, религиозного и культурного многообразия общества.

4. Мы призываем государственные органы подтвердить приверженность государства всеобщему уважению и защите прав человека и основных свобод в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, Всеобщей декларацией прав человека и другими соответствующими международными документами.

5. Мы приветствуем усилия гражданского общества, направленные на содействие миру, социальному диалогу, государственному суверенитету и устойчивому развитию, и подчеркиваем важность международного сотрудничества, основанного на взаимном уважении и конструктивном диалоге.

6. Мы призываем к активному участию граждан и неправительственные организации в общественном диалоге о развитии и будущем Республики Молдова.

7. Мы поддерживаем продвижение межэтнического, межрелигиозного и межкультурного диалога в обществе как инструмента укрепления социального мира, стабильности и взаимного уважения между общинами.

8. Мы призываем органы государственной власти и лиц, обладающих общественным достоинством, содействовать укреплению социальной сплоченности, стабильности и нейтралитета государства посредством внутренней и внешней политики, ориентированной на диалог, сотрудничество и национальную безопасность.

9. Мы подчеркиваем необходимость укрепления институциональной основы устойчивого развития, базирующейся на принципах верховенства права, прозрачности, подотчетности, административной эффективности и социальной справедливости.

10. Мы подчеркиваем взаимозависимость между миром, безопасностью и развитием, а также важность сотрудничества между государственными органами, гражданским обществом и международными партнерами в достижении целей развития Республики Молдова.

11. Мы призываем к разработке и реализации практических мер по укреплению статуса постоянного нейтралитета Республики Молдова и к продвижению внутренней и внешней политики, ориентированной на мир, региональную стабильность и реинтеграцию государства.

12. Мы поддерживаем интеграцию в национальную систему образования программ гражданского и патриотического воспитания, воспитания в области прав человека и воспитания в духе конституционной демократии в целях формирования прочной

правовой и гражданской культуры среди молодежи, развития гражданской ответственности, уважения к конституционному порядку и укрепления ценностей верховенства права в обществе Республики Молдова.

Мы призываем всех граждан Республики Молдова, государственные и частные учреждения, академические круги и гражданское общество внести свой вклад в защиту конституционного порядка, содействие миру и устойчивому развитию, а также уважение верховенства Конституции Республики Молдова.

Одновременно, мы обязуемся продолжать научные исследования, институциональный диалог и публичные дебаты по темам, затронутым на конференции, а также распространять данную **Резолюцию** среди центральных органов государственной власти Республики Молдова, академических учреждений, гражданского общества и международных партнеров.

Принято
участниками Международной
научно-практической конференции
«Конституционные основы
мирного и устойчивого развития Республики Молдова»

7 марта 2026 г.

Кишинев, Республика Молдова

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

MULȚUMIRI PARTICIPANȚILOR
la Conferință internațională practico-științifică
„Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice
și durabile a Republicii Moldova”

Distinși oaspeți din țară și de peste hotare,
Dragi prieteni și stimați colegi,

reprezentanți ai ambasadelor SUA și a Federației Ruse, ai autorităților publice și instituțiilor de stat, ai mediului academico-didactic național, ai comunităților de profil juridic din țară, ai asociațiilor etnoculturale din Republica Moldova - participanți la Conferință internațională practico-științifică „Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice și durabile a Republicii Moldova” care a avut loc la 7 martie 2026!

Vă mulțumim tuturor pentru că ne-ați onorat invitația de a participa la lucrările Conferinței noastre dedicate Legii supreme și perspectivelor de dezvoltare a Republicii Moldova, care a fost una de premieră în republică prin participarea asociațiilor etnoculturale din țară – Comunitatea Rusă, Asociația Găgăuzilor, Asociația Bulgarilor și Societatea de cultură Elenă „Elefteria” din Republica Moldova.

Suntem recunoscători pentru cuvintele frumoase și propuneri de valoare, încurajări și pledoarii profunde marcate cu respect deosebit față de Constituția Republicii Moldova și caile pașnice de dezvoltare națională durabila.

Este de menționat, că această primă conferință practico-științifică internațională dedicată Constituției Republicii Moldova a fost așa cum ne-am dorit, un eveniment de succes la care au participat circa 100 de persoane notorii și invitați speciali din domeniul jurisprudenței, inclusiv semnatori ai Declarației de Suveranitate și Independența a Republicii Moldova, votanți ai Constituției Republicii Moldova, ex-judecători constituționali, conducători și reprezentanți ai ONG-urilor și a partidelor politice, savanți și cercetători recunoscuți în științele juridice, dar și în alte domenii de activitate!

Vom remarca că toate rapoartele și discursurile prezentate la conferință vor fi editate, completând fondul de carte specializată în drept constituțional.

Astfel, evenimentul dat a reprezentat un pas științific înainte spre îndeplinirea unuia dintre obiectivele fundamentale ale țării – dezvoltarea pașnică și durabilă a republicii, întru asigurarea reintregirii țării, bunăstării și prosperității Republicii Moldova!

Vă mulțumim și vă invităm să participați și la ulterioarele evenimente ale organizatorilor!

Cu respect,

Organizatorii:

V.KUCIUK, Asociația Obștească „Institutul Justiției Constituționale”,

M.LEBEDINSCHI, Uniunea Juriștilor din Moldova,

N.TERZI, Asociația Găgăuzilor din Republica Moldova,

L.LAȘCENOVA, Comunitatea Rusă din Republica Moldova,

G.BARBAROV, Asociația Bulgarilor din Republica Moldova, și

V.IANIEV, Societatea de Cultură Elenă „Elefteria” din Republica Moldova

LANSARE DE CARTE

Cuvânt de Autor

Gheorghe COSTACHI

*doctor habilitat în drept, profesor universitar,
cercetător științific principal,*

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM
costachi1941@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-1396-7598>

Monografia „Justiția și drepturile omului în statul de drept”, structurată în trei părți distincte, douăsprezece capitole și cincizeci de subcapitole, a urmărit să ofere o analiză amplă, coerentă și structurată a fundamentelor statului de drept, a sistemului drepturilor omului și a mecanismelor jurisdicționale prin care acestea sunt protejate și realizate. Pe parcursul a mai mult de o mie de pagini, demersul a combinat abordarea teoretică, analiza istoric-evolutivă, interpretarea sistematică a normelor și reflecția asupra jurisprudenței constituționale și ordinare, pentru a surprinde complexitatea arhitecturii juridice contemporane.

Prima parte a lucrării a evidențiat configurarea statului de drept ca premisă indispensabilă a ordinii democratice. S-a arătat că statul de drept este un concept dinamic, întemeiat pe legalitate, separația puterilor, controlul constituționalității și cultura responsabilității publice. S-a demonstrat că edificarea statului de drept depinde de relația dintre stat și drept, de consolidarea ordinii de drept și de legitimitatea exercitării puterii. Analiza a subliniat că statul de drept nu poate fi redus la instituții, reguli și proceduri, ci presupune o cultură juridică matură și o practică de guvernare bazată pe principiile legalității, securității juridice și responsabilității autorităților.

Partea a doua a aprofundat fundamentul axiologic al statului de drept – drepturile omului. A fost examinată demnitatea umană ca valoare supremă și reper al întregului sistem constituțional. Au fost analizate tipologiile drepturilor fundamentale, funcția lor de limitare a puterii statale, precum și garanțiile constituționale care le protejează. S-a evidențiat rolul accesului la justiție, al procesului echitabil și al limitării rezonabile a restrângerii exercițiului drepturilor, configurând o viziune clară asupra modului în care drepturile fundamentale structurează ordinea democratică și delimitează sfera acțiunii statului. Totodată, au fost dezvoltate noțiunile de securitate a persoanei și securitate juridică, ca elemente indispensabile stabilității și previzibilității normei.

Partea a treia a abordat justiția – în accepțiunea sa instituțională, funcțională și axiologică – ca mecanism fundamental de protecție a drepturilor omului. A fost evidențiat rolul identitar al puterii judecătorești, exigențele calității, eficienței și uniformității jurisprudenței, limitele și responsabilitățile actului judiciar, precum și misiunea instanței constituționale în menținerea echilibrului dintre putere, drept și individ. Analiza a ilustrat faptul că o justiție independentă, transparentă și

responsabilă constituie premisa indispensabilă a funcționării statului de drept, iar erorile judiciare, deficiențele de specializare și incoerențele jurisprudenței reprezintă vulnerabilități care subminează încrederea publică și afectează protecția efectivă a drepturilor.

În ansamblul său, monografia demonstrează că statul de drept, drepturile omului și justiția formează o arhitectură unitară, în care fiecare element își exercită funcția proprie, dar indispensabil legată de celelalte. Statul de drept oferă cadrul instituțional și normativ; drepturile omului conferă finalitatea axiologică; iar justiția asigură protecția, corectarea și realizarea efectivă a acestor valori. Doar interdependența lor coerentă poate garanta o ordine juridică stabilă, previzibilă și centrată pe persoană.

Totodată, lucrarea relevă că edificarea și consolidarea statului de drept reprezintă procese continue, supuse ajustărilor impuse de transformările sociale, politice și tehnologice. În acest sens, reflecțiile formulate nu oferă doar un bilanț teoretic, ci conturează direcții de evoluție: întărirea culturii juridice, dezvoltarea educației constituționale, perfecționarea controlului de constituționalitate, responsabilizarea puterii judecătorești și aprofundarea mecanismelor de garantare a securității juridice.

În final, demersul monografic se dorește a fi atât o contribuție la studiul teoretic al statului de drept și al drepturilor omului, cât și un instrument de orientare pentru practicieni, decidenți și cercetători. Departate de a fi exhaustivă, lucrarea invită la continuarea reflecției și a dialogului academic asupra unor teme care rămân decisive pentru evoluția societăților democratice și pentru protecția autentică a persoanei, inclusiv în raport cu puterea publică.

În încheierea acestei lucrări, doresc să exprim gratitudinea mea față de toți cei care, prin gând, reflecție sau dialog academic, contribuie la dezvoltarea unei culturi juridice autentice și la consolidarea statului de

drept. Elaborarea unei monografii de asemenea anvergură presupune nu doar un demers intelectual, ci și o convingere profundă că dreptul rămâne una dintre cele mai importante forme de responsabilitate publică.

Am încercat, pe parcursul acestor pagini, să conturez o viziune coerentă asupra raportului dintre stat, drepturi și justiție, într-o perioadă în care societățile contemporane sunt supuse unor transformări rapide și unor presiuni crescânde. Cred cu fermitate că, indiferent de provocările prezentului, respectul pentru demnitatea umană, pentru principiile constituționale și pentru independența justiției reprezintă garanțiile care pot păstra echilibrul necesar unei ordini juridice stabile.

Această monografie nu își propune să furnizeze răspunsuri definitive, ci să stimuleze reflecția asupra celor mai sensibile mecanisme ale vieții juridice. Dacă lectura ei va provoca întrebări, dezbateri și reevaluări conceptuale, atunci scopul său esențial a fost atins.

Mulțumesc tuturor celor care au sprijinit, în mod direct sau indirect, realizarea acestei lucrări. Sprijinul, încrederea și dialogul academic au făcut posibil un demers care, sper, va contribui atât la aprofundarea studiilor teoretice, cât și la maturizarea practicilor juridice.

În cele din urmă, îmi exprim speranța că ideile formulate aici să fie utile celor preocupați de destinul statului de drept și al protecției efective a drepturilor omului. Rămân convins că numai prin rigoare, onestitate intelectuală și respect față de valorile fundamentale putem consolida o societate liberă, dreaptă și demnă în Republica Moldova.

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

UNIUNEA JURISTILOR
DIN MOLDOVA

ASOCIAȚIILE
ETNOCULTURALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA

RECENZIE ȘTIINȚIFICĂ
A MONOGRAFIEI „JUSTIȚIA ȘI DREPTURILE OMULUI
ÎN STATUL DE DREPT”

Valeriu KUCIUK

Doctor în drept, lector universitar
președintele AO „Institutul Justiției Constituționale”
<https://orcid.org/0000-0002-5903-2651>

Felicitări Dlui professor universitar COSTACHI cu pfrumosul prilej al lansării unei noi monografii științifico dedicate justițieiim drepturilor omului și statului de drept.

Este de reținut, că această lucrare a fost editată în pragul jubileului de 85 de ani, care vor fi celebrați la 3 mai anul current.

Este de remarcat că studierea justiției și a drepturilor omului în statului de drept este o temă actuală fiind dictată de necesitatea cunoașterii și interpretării veridice a evoluției la fel și a influenței doctrinei juridice

naționale asupra dezvoltării sistemului de drept moldovenesc în perioada contemporană.

Și în acest context subliniem că prin modul de organizare a materialului, acest demers științific semnat de Gheorghe COSTACHI, academician, doctor habilitat în drept, profesor universitar, vine să ofere un set de teze cu privire la principalele momente parcurse de știința dreptului pe segmentul – drepturilor omului în statului de drept.

Apariția monografiei e condiționată și de faptul că interesul față de știința dreptului a sporit, îndeosebi, în urma conștientizării importanței justiției în societate și a necesității apărării calificate a drepturilor omului. Așa, interesul față de cunoașterea doctrinei dreptului la capitolul justiției și a drepturilor omului a fost condiționată și de necesitatea efectuării reformelor în sfera justiției pentru a corespunde cerințelor de integrare în spațiul european, precum și implementării Directivelor și actelor normative ale Uniunii Europene.

Anume în această perioadă, doctrina dreptului național este antrenată să contribuie la crearea unui teren fertil pentru dezvoltarea sistemului legislativ, a ordinii de drept, precum și la armonizarea legislației la standardele europene.

În aceeași ordine de idei, menționăm, aportul dlui profesor universitar COSTACHI în diseminarea cunoașterii științei despre justiție și a drepturilor omului care sunt una din cele mai puternice probe în testarea substanței statului de drept și a gradului de cultură a poporului nostru. Investigația a fost concepută și elaborată într-o structură riguroasă, întemeiată pe luarea în considerare a principiilor abordării istorice sistematice, studiindu-se constituirea și dezvoltarea științei dreptului referitor la justiție, statul de drept și drepturile omului. Se impune o cunoaștere și o interpretare adecvată a doctrinei dreptului, atenția fiind

concentrată la crearea de construcții instituționale, îmbunătățirea arhitecturii justiției întru asigurarea drepturilor omului.

Este firesc că în actuala perioadă de tranziție societatea așteaptă de la doctrinari, printre care se înscrie și numele COSTACHI, să explice necesitatea cunoașterii și respectării legii, axând activitățile sale asupra consolidării sectorului justiției în statul de drept Republica Moldova, ca sector fundamental la straja drepturilor omului. Or, nu este deloc întâmplător faptul, că în șirul disciplinelor de studii la facultățile de drept ale instituțiilor de învățământ în Republica Moldova este inclusă știința statului și a drepturilor fundamentale ale omului .

Luând cunoștință de structura și conținutul lucrării apreciez la justa valoare, că prezenta lucrare constituie un bogat material informativ pentru toți cei care doresc să cunoască cu adevărat una din cele mai importante materii privind fundamentul științific al statului de drept, dar și locul justiției ocupat în el, precum și valoarea drepturilor omului în oricare sistem juridic.

Întemeindu-se pe un bogat material bibliografic și pe numeroasele exemple, în monografia analizată se reușește să se pună bazele unei cercetări sistematice, coerente, minuțios întocmite, în care înfățișează numeroase opinii și puncte de vedere cu caracter doctrinar. Autorul acestei lucrări și-a dat osteneala să explice interesul pe care-l naște expunerea doctrinei, a reglementărilor juridice și a jurisprudenței, să afle valorile umane care sunt protejate de lege într-un stat de drept.

Concomitent, vom menționa că această știință cultă, plină de idei, gânduri, ipoteze experiență, exemple demne de luat în considerare, și chiar îndoieli, și-a fundamentat existența și a reușit să-și afirme statutul științific în arta de a dezvolta facultățile intelectuale ale cititorului.

Cunoașterea științei drepturilor omului devine una din cele mai puternice probe în testarea gradului de cunoaștere a statului de drept.

Cele menționate ne confirmă actualitatea temelor, dezvăluite în această lucrare, a tentativelor de a prezenta statul de drept ca formă de organizare superlativă a societății umane moderne.

Este firesc ca în epoca de tranziție spre o societate liberă și democratică, afirmarea justiției poate fi făcută exclusiv într-un stat de drept, care la rândul său demonstrează prezența unei justiții autentice, fapt care aprivat prin prisma analizei științifice și supuse unor puncte de vedere de alternativă, dezvoltă gradual și schimbă percepția priorităților în timp, adică a dezvoltării coerente și sistemice a sistemului de drept al Republicii Moldova aflat în devenirea reală.

Din aceste considerente monografia are o structură ce corespunde unui material doctrinar - didactic, cu obiective și subiecte de evaluare, venind să argumenteze în baze științifice locul și rolul reformelor judiciare și de drept, conținând unele explicații doctrinare privind organizarea statală. Or, apariția acestei lucrări este dictată și de necesitatea cunoașterii și interpretării veridice a materiei nominalizate, ea fiind în special destinată tinerilor dornici de a cunoaște justiția, drepturile omului și fundamentele statului de drept, în speranța să fie utilă și tuturor celor interesați de evoluția institutelor de stat și drept.

Din punct de vedere tehnic și lingvistic, monografia este pregătită la un nivel înalt, întrunind toate condițiile de fond și de formă pentru acest tip de lucrări științifice din domeniul științelor juridice.

POZE
de la Conferința internațională practico-științifică
“Bazele constituționale ale dezvoltării pașnice
și durabile a Republicii Moldova”

